

CSALÁD, GYERMEK, IFJÚSÁG

1998/4

VII. évfolyam

Tartalomjegyzék
1998., 4. lapszám

Szerző

Borbély Sjoukje

Piegelné Csényi Magdolna

Csillag Ferenc

Nádasdy Nóra

Herczog Mária

Incze Gabriella

Kócsi Katalin

Makai Éva

Rácz József, Komáromi Éva, Jakab Katalin

W. Ungváry Renáta

Cím

ANYAOTTHONOK

A korai gyermekvédelem új lehetőségei és határai, különös tekintettel az anyaothonokra

Családi Napközi Regionális Konferencia

Gyermekszeretet, oh!

Ernő Furman: Ha meghal a szülő

Tízéves a Magyar Gordon Iskola
Nyolcvan éve született Thomas Gordon

**GYERMEKGYÓGYÁSZATI
KONFERENCIA**

A megelőzés és a gyógykezelés kapcsolata
gyermek- és serdülőkorban

NYÁRI GYERMEKVÉDELEM

Lombikbábik
(Egy civil találkozó ürügyén)

Intézmények a helyi társadalomba
ágyazottan

A Magyar Köztársaság Jelentésének vitája a
Gyermek Jogainak Bizottsága előtt 1998.
május 19-20.

Bemutatkozik a BOMINFO

Annácska

Olvasói levél
Örökbefogadó Szülők Klubja

Konzultáció a KÉK PONT Drogkonzultációs
Központban

„NE JÁTSZD MEG MAGAD!”
Szexuális visszaélés gyermekekkel szemben

Írta: Borbély Sjoukje

ANYAOTTHONOK

A korai gyermekvédelem új lehetőségei és határai, különös tekintettel az anyaotthonokra

Minden gyermeknek a családban volna a helye, ebben minden gyermekvédelmet képviselő fél egyetért. A gyámhatóságon dolgozó, a gyermek érdekeit képviselő szakemberek – akár a már csecsemőotthonba került gyermekek érdekeit képviselik, akár a családjukban még rosszabb körülmények között vergődőket –, igyekeznek mindent megtenni azért, hogy amikor egy gyermek sorsa vér szerinti szüleinél nem látszik rendeződni, mielőbb megtalálják neki a lehető legjobb megoldást. Régen ilyen esetben egy gyermek magától értetődően került csecsemőotthonba. Most már jobban mérlegelik a szakemberek a gyermekotthoni lehetőségeit, alternatív megoldásokat, pl. rokonai segítségnyújtás formájában. Otthonról elkerülni a gyermek gyökereinek az átvágását jelenti. Mindig hiányos marad az önmagáról alkotandó kép, ha azok, akikből ő lett, nem lesznek megismerhetők számára.

Amikor a társadalomban változik a szemlélet a vérszerinti szülőkkel szemben, és a szociológiai és szociálpolitikai vizsgálatok kiderítették azt, hogy sokuknak milyen nehéz, szinte lehetetlen a kiemelkedés kilátástalan társadalmi peremhelyzetükből, más lett velük szemben a bánásmód, kevesebb a velük szemben hivatalosan is képviselt harag, amiért gyermekeik csecsemőotthonba kerültek vagy más jellegű nevelőotthonra szorultak, vagy nevelőszülők segítségével szerveződnek a feltételek gondozásukhoz és ellátásukhoz. Amikor egy gyermek ellátásával baj van, a gyermekvédelmet képviselők már reméljük, elsősorban nem azt vizsgálják, hogy mit vétkeztek a szülők a gyermekükkel szemben, hanem azt, hogy vajon a vér szerinti szülők ennek ellenére mennyire ragaszkodnak a gyermekükhöz, mennyire lesznek, lehetnek a jövőben a gyermekvédelemnek partnerei, amikor saját gyermekük vagy gyermekeik sorsát majd rendezniük kell. Az együttműködéshez már nem kizárólagos szempont tehát az, hogy milyen közös jövő várhat a két félre, hogy van-e a vér szerinti szülőknek lakásuk, munkájuk. Bármilyen örvendetes ez a szemléletváltozás, a problémák a mindennapok szintjén megmaradnak. A gyermekek biztonságos ellátását meg kell szervezni.

Csecsemőotthonok változásban¹

Mit lehet tenni, amikor úgy tűnik, hogy egy szülő őszintén ragaszkodik gyermekéhez, és mégsem tudja hazavinni őt, mert beteg talán, vagy nincs lakása? Mit lehet tenni, amikor pozitív érzelmek vannak ugyan, de mindenkire vonatkozó jó megoldás nincs... A nyolcvanas évek végéig szintén minden, a fenti okok miatt segítségre szoruló kisgyermek sorsa, amikor csecsemőotthonba került, nagyjából a szülők későbbi viselkedésén múlott. A gyermekek védelmének érdekében sem maguk az otthonok, sem az érdeküket hivatalosan képviselő

¹ A gyermekvédelmi törvény jelezve azt a törekvést, hogy nem tartható szakmailag indokoltan kisgyermek – különösen tíz év alatti – intézményi ellátásban, nem is nevesíti a csecsemőotthonokat, csak gyermekotthonról beszél. A szerkesztő tapasztalatai ezek tekintetében jóval negatívabbak a szerzőénél, és szomorúan állapítja meg, hogy a változások a lehetségesnél és a szükségesnél sokkal lassabban indulnak el. (H. M.)

intézményrendszer nem fordult aktívan a szülők felé. Az utóbbi évtizedben a csecsemőotthonok szemlélete azonban jelentősen megváltozott. Néhány intézet – a módszertani központtal, a Pikler Emmi Intézettel az élen – saját választ adott az olyan helyzetekre, amikor a vér szerinti szülők aktívak maradtak a gyermekükkel kapcsolatban.² A csecsemőotthonoknak viszont óriási szellemi és emocionális igénybevételt jelent a gyermek vérszerinti szüleinek helyettesítése, alapvető kötődési igényének akár csak mérsékelt kielégítése, a gyerek arra való nevelése, hogy neki is vannak szülei, úgy, mint másoknak, csak nem – vagy még nem – tudják nevelni őt.

A jobb csecsemőotthonok már nem riválisai a vér szerinti szülőknek. Természetesen azok a gyermekek, akik olyan otthonokban élnek, ahol nem számolnak a gyermekek kötődési igényeivel, s nem beszélnek az otthonon kívüli létről, ahol nem gyerekenként szerveződik kötődési szükségletük átmeneti kielégüléséhez a lehetőség, a gyermekek csak vesztesek lehetnek. Jobb csecsemőotthonban a gyermekek megélhetik azt, hogy addig is biztonságban vannak, amíg nem jönnek értük a szülők, vigyáznak rájuk gondozónők, és vigyáz rájuk maga az Intézet is, a gyermek által már ismert struktúrájával.³ A jól funkcionáló csecsemőotthon, amelyben a gyermek megéli a biztonságot, és információt kap arra vonatkozóan, hogy ő miért is van itt, és lehetőleg ki fog majd érte jönni, átmenetileg szintén családi szerepet tölthet be, biztos helyként védelmet nyújthat ott és akkor, amikor erre a gyermek vér szerinti családjában nincs lehetőség.

A gyermek meddig tartható ilyen átmeneti helyzetben? Mikor nem érdemes már, sőt nem szabad, a csecsemőotthont igénybe venni? Régebben a gyermekotthonok korhatárai szigorúan szabályozottak voltak, egy idő óta a gyerekek érdekében ez megváltozott. Egy intézeti elhelyezést túlélni igen megterhelő egy gyermek számára, még akkor is, amikor egy otthon mindent megtesz az ott élő gyermekekért. Intézetet váltani több mint törést jelent, nem várható el a gyermektől az, hogy egy ilyen helyzetet megértse. Minden gyereknek a családban van a helye. Ha saját szülei nem képesek őt befogadni, visszavenni, csak helyettesítő család teheti ezt a hiányt elviselhetővé.

Ha nem válik örökbe adhatóvá, olyan nevelőszülőkre van szüksége, akik hosszú távon is képesek arra, hogy a gyerek vér szerinti szüleinek létevel számoljanak, a szülői szerepet így sajátosan megosztva velük.

Újfajta nevelőszülőség

A család a legtermészetesebb életközösség. Családban sajátosan szerveződik az élet, a tagok egymás közötti dinamikája. Amikor viszont új, ezentúl nevelendő gyerekek kerülnek a családba, sajátosan megváltozik ez a dinamika. Abban a családban, ahol saját gyerekek is vannak, nem hirtelen többen lesznek, hanem kétféle gyerek osztozik a szülők figyelmén és szeretetén, ami nem várt problémákkal járhat. Nevelt gyermek mellett édes gyermeknek lenni szintén nagy érzelmi megterhelés. Jó nevelőszülőnek lenni viszont sajátos, komplex nevelői-gondozói feladatot jelent, mást, mint amilyent a laikus környezet és a laikus

² Ha volt hova vinni, a gyermekek akár minden hétvégén hazamehettek, ha nem volt saját lakása a szülőknek, a szülő szívesen látott vendégként az otthonba járhatott be, akár naponta is, hogy etesse vagy fűrössze saját gyermekét.

³ Amikor egy csecsemőotthon dolgozói nagyon komolyan veszik a rájuk bízott gyermekek ilyen jellegű igényeit, lehetővé válik az, hogy az intézetben élő gyermekekben is ugyanúgy kialakul egyfajta hovatartozási tudat, identitás arra vonatkozóan, hogy ők kik, mi jellemző rájuk s miért vannak az intézetben, mint ahogy tudomásuk lesz arról, hogy egy szerencsésebb gyermekvéig szüleivel él.

nevelőszülő-jelöltek gondolnak. Az „idegen” gyermek (vagy gyermekek) családon belüli felvállalása nehéz feladat, sok érzelmi befektetést igényel és bizonytalan a kimenete. A nevelőszülőkre bízott gyermekeknek saját múltjuk van és saját jövőjük lesz. Nehéz előre kiszámolni egy gyermek reakcióit. Nem lehet pontosan megtudni, hogy előző életrészeit hogyan raktározódnak benne, mi lesz a későbbi hatásuk. Hogyan él majd vele, hogy ő nem úgy gyermeke helyettesítő szüleinek, mint mások édes szüleinek, hogy édes szülei vannak is, meg nem is, de egy dolog biztos: különbözni fog ezektől is, azoktól is. Ezekre a kétségekre készítik fel most az új fajta nevelőszülőket és a gyermekvédelmi szakembereket. Az utóbbiak most mást várnak, mint régen, amikor megbízták a nevelőszülő-jelölteket mások gyermekeinek a nevelésével. A nevelőszülőktől most elsősorban nagyfokú belátást és pedagógiai érettséget kívánnak. Jó nevelőszülőnek lenni sajátos munka, és egyben nehéz érzelmi igénybevétel, olyan, amely a család minden tagját érinti. E tudatban kell, hogy a helyettes szülő a dolgát végezze, e tudatban kell, hogy nevelje a más gyermekét. Új szemlélet ez: régebben a nevelőszülők nem mindig gyermekszerepet által vezérelve vállalták feladatukat, vagy a másik végletbe estek: úgy bántak a gyerekekkel, mintha nem lenne vér szerinti családja, mintha a gyermek nevelése csakis az ő felelősségük lenne. Számos személyes, vagy családi dráma e félreértéssel vette kezdetét; elhanyagolás, vagy nem előkészített, illetve nem indokolt áthelyezés esetében néha senki sem törődött a gyermekek valódi érdekeivel; harcoló szülők között a gyermekek sikolyai némák maradtak. Az új nevelőszülői szemlélettel, az új gyakorlattal párosítva ezek a problémák megoldódni látszanak. Csakhogy egyelőre még hosszú az út, mire egy ilyen jól felkészített nevelőszülői gárdáról kiderülhet az, hogy mennyire képesek bánni az új helyzettel, azonosulni azzal a szemlélettel, ami feltételrendszer is egyben.

Jelenleg még a gyermekvédelemben dolgozó szakemberek köreiből sem hódított igazán teret az új gondolatmenet. Időre, és sok- sok prevenció, támaszt nyújtó, és ellenőrző munkára lesz szükség. Ma is előfordulhat, hogy a magát bajban érző nevelőszülő meggondolja magát, hogy gyereket cserél, s hogy saját funkcióját, saját nevelési munkáját aszerint ítéli pozitívnak, hogy a szerencsétlen gyermeknek milyen sorsa lett volna, ha ott maradt volna, ahonnan jön.

Együtt az anyával

Térjünk rá a harmadik, jelenleg divatban lévő gyermekvédelmi formára, az anyaothonokra. Ebben az új, gyermeket és szülőt egyszerre védő formában számtalan, a fentiekben említett probléma látszik megoldódni. Egyszerre lehetnek ott a gyermekek és az anyák, így az otthonok lehetőséget nyújtanak a kötődés kialakulásához és fejlődéséhez. Számuk szaporodása annak köszönhető, hogy a társadalom lelkiismerete létükkel megnyugodni látszik. Az anyák nem kerülnek kényszerhelyzetbe, egy ideig dolgozhatnak helyzetük rendbehozatalán.

Csakhogy az utóbbi mondatban az ilyen otthonok fő problémája is megfogalmazódik: gyakran azok a szülők kerülnek be, akiknek saját életkörülményei a gyerektől függetlenül is rosszak, ritkán fordul elő, hogy egy jobb helyzetben élő kismamát szülei kergetnek el közös otthonukból, mert gyermeket vár. Több otthonban a bajban lévő anyák jelentős része maga is sokáig állami gondozott volt, legalábbis serdülőkorát intézetben töltötte. Más anyákat más okok miatt nem védi meg a maga által alapított családja sem a – legalábbis átmeneti – hajléktalanságtól. Talán családon belül nem kaptak szeretetet vagy elismerést gyerekkorukban, saját szülei nem nyújtottak megfelelő mintát nekik, az iskola, gyermekotthon nem kompenzálta az otthoni mintahiányt és legfőképpen nem nyújtott

biztonságot, szeretetet, elismerést, új családban több lehetőséget találva az önmagukra való találásra, az önállóságra, korán kötöttek házasságot és szülték a gyerekeiket, ezzel egy új probléma-kört beindítva, amiért végül ők is, gyerekeikkel együtt, segítségre szorulnak. Az ilyen anyák érzelmi világa megzavart, nem ritkán sivár, önértékelésük alacsony, s a készségek szintjén számos a hiányuk. Igen nehezen értik meg azt, hogy ha együtt akarnak maradni csecsemőjükkel vagy kisgyermekükkel, sokat kell törekedniük, tanulniuk, alkalmazkodniuk, vagy megértik ugyan, de nem képesek rá. Az alacsony önértékelésű anyák együtt, az anyaoththonban, igen feszült légkört tudnak teremteni, maguknak és maguk körül. Azok, akik netán állami gondozottak voltak, könnyen folytatják az állami gondozottság körében jól ismert irreálisan vagány vagy kissé deviáns életmódjukat. Annak idején, az intézetben büntetés járt ugyan minden nem elfogadható cselekedetért, de ha a lányok viselkedése nem nagyon volt kirívó, maradhattak, hiszen járt nekik az állam gondoskodása. Ezt szokták meg: mint az állam gyermekei az állam volt köteles őket ellátni. Az, hogy ennek előbb-utóbb vége lesz, nem tudatosult bennük igazán, volt nekik elég gondjuk anélkül is. (Csak amikor az államról, mint a Harlow-féle szőrannyáról le kellett válniuk, amikor jöttek az első nehéz helyzetek, amelyek kitartást és alkalmazkodást igényeltek volna, akkor derült ki, hogy ilyesmi nincs a tarsolyukban. Se belső, se külső mintát nem kaptak arra vonatkozóan, hogy mivel jár felnőtt korban az együttélés másokkal, mit vár tőlük ezután a társadalom. Érzelmileg elhanyagoltan sem ezt nem tudják, sem azt, hogy mit nyújthatnának ők maguk gyermekeiknek. Anyaságukat néha csak az etetés kényszereként élik meg. Ez természetesen csak a felszín, ami a felszín alatt történik még nehezebben kezelhető. Pszichológusok a megmondói annak, hogyan reprodukálhatják fiatal, korábban elhanyagolt szülők a maguk sérelmeit a gyermekeikkel való kapcsolatukban.⁴

Amikor a volt állami gondozott fiatal nőknek gyermekük lesz, képletesen kifejezve „együtt tartják majd a markukat”, igazából fogalmuk sincs arról, mi mindentől áll a felnőtt lét, álmaik vannak a jó munkahelyről, amelyet nem találnak meg, s álmaik vannak egy szép gyermekről, aki leginkább arra lesz jó, hogy büszkélkedni lehet vele, amikor szép ruhákba felöltöztetve nekik is státust ad.

Nagy az anyaoththon felelőssége, amikor úgy tűnik, hogy az anya hosszabb távon is inkább a saját fantáziáit táplálja, minthogy közel engedné magához a valóságot, és dolgozna a gyermekével közös jövőn. Akkor is nagy az otthon felelőssége, amikor egy anya, otthonából kiverve, hosszabb távon és segítséggel sem dolgozik egy újfajta függetlenségen, helyzete rendbehozatalán. Nehéz eldönteni azt, hogy az anyák gyermekükkel való együtt őrzése mikortól nem szolgálja már a gyerek vagy a gyerekek érdekét. Ehhez nem kell, hogy a szülő rendszeresen bántsa a gyermekét, elég, ha nem keres munkát, megélhetési lehetőséget. Fontos, hogy az anyaoththonok megtalálják a megfelelő hangsúlyokat, ne a negatívumokat számolják, hanem a pozitívumok hiányát tartásuk leginkább aggasztónak. Elég, ha nem sikerül igazán felkelteni egy anya érdeklődését gyermeke iránt, ha nem tanul meg törődni vele. Óriási feladat az anyákat érzékennyé tenni úgy, hogy odafigyeléssel, mintaadással és némi ellenőrzéssel „tápláljuk” őket.

A dilemma tulajdonképpen az: lehetnek-e a gyermekvédelem szakemberei olyan gőgösek, hogy meg merik állapítani, vajon a látszólag rossz anya mikortól ártalmas gyerekeire nézve, mikor tűnik reménytelennek a közös helyzetük? Az anyaoththonoknak jelenleg még nincs olyan módszertana, amely e kérdésekre választ adna, talán még csak

⁴ Lásd pl. Edina Anderson-Selma Fraiberg: Elhagyott anya, elhagyott gyermek, in: Gyermek, Család, Társadalom (Kézikönyv, Szociális munka gyermekes családokkal. Szerk.: Szilvási Léna), Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület kiadványa, 1996, 151-177 pl.

most fogalmazódik meg ennek igénye. Több dilemma viszont eléggé általánosnak tűnik, sok anyaothonban nap, mint nap fejtöréseket okozva a jót akaró dolgozóknak.

Alapkérdésnek tűnik, pl. az otthonok célkitűzése, illetve ennek hiánya: csak hajlékot nyújtanának, vagy annál többet szeretnének? Hogyan működhetnének az otthonok terápiás jelleggel úgy, hogy az a tény, hogy bennük csupán bajban lévő csonka családok érintkeznek egymással, hogy a csonka kis családok tulajdonképpen intézetben élnek, ne hátráltassa az érintettek egyéni szocializációját? Mit jelent az anyaothonba kerülés az anyáknak és mit a gyerekeknek fejlődéslelektani szempontból? Tágabb összefüggésben igaz lehet az a mondás, hogy ami jó az anyának, az jó a gyerekeknek is, de az anyaothonok mindennapi életében nem mindig ez a tág összefüggés látszik érvényesnek. Amikor a gyerekekkel együtt érkeznek az otthonba, az anyák, pl. megnyugodhatnak ott, ahol gyermekeik kétségbe esnek, amiért anyjukon kívül mindent elveszítettek, ami eddig mindennapi életüknek tartalmát és formát adott. A gyermekek és a szülők érdekei aszerint is különbözhetnek, hogy mi az oka annak, hogy a szülők menedéket kerestek. Más, amikor a gyermek megszületésének ténye hozta a szülőt e kiszolgáltatott helyzetbe, mint amikor egy a gyermek létét közvetlenül nem érintő dráma tette ezt, más, amikor egy anyának a gyermek nélkül sem lenne hol laknia, mint amikor egy anyát családi drámák miatt üldöztek el otthonából. Más, amikor 15, mint amikor 35 éves, más, amikor állapotosan vagy kisbabával és más, amikor serdülő gyermekekkel érkezik valaki egy anyaothonba.

Dilemmák

Kikért vannak az otthonok? Annak ellenére, hogy ez a helyzet egyértelműnek tűnik – az új szemléletnek köszönhetően a kiszolgáltatott anyákért vannak-, nem mindig könnyen kezelhető. Mindegyik otthonban gond, hogy mit tehet a személyzet a gyermek érdekében, amikor az anya és a gyermek érdekei ütközni látszanak, amikor kirívó módon nem jól bántik vele. Minden eset egyéni, de bizonyos szemléleti kérdések az előbbi dilemmával kapcsolatban tisztázásra várnak. Az otthonok közös problémája, hogy az ott menedéket kereső nők általában abból indulnak ki, hogy addig, ameddig együtt vannak gyermekükkel vagy gyermekeikkel, ottlétük jogos, és azt csinálnak a gyermekeikkel, amit akarnak. Sok anyának az anyaminta hiánya miatt a szükséges ellátás fő kritériuma a táplálás: úgy gondolhatja, hogy ha ő nem éhezeti a gyermekét, ő már elég jó szülő. Ez persze, nincs mindig így: furdalhatja a lelkiismeret, érezheti, tudhatja azt, hogy a gyermeke hiányt szenved, de nem tudja hogy miben, nem jut el a belátásig, hogy ő maga is bajban van, hogy segítség nélkül többet adni nem képes. Igen nehéz ilyen anyák esetében a megfelelő módon megfelelő segítséget nyújtani. Sok anyaothoni anya azért nem fogad el szívesen segítséget, mert ezáltal szembe kellene nézni önmagával, hiányaival, s ez fenyegetően hathat már úgyszólván gyenge énképére, alacsony önértékelésére. Diszkrépancia van aközött, aminek látszani szeretne, és amilyen valóban. Ezt ő maga is tudja, sejtja, de gyakran nem képes feláldozni a nehezen megtartott egyensúlyt, amiért a belső konfliktus elkerülése végett magát inkább áldozatként éli meg és a külvilágot adósnak tartja.

Mindegyik otthon gondja tehát elhatározni, meddig tartozik felelősséggel. Miben és milyen szintig kérhet az otthon alkalmazkodó viselkedést az anyáktól? Együttélési, ellátási és nevelési normákra vonatkozóan mire kötelezhető egy fiatal felnőtt vagy egy még serdülő anya? Itt tehát nem csak a ház általános rendszabályairól van szó, amelynek megszegése külön gondot jelenthet, hanem arról, hogy tapasztalva az anyák működési szintje és viselkedési módja közötti különbségeket, gyermekek érdekében élhet-e az otthon különböző, egyéni elvárásokkal, hiszen minden anya máshol tart, minden anyát egyéni módon kell

segíteni abban, hogy továbbjusson, kijusson onnan idővel. Néha az anyák gyermekes igazságérzete kiprovokálja az ott dolgozóktól azt, hogy egységesen bánjanak velük, hogy intézetet játszanak, ne merjenek „kivételezni”. Ez könnyen vezethet regresszív viselkedéshez, a klienseknél és a dolgozóknál egyaránt.

Milyen jelleggel működjön akkor az otthon? Nem működhet börtönjelleggel, de nem működhet jelleg nélkül sem. Többet kell képviselnie, mint egy hajléktalanszállónak, speciális módszertanra szükség van! A módszertan alapja lehetne az egyéni bánásmód szükségessége, a személyre szóló szerződés, annak szempontjai. Ezekon kívül egy minimális házirend betartása mindenkire nézve kötelező, e kézzelfogható szabályzat alapot adhatna az együttéléshez és megmenthetné az otthont az anarchikus állapotoktól. Több otthonra azonban inkább ennek a fordítottja jellemző: hivatalosan sok a szabály, a megkötöttség, de a szabályoknak a megszegése nem von maga után semmilyen következményt. Ez demoralizálhatja a személyzetet éppúgy, mint az anyákat.

Az utóbbi kérdéssel szoros összefüggésben van a személyzet kérdése is. Minden otthon gondja a megfelelő személyzet megválogatása, a munkatársak feladatainak meghatározása. Még teljesen nyitott kérdés, vajon milyen végzettségű szakemberek dolgozhatnak az anyaothonokban a leghatékonyabban az anyákkal, illetve, hogy kellene-e itt egyáltalán szakemberek... Ha kellene, milyen diszciplínák képviselője volna a leginkább indokolt? Nem elhanyagolható kérdés az sem, hogy milyen emberi tulajdonságokkal rendelkezzenek leginkább. Legyenek anyáskodók vagy inkább tartózkodók, közvetlenek vagy távolságtartók, legyenek közel az anyákhoz, mindig kéznél, vagy inkább azzal „tiszteljék” az anyákat, hogy minél többet magukra hagyják őket, ezzel azt üzenve nekik, hogy az idejük az övék, nem tartoznak beszámolási kötelezettséggel?

Néhány év küszködés után a legtöbb otthon már ott tart, hogy meg tudja állapítani, milyen anyákat képes felvállalni s egy ideig megtartani, s milyeneket már nem. Ha az otthon felállít kritériumokat, amelyeket be is tud tartani, nagyot könnyít a munkáján, és ilyen módon csökkenhet a szakmailag megválaszolendő kérdések száma. Egy profil alakításában a következő kritériumok lehetnek fontosak:

- az okok, amiért az anyák hajléktalanná váltak
- az anyák életkora, a gyerekek életkora
- az anyák iskolázottsága, munkaképessége
- az anyák szociális és családi háttere
- az anyák lehetőségei arra, hogy sorsuk rendeződjön. Mobilizálhatóak-e hozzátartozói, vagy nem?

Elvben a felvállalt profil függvényében születhetnének különböző célkitűzések. Köztudott viszont, hogy az anyaothonokra szoruló anyák gyakran egyszerre több vonatkozásban is hátrányos helyzetűek, így a fent említett szempontok csak irányelvként működhetnek, minden anya egyedi eset. A legtöbb otthon profilja jelenleg két véglet között mozog. Az egyik oldalon vannak a kivert anyák házai, ahol leginkább megalázott, öntudatra ébredező asszonyok megkapaszkodnak abban, amit az otthonok nyújthatnak nekik, a másik oldalon vannak az olyan anyaothonok, ahova inkább a még serdülő, hajléktalan leányok kerülnek. Egyik típus sem dolgozott még azon, hogy önmagát meghatározza.

Az otthonok szemlélete

A szemléletváltozás, amelynek eredményeként a szülők és gyermekek egyben tartása fontosabb szempont, mint a gyermekek kívülről könnyebben nyújtható és ellenőrizhető jóléte, pszichológiai szempontból nézve nagyon kedvezőnek tűnik, de veszélyeket is

tartalmazhat. Egy anyaotthonban is előfordulhat, hogy egy gyermek tulajdon anyja mellett veszélybe kerül, hogy elhanyagolódik, vagy hogy bántja, veszélybe sodorja őt. Amikor egy anyaotthonban felmerül a gyanú arra, vagy kiderül az, hogy egy, netán több gyerek az átlagnál jobban bajban van, nehéz helyzet alakul ki: hiszen ilyenkor a bántalmazó vagy elhanyagoló szülők is bajban vannak... A pszichológiai segítségnyújtásnak ellenállhatnak, a pedagógiai segítségnyújtás, ha nem azonnal sikeres, könnyen szankcionáláshoz vezethet, ami megint nem egyezik az újonnan kialakult humánus szülőközpontú szemlélettel. A tudás és a szakemberek hiánya ellenére az anyaotthonok száma viszont folyamatosan gyarapszik. Nem veszélytelen folyamat, írja Szilvási Léna „Válaszúton az anyaotthonok” című cikkében, ami a Hajsolt Hírlap 1998. februári számában jelent meg (19. old.). Írásában ő két fontos veszély egyikeként említi az anyaotthonokban tapasztalható tanácsstalanságot és a szakszerűség hiányát. Nem részletezi a jelenséget, mivel cikkében elsősorban a másik veszélyre helyezi a hangsúlyt, t. i. arra, hogy az anyaotthonok szaporítása a hajléktalan létre való hosszú távra szóló berendezkedést vonhatja maga után.

Pszichológiai szempontból nézve a bizonytalan szülőkhöz kötődő gyermekek sorsa tehát még nem megoldott azzal, hogy együtt vannak, csupán lehetőség nyílik arra, hogy a kötődés alakulhasson és biztonságos lesz.⁵ Az anyaotthonok létükkel legfeljebb lehetőséget jelentenek, még nem megoldást. Könnyen előfordulhat, hogy a látszat jobb, mint a valóság, hogy az anyaotthoni gyerekek állandóan csüngenek az anyjukon, illetve szeretnének, hogy állandóan felhívják magukra a figyelmét, illetve keresik őt. Másfél-kétéves koruk után már csak azok a gyerekek mutatnak mások jelenlétében látványosan kötődő, vagy kötődést kereső viselkedést, akik nem, vagy még nem tudják magukat biztonságban.

Felvetődik a kérdés, vajon azok az anyák, akik eddig alapvető kötődések nélkül éltek, nem profitálhatnának valamelyest a gyermekük állandó meglétéből, s így személyes anyai érzéseik legfeljebb valamivel később alakulnának ki, mintha családban nőttek volna fel? Együttléteik, a gyermekük adta lehetőségek az együttes élményhez nem ellensúlyozhatják azt a helyzetet, hogy eddig semmi ilyen jellegű kötődési élményük nem volt, mivel ők nem voltak fontosak szüleiknek, és senki nem helyettesítette őket igazán? Jó esetben előfordulhat, hogy egy (volt) állami gondozott fiatal nő eldönti azt, hogy gyermekét kihordja, s megtartja, gyakran elvárva gyermekétől azt, hogy hozza őt érzelmi egyensúlyba, oldja meg alapvető érzelmi gondjait. Rossz esetben egy kismama a maga állami gondozásának a folytatását várja, gyermekével együtt. Jó esetben tehát az így döntő fiatal nő tulajdonképpen tudatosan válik önmaga terapeutájává azzal, hogy gyereket szül, ezentúl mindvégig valakihez tartozni szeretne. Ahogyan már említettünk, esetében gond az, hogy akarva nem akarva a maga által megszenvedett sérelmeit a gyermekeiben kénytelen újra létrehozni, hogy a gyermekeit a közös bajban a magáénak érezhesse. Rosszabb esetben, s ilyen sajnos nem ritkán van, azért válik tragikussá egy ilyen csonka kis család helyzete, mert már az anyaotthonba való felvétel előtt is intézetben kívüli kapcsolatok nélkül élt az akkor még fiatal lány. Amikor nincs hova menni, nincs kibe kapaszkodni, s hamar kiderül, hogy az anya nem méri fel helyzetét, nem veszélytelen az a vállalkozás, hogy közös hajlékot nyújtunk anyának és gyermekének. Több gyerek úgy kerül állami gondozásba, hogy anyjával együtt egy ideig anyaotthonban élt. Nem „sima” ügyek ezek, általában kisebb-nagyobb botrányok megelőzik a végső döntést, hogy mennie kell. Ilyen esetekben az anyák

⁵ A kötődés szakirodalma a II. világháború óta gyűjti és tárgyalja ennek a jelenségnek tényeit. Fontos kutatók Bowlby és Hermáim Imre után Ainsworth, a kötődés szakirodalmának fontos rendszerezője Rutter.

azért döntenek inkább egy csecsemőotthoni elhelyezés mellett, minthogy nevelőszülőket keresnének, mert ennek személyzete legalább nem szereti el tőle a gyermekét, gondolják.⁶

Csoportdinamika az anyaotthonokban

Amikor sok, nehéz helyzetben lévő fiatal nő gyermekeivel együtt kénytelen együtt élni, egy fedél alatt, egy sajátos dinamika alakulhat az anyaotthonban, ami legkevésbé az otthonosság élményét hozza az ott tartózkodóknak. Napról napra változhat az ott lévők közötti dinamika, sorstársakként hol utálják, taszítják egymást, hol viszont az anyák egy része összetart, néha akár kijátszva a személyzetet is. Új onnan érkező anyák is sajátosan befolyásolhatják a közhangulatot, megváltoztathatják a dinamikát, nyugtalaná téhetik akár az egész házat.

Ennek a sajátos dinamikának szenvedő alanyai elsősorban a gyerekek. Családokban is dúlhat a harc, kerülhet a gyerek rossz pozícióba szülei egymással kapcsolatos érzelmi ambivalenciái miatt, ugyanakkor idővel kiismeri magát a helyzetben és a gyerek sajátos szerepet kap: benne lesz a család dinamikai rendszerében. Anyaotthoni dinamika esetében viszont kiismerhetetlenek maradnak a viszonyok, számára napról napra változnak. Tudja, hogy ki az, akitől függ, akihez tartozik, de változékonysága miatt nem érti anyja pozícióját másokhoz képest, a többiek, anyákat és gyermekeket egyaránt hol fenyegetőnek, hol barátságosnak ítéli meg.

Az anyaotthon -mint a legkisebb rossz?

Joggal merül fel a kérdés: megérik az anyaotthonok a fáradtságot? Érdemes számukat szaporítani, a-mikor annyi pszichés és szociális gond tarkítja mindennapjaikat, megakadályozza őket abban, hogy méltó alternatívaként szerepeljenek a családvédelemben és a gyermekvédelemben? Mit lehet tenni, milyen kritériumok alapján lehet a gyermekeket anyjukkal együtt anyaotthonban tartani, amikor annyira bizonytalan az, hogy e helyen, e helyzetben saját magukra és egymásra találnak-e? Mikor érdemes az anyák felvételét majd ottmaradását támogatni, s meddig maradhatnak ott együtt, ők a gyermekekkel, amikor erős kétségek vannak arra vonatkozóan, hogy anyaotthon nélkül együtt tudnak-e maradni?

Nem szeretném ezeket a kérdéseket megválaszolni, jelenleg még csak a kérdések megfogalmazásánál tartunk. Nincs az a társadalom, amely elmehet legfiatalabb tagjainak a legalapvetőbb igénye, a valakihez való kötődés szükséglete mellett. Minden embernek joga van ahhoz, hogy tartozzon valahová és tartozzon valakihez! A gyermekvédelem legújabb kulcsmondata – hogy minden gyereknek joga van arra, hogy családban nőjön fel – nincs messze ettől. Egy gyermek legkézenfekvőbb hozzátartozója az a szülő, akiből ő való, akkor is, amikor az gyámoltalan, segítség nélkül nem képes őt ellátni, eltartani. Ebben az összefüggésben az anyaotthonok a megtárgyalt dilemmák ellenére a leghumánusabb átmeneti megoldásnak tűnnek, amennyiben az ott lévők állandó támaszban részesülnek. Itt egyszerre több ember kaphat segítséget, olyanok, akiket az élet egymásnak teremtett. Kár volna azonban az anyaotthonok létevel és funkcionálásával kapcsolatos problémákat tagadni. Mint a csecsemőotthonok esetében, ezek az otthonok is csupán átmeneti megoldásként funkcionálnak, funkcionálhatnak! Tapasztalataink szerint létükkel jelenleg

⁶ Ez jól mutatja, hogy az anyák értékelése — és tapasztalata — alapján az intézmények veszélyeztetik anyai státusukat. Az anyák segítségének és a nevelőszülői képzésnek alapvető a jelentősége abban, hogy az anyák értsék és képviseljék a gyerek valódi érdekeit és ne kelljen féltetniük a minden tekintetben megnyugtatóbb családi elhelyezéstől gyerekeiket. (H. M.)

csak azok az anyák kapnak egy igazi lehetőséget szerepük sikeres gyakorlásához, akiknek otthontalansága nem egyszerre teljes érzelmi gyökértelenséget és társadalmi kiszolgáltatottságot jelent, akiknek van „belső tartaléka”, mert eddigi élettörténetük során pozitív érzelmi üzeneteket, kötődési lehetőségeket kaptak. A többszörösen hátrányos helyzetű anyák és gyermekek sorsát az anyaoththonok azonban még nem képesek megoldani, otthonon belül nincsenek terápiás lehetőségek, otthonon kívül nincs hova menniük...

Az anyaoththonok az ún. anyás csecsemőotthonokkal szemben elsősorban szülőközpontúak, az anyák itt nem megtúrt személyek csupán, hanem főszereplők. Ott válik viszont hátránnyá ez a szempont, amikor az anyák és gyerekeik hajlékot kapnak ugyan, de továbbra is érzelmi hiányt szenvednek, együtt hospitalizálódnak. Ilyenkor kiknek a felelőssége az anya és a gyermek, mikor és hogyan kell beavatkozni az ilyen esetekben, hova kell tovább küldeni a szülőt, a gyermeket? Mit lehet csinálni az egyszülős családokkal, amikor az anyák valamelyest alkalmazkodtak ugyan, s ragaszkodnak is a gyermekükhöz, csupán lejárt a kapott határidő, a végső határidő, és a legvégsőbb határidő is, de még sincs megoldás, továbbra sincs hova menni? Szokássá vált, hogy az anyaoththonok ilyenkor egymás között eseteiket „átpasszolják”. Bármilyen ellenszenvesen is hangzik, nem mindig rossz megoldás ez. Amennyiben az új otthon „felnőttebb”, önállóbb magatartást tesz lehetővé, szükségessé, akár kihívás is lehet: az anyák számára az új emberekkel, új elvárásokkal való találkozás új lehetőségeket rejthet magában, feltéve, hogy az elvárások reálisak, rendszeresen megfogalmazódnak, s hogy legyenek olyan segítő szakemberek, akik a teljesítéshez szükséges információt közvetítik és a szükséges „lelki” és gyakorlati támaszt nyújtják az anyáknak.

Új szakemberek

Fontos volna, hogy az otthonok, amennyiben nem kifejezetten krízisotthonok, a mindennapokban lehetőséget nyújthassanak az idő strukturálására, a mindennapi élet kis örömeinek észrevételére. Miközben az otthonból való kijutás lehetőségének állandó mérlegelése, az ebben nyújtandó segítség kifejezetten szociális munka, s ilyen szakembereink már vannak, az anyákkal való együttéléshez még nincs képzett személyzet: a felügyeletét minden otthon úgy oldja meg, ahogyan tudja. Érdekes szembenézni ezzel a kihívással, az új lehetőségekkel. Amikor egyes csecsemőotthonok befogadják az anyákat, s így szintén anyás otthonná válnak, a szülők kénytelenek a gondozással és a törődéssel kapcsolatos csecsemőotthoni irányelveket követni, különben nem élhetnek részben vagy egészben együtt a gyermekeikkel az otthonban. *(A változás fontos és lehetséges iránya, hogy ez a szemlélet megváltozzon, és a szükségletekhez és igényekhez igazodjanak az intézmények és az ott dolgozók, ne pedig fordítva. Megj: H. M.)*

Amikor viszont elsősorban az anyákért jönnek létre az otthonok, más szemlélet alapján alakulnak, új helyzet van: kiindulva abból, hogy az anyák önhibájukon kívül kerültek kiszolgáltatott helyzetbe, váltak hajléktalanná vagy maradtak azok, a házirend betartása mellett szabadon nevelhetik gyermekeiket. Ez a szabadság formálisan jónak tűnik, erősen hiányos kötődésben, nevelésben részesülő szülők esetében viszont tartalmilag nem az. Már szó volt arról, hogy pszichológiai szempontból nézve nehéz egy problémás múlttal élő anyát megtanítani arra, hogy hogyan figyeljen gyermekének a megnyilvánulásaira, amikor annak idején őrá nem figyelt senki. Pedagógiai jellegű terápiás munkára van itt szükség, nem csak pszichoterápiára. Sajátos segítségre van szükség, ami révén, pl. megértheti, hogy nem „hülyeség” beszélni egy csecsemőhöz, egy kisdedhez, vagy megosztani a figyelmét: akkor is szemmel tartani őt, amikor éppen más dolga is akad. Sok bizonytalan, boldogtalan gyerek teng-leng az anyaoththonokban, akiknek akkor kell enniük, amikor nem éhesek vagy fordítva,

ágyba kerülnek, amikor nem álmosak, nincs aki vigasztalja őket, amikor szomorúak. Nem könnyű ilyen helyzetekben, érdemben segíteni, olyan kapcsolatrendszer alakítani az anyákkal, amiben nem bizalmatlanok, jó néven veszik a támaszt. Pozitív erőbefektetéssel is sok kudarccal, igen változó eredményekkel alakulhatnak a kapcsolatok a kliensek és a személyzet között, amely helyzet könnyen összefügghet az anyák érzelmi nélkülözéseivel. Az anyák és gyerekek meg nem értésének egy másik variációja is előfordul: vannak anyák, akik saját aktuális szükségleteiket vetítik a gyermekeikre, akik számára a gyermek tőlük függetlenül nem is létezik, s így nem hagyják élni gyermeküket. Úgy tűnik tehát, hogy az anyaoththoni anyákkal való együttműködés, együttműködés feltételrendszerének kidolgozása és működtetése jóval nehezebb feladat lesz, mint akármilyen más, ismertebb gondozási-nevelési munkakör.

A segítők személyisége

Talán új szakma van kialakulóban, talán sok másképpen képzett, középfokú egészségügyi végzettséggel rendelkező szakember kérné a jövőben az átképzését, ha mód nyílna erre. Az anyaoththonokban viszont minden eddigi munkaterületnél fontosabb lesz a dolgozók saját személyisége is egyben. Csak olyan emberek segíthetnek az anyákon, akik odafigyelésükkel és észrevételeikkel egyszerre képesek körbe venni két vagy három embert, egy kis családot, akik 25 évesen is, mint jó nagymama-félék képesek egyszerre „fogni” őket, akik nem rivalizálnak az anyákkal a gyermekért, nem magától értetődően pótolják a rossz szülőket a gyermekekkel kapcsolatos tennivalókban, hanem alaphangulatot teremtenek és mintát nyújtanak, nem elsősorban cselekvéseik révén, hanem attitűdjeikkel, beállítottságukkal. Az új foglalkozás művészete abban rejlik, hogy az ilyen nevelők nem jobb anyákként, az anyákat megdorgálva helyettesítenék őket, ha erre szükség van – ezzel elébe menve az anyák olyan regressziós állapotának, amiben az anyák ismét rossz gyerekek lehetnek, felelősség nélkül – hanem minden lehetőséget megragadnak ahhoz, hogy az anyáknak pozitív visszajelzést adhassanak. *(Ehhez persze az is kell, hogy ők maguk jó érzéssel gondoljanak saját gyermek-, nő-, anyaszerepeikre és érzelmileg biztonságban legyenek. Megj: H. M.)*

Az anyaoththonok csak akkor funkcionálhatnak jól, hajói együttműködő team irányítja, ha demokratikusan, de nem bizonytalanul vezetik. Dilemma, feszültség nap, mint nap termelődhet, ezért fontosak a teamtagok szupervíziós lehetőségei, esetleg a team-szupervízió. A munka során közös értékrend alakulhasson ki, lehetőség legyen arra, hogy a team-tagok a munkájukkal kapcsolatos dilemmákat megvitathassák, s hogy konszenzusra jussanak. Nem szabad félni a feszültségektől, esetleges krízisektől. Ideális munkakörülmények között is előfordulhat, hogy meg kell válni egy-egy anyától, hogy gyermeke számára más megoldást kell keresni. Ilyenkor fontos az együttértés a teamben. Viszont ugyanúgy elképzelhető, hogy a közös koncepcióépítés során meg kell válni egyes dolgozóktól...

Válaszok előtt

Nem tartunk még ott, hogy az anyaoththonok szakmai kérdéseire választ tudnánk adni, jelenleg még csak a kérdések megfogalmazásának stádiumában vagyunk. A régi rendszerben egyoldalúan túlpedagogizálták a gyermekvédelem alapvető dilemmáit, illetve az illetékesek családi, társadalmi gyökereikről elfeledkezve, hiányosan, egyoldalúan döntöttek módszertani kérdésekben, az egyes gyerekek sorsa rendezésében. A kidolgozott szemlélet nélkül működő anyaoththonokat viszont egy másik veszély fenyegeti: majomszeretet jellegű

melegtartásban részesíthetik az anyákat, amikor segítségnyújtás és feltételek nélkül egyben tartja a feleket, amikor sem az anyák és a gyermekek aktuális helyzete, sem az anyák kilátásai nem foglalkoztatják az ott dolgozókat.

Egy gyermeknek viszont csak akkor érdemes kivárni az anyja anyává válását anyától, amikor azokat, akik az otthont adták nekik foglalkoztatja közös sorsuk, a jelenben és a jövőben egyaránt.

Írta: Piegelné Csényi Magdolna

Családi Napközi Regionális Konferencia

Családi napköziről, gyermekvédelemről és -ellátásról szóló kétnapos regionális konferenciának adott helyet Kiskunhalas város Önkormányzata 1998. június 23-24-én. A konferencia szervezői az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet, a British Council, a Save the Children Fund angol alapítványok, valamint Kiskunhalas Polgármesteri Hivatala voltak. A rendezést a Kiskunhalasi Polgármesteri Hivatal Családvédelmi Osztálya vállalta magára.

A rendezvény résztvevői gyermekvédelmi szakemberek, önkormányzatok képviselői, önkormányzati gyermekvédelmi intézmények munkatársai és családi napközi működtetésére vállalkozni szándékozók voltak.

A konferencia célja a családi napközik, mint a napközbeni kisgyermekellátás új formájának széles körben történő megismertetése – különös tekintettel a nemzetközi gyakorlatra, valamint a már működő családi napközik tapasztalataira, valamint a gyermekjóléti szolgálatok működésének féléves tapasztalatainak elemzése volt.

A rendezvény résztvevői előadásokat hallgathattak meg többek között a magyar és az angliai családi napközi modellről, az intézmények és az önkormányzatok együttműködésének szükségességéről, a dán gyermekvédelmi rendszerről, valamint a család szerepéről és a jövő építésében betöltött funkcióiról.

A konferencián nyilvánvalóvá vált, hogy a családi napközik létjogosultsága vitathatatlan: részt kell kapniuk a megújuló gyermekvédelmi rendszerben:

Az új gyermekvédelmi törvény értelmében a helyi ellátásra és prevencióra hangsúlyt helyező családi napközik fontos, de még új egységei intézetünk tevékenységének – mondta Dr. Herczog Mária, az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet igazgatója –, így sok finomításra van még szükség a funkciók összehangolásában, a viszonyok tisztázásában. Herczog Mária rámutatott: nem érzi úgy, hogy a bölcsődék és óvodák veszélyeztetettek volnának, mert nyilvánvalóan sehol sem fognak bezárni jól működő intézményeket csak azért, hogy családi napköziket hozzanak létre. Létjogosultságuk azonban vitathatatlan: részt kell kapniuk a megújuló gyermekvédelmi rendszerben.

Dr. Mátay Katalin az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet igazgatóhelyettese előadásában ismertette a családi napközik szerepét, jelentőségét, kiemelte az ellátási forma családias jellegét, rugalmasságát, mellyel kiválóan alkalmazkodni tud a szülői igényekhez.

A kiskunhalasi Polgármesteri Hivatal Családvédelmi osztályvezetője ismertette az 1995 szeptemberében indult modellkísérlet eredményeit, kiemelte az önkormányzatok szerepének meghatározó jellegét, ismertette a családi napközi működési engedélyezési eljárásának jogi fázisait, feltételeit, s bemutatta a Családi Napközi Dél-alföldi Regionális Koordinációs és Tanácsadó Iroda működését. Elmondta, hogy a kiskunhalasi képviselőtestület időben felismerte a családi napköziben rejlő lehetőségeket, így a rugalmasságot, a családiasabb ellátás biztosíthatóságát, az új munkahelyek teremtésének lehetőségét.

A családi napközik magyarországi gyakorlatát Vajasdi Károlyné és Tornyainé Mathesz Éva mint családi napközit működtetők mutatták be.

Az angol előadók vázolták többek között a családi napközik elveit az Egyesült Királyságban, az ellátás jellemzőit, több tíz éves gyakorlati tapasztalataikat. Részletesen ismertették az angol nyilvántartásba vételi rendszert, kiemelték az ellenőrzés fontosságát, mint a jó színvonalú ellátás kulcsát.

Előadás hangzott el arról, hogy az Egyesült Királyságban milyen jelentőséggel bír a kisgyermekellátók képzése, s pozitívan szóltak az önkéntes szektor szerepéről, melynek komoly és szervezett hagyományai vannak Angliában. Kiemelésre került néhány olyan angol kezdeményezés, amely fontos volt a képzés és az ellátás minőségi standardjainak kialakításában.

Emberség, hit, meggyőződés, erkölcsi értékrend kell ahhoz, hogy a családok megvalósíthassák kitűzött céljaikat – hangsúlyozta előadásában dr. Rókusfalvi Pál. El kell érni, hogy a család ismét nagyobb százalékban legyen értékmegvalósító sors- és szeretetközösség.

A konferencia második napi szekcióüléseinek alkalom nyílt arra, hogy a résztvevők mind a családi napközikkal, mind a gyermekjóléti szolgálatokkal kapcsolatos kérdéseikre az előadóktól választ kaphassanak, a gyakorlat szintjén megismerhessenek új kezdeményezéseket, kicserélhették egymással tapasztalataikat.

A konferencia az információ átadás szempontjából rendkívül hatékonynak bizonyult, s a visszajelzések szerint a szervezők elérték céljukat, hiszen a két nap értékes információkkal, s gyakorlati tapasztalatokkal zárulhatott minden résztvevő számára.

Írta: Csillag Ferenc

Gyermekszeretet, oh!

A következő történet egy 13 éves fiúról, édesanyjáról, valamint az iskoláról és a gyámhatóság ügyintézőjéről szól.

A tanév kezdetekor kerületünk egyik igazgatója azzal keresett meg, segítsék rajta. Iskolájának egyik tanulója igen kedves jóindulatú gyermek. Tanulmányi eredménye gyenge, de pozitív beállítottsága, jó magatartása miatt megérdemli a támogatást. Kolléganóm arról is tájékoztatott, hogy P. A. fejlődése nem elég egyenletes, itt-ott hiányai vannak, de a környezetváltozás sikeressé tehetné további iskolai éveit. „El sem hiszed – hangzott az igazgató ajánlása –, mennyire kedves, szeretetreméltó gyerek!” Iskolánk köztudottan felkarolja azokat a tanulókat, akik önhibájukon kívül nehezebben haladnak, magatartási zavarokkal küzdenek. Ezért úgy gondoltam, hogy a kolléganő meleg szavai, jó véleménye a fiúról igazi ajánlólevél a gyermeknek. Természetesen biztosítottam a helyet az ötödik osztályban.

Néhány órával a telefonbeszélgetésünk után felkeresett a gyermeket nevelő édesanya és fia. Az igazat megvallva nem erre készültem fel. Mindketten ápolatlanok, gondozatlanok voltak. Azonnal tapasztalnom kellett, hogy az édesanya komoly alkoholista. Vendégeimet hellyel kínáltam, szerettem volna megismerni alaposabban a családot. Az asszony meglehetősen szűkszavú volt, elbeszéléséből azonban kitűnt, hogy a gyermeket egyedül neveli. Lakótelepi lakásban laknak, nehéz anyagi körülmények között élnek. A kerületi önkormányzat rendszeres nevelési segínyt ítelt meg az anyagi nehézségek megoldása céljából. Azt is megtudtam, hogy az anya néhány évvel ezelőtt, amikor alkoholizmusa kialakult, önként hagyott fel a rendszeres munkával. Munkaköre ugyanis nagy felelősséggel járt, egy bank ügyintézőjeként tevékenykedett. Beszélgetésünk alatt a fiú egyetlen szót sem szólt. A nyár vége ellenére rendkívül sápadt, sovány volt. A bizonyítványát elkérve megállapíthattam, hogy a második osztályt ismételte, sőt a beszélgetés során azt is megemlítették, hogy az első osztályt is kétszer járta. A harmadik és a negyedik osztályban javító vizsgákon átengedték a tanulót. Mindenkor az anyanyelvi tantárgyakkal, ill. a matematikával volt gondja. A negyedik osztály javító vizsgája is csak úgy sikerült, hogy az őt tanító pedagógus feltételül szabta, hogy az édesanya elviszi gyermekét egy másik iskolába. Túl sok pozitív élménnyel nem rendelkezett iskolai évei alatt a gyerek.

Már akkor úgy ítélt meg, hogy a gyermek egészsége és fejlődése érdekében az ingyenes ellátást biztosítanunk kell. Így a délutáni felügyeletét is megoldhattuk, ugyanakkor felkészülésében is segíthetünk.

Az első szeptemberi napok eseménytelenül teltek. Andrisra nem volt panasz, az osztálytársai elég hamar elfogadták, az őt tanítók érdeme volt, hogy kezdte jól érezni magát az osztályban. Apróbb feladatokat kapott, azokat lelkiismeretesen elvégezte.

Jelzéseket kaptam azonban szeptember közepén arról, hogy a gyerek nem jelenik meg a napköziben, még az ebédelést sem várja meg, elszökik. A szaktanárait és az osztályfőnökét megkérdezve kiderült, hogy a tanuló kezdeti lendülete, érdeklődése kimerült. Általános panaszként az fogalmazódott meg, hogy a tanszerek előkészítését sem teszi meg, a munkát,

pedig egyszerűen megtagadja. Októberre már csak egy füzete volt, abba sem került be sem a házi feladat, sem az órai munka. Felszereléseit otthon hagyta, nem tanult. Ruházata rendetlen, piszkos volt.

Az édesanyát az osztályfőnökkel együtt behívtam. Az első beszélgetésre nem jött el, majd néhány nappal később – a délelőtti órákban – váratlanul beállított. Valójában nem volt olyan állapotban, hogy érdemben tudtunk volna a fiáról beszélgetni. Erősen alkoholos állapotú volt. Panaszkodni jött, úgy veszi észre, hogy fiát nem szeretik a pedagógusok, leckét sem adnak neki föl. Arról pontos információja volt, hogy gyermeke nem jár napközibe. „Jobb dolga van otthon Andrisnak, magam sokat tudok vele foglalkozni!” – hangzott az édesanya nehezen érthető válasza. Felvilágosítottuk arról, hogy felszerelése hiányosak. Ezt a problémát az édesanya elhárította. A beszélgetés inkább az édesanya sértett monológjából állt. Haragudott ő a világra, a pedagógusokra, a gyerekekre. A felelősséget pedig –mint általában az ilyen esetekben –elhárította.

A kerületi nevelési tanácsadó pszichológusához fordultunk. Ekkor derült az ki, hogy a gyereket az átadó iskola már első osztályos korában is eljuttatta a szakemberekhez. A segítséget azonban –éppen az édesanya elhanyagoló attitűdje miatt – nem tudták biztosítani. A pszichológus tudomásunkra hozta azt is, hogy indokolt a gyerek órai figyelmetlensége, mert tudásszintje a második osztályosokénak felel meg. Hiányai igen nagy-fokúak. A tananyag szövegét nem is értheti meg.

Mit tehet ilyenkor az iskola, a pedagógus? Kié a felelősség? Az világosan látszott, hogy a gyermek édesanyja nem partnerünk. A gyerek, pedig napról napra távolabb került a rendszeres munkavégzéstől. Bármiféle iskolai tevékenységről volt szó, Andris semmiféle érdeklődést nem mutatott, közönye minduntalan ingerelte tanárait. Sőt, osztálytársait is zavarta a fiú gyakori munkamegtagadása. Az egyéni beszélgetések alkalmával türelmesen végighallgatta a figyelmeztetéseket, de minden eredmény elmaradt. Érzelmileg nem volt köthető sem felnőtthöz, sem osztálytárshoz. A pedagógusok még azt is vállalták, hogy a tanulóval naponta egyénileg foglalkoznak. Sajnos ez nem vezetett eredményre, mert a korrepetálásokról is elszökött.

Az édesanya novemberben keresett fel ismételt. Azt kérte, hogy rendkívüli segélykérelmét támogassuk. Ápolatlansága még feltűnőbb volt. El kellett mondjam, hogy Andrisnak az utóbbi időben rendszeresek a késései, olykor a második óra végére ér be az iskolába. Az édesanya nem tagadta azt, hogy tud gyermeke késéseiről, úgy vélte, otthon jó helye van, itt az iskolában nem tanul túl sokat, „pihenjen nyugodtan” – summázta a véleményét. Képtelenség volt megértetni az anyával, hogy a tankötelezettség fiára is vonatkozik. Soha nem éltem át a tehetetlenségnek azt a keserű élményét, amit azon a délelőttön.

Néhány tanítási napra Andris pontosan jött, de munkára nem volt fogható, majd elkezdődött igazolatlan mulasztásainak végtelen sora. Osztálytársai látták sétálgatni délutánoként, osztályfőnöke délelőtt otthon találta, de betegségnek semmi nyoma nem volt.

Ekkor jutottam arra az elhatározásra, hogy a gyámhatóság ügyintézőjéhez fordulok. Meggyőződésem volt ugyanis, az édesanya elhanyagoló, felelőtlen magatartása akadályozza a fia fejlődését. Miután a rendszeres nevelési segély megítélése kapcsán a hivatal munkatársának jól kellett ismernie a családot, naivan azt képzeltem, együttműködésünk a gyerek érdekeit szolgálhatja. Éppen ezért kértem a „védő-óvó” intézkedés megtételét. Az indoklásban szerepeltettem:

- az édesanya alkoholizáló életmódját
- közömbös, elhanyagoló szülői viselkedését
- a gyermek tanulási nehézségeinek okát

- a magatartási zavarokra utaló jeleket
- igazolatlan mulasztásainak adatait
- elhanyagoltságát, alapvető személyi higiéniájának tűrhetetlen voltát.

Közben a téli szünet közeledett. Az osztálynaplóban, pedig egyre szaporodtak az elégtelenek. Az utolsó napokban aztán Andris egyáltalán nem jelent meg az iskolában. Maradék felszerelésének romjait is a tanteremben hagyta.

• Nem titkoltan vártam a gyámhatósági segítséget. Láttam, láttuk azt a pusztulást, ami a fiú személyiségfejlődésében végbement, sajnáltam talajtalanlansága, elhanyagoltsága miatt, de azt is át kellett éreznem, hogy itt elsősorban az édesanya intenzív segítségével keresztül lehet a gyerek helyzetén változtatni. Az anya egy korábbi elmondásából az is világossá vált, hogy gondjait egyedül kell megoldania, jelen állapotában erre képtelen volt.

Februárban a gyámhatóság ügyintézője magához rendelt. Furcsálltam a dolgot, de elmentem a találkozóra. Megdöbbenve tapasztaltam, hogy egy team-ülést rendezett meg az ügyintéző. Rajtam kívül berendelte a nevelési tanácsadó pszichológusát, a családsegítő központ egy munkatársát (ez az intézmény soha nem foglalkozott a családdal!), Andris anyját és még néhány szülőt. A beszélgetés kezdeti szakaszában a szülőket nem engedte be a szobába. Elmondta, hogy személy szerint úgy ítéli meg, hogy a gyerek a legnagyobb szeretetben él, az édesanya alkoholizáló életmódja nem akadály a gyermek nevelésének stb. Több ízben azt is hangsúlyozta véget nem érő monológjában, hogy a gyámhatóság nem büntető intézmény, ezért érthetetlennek tartja az iskola eljárását. A kolléganő viselkedése valamennyiünk számára megdöbbentő volt. A pszichológus elmondta, hogy a gyermek fejlődése nem megfelelő, az édesanya nem biztosítja fia rendszeres megjelenését sem az iskolában, sem a nevelési tanácsadó fejlesztő foglalkozásain.

Amikor végre szóhoz jutottam, a hivatalnokkal azt próbáltam megértetni, hogy az iskola segítséget kér a gyerek haladása érdekében. Nem büntetni, nem ártani kíván, hanem megteremteni a lehetőséget Andris továbbhaladásához, az emberibb körülményekhez. Itt nem az anya jószándékát kérdőjelezzük meg, hanem állapota gátolja a gyermek fejlődését.

Az édesanya beidézése tanulságos volt. Dülöngélt, a feltett kérdésekre nem tudott válaszolni, tudatáig sem jutottak el a kérdések. A jelenlévők előtt is világosan látszott, ez a délutáni időpont alkalmatlan arra, hogy az anyát meggyőzzük nevelési kötelességeiről. A néhány perces beszélgetés után a gyámhatóság előadója az alábbiakkal bocsátotta el az asszonyt, „nincs különösebb baj, vigyázzon arra, hogy ne mulasszon többet a gyerek!” A meghívottak döbbenettel hallgatták e szavakat. Valamennyien szégyenkezve ültünk az amúgy igen komfortosan berendezett kihallgató teremben, hiszen az önkormányzati előadó a gyerekekkel naponta találkozókat marasztalta el.

Nézeteivel egyikünk sem értett egyet. Az ügyet lezártnak tekintette. Még egy erőtlen próbálkozást tettem; „nem lehetne-e az anyát orvosi kezelésre kötelezni?”

A kioktatásom kezdődött előlről. „A vak is látja, hogy ez az anya milyen gondos. Alkoholizálása nem veszélyes. Szereti a gyerekeit. Jó lenne, ha mindenkit ennyi szeretet venne körül. Mindenben ellátja” stb.

Be kell valljam, ekkora kudarcot még soha nem éltem meg a pályán. Noha láttam a sajnálkozó, tehetetlen arcokat, de azt is meg kellett értenem, itt akárhányan próbálnánk győzködni a gyámhatóság munkatársát, csak egyre nagyobb indulatokat válthatnánk ki. A „büntérgyalás” befejeződött, mindannyian mehettünk utunkra. A hatóság álhumanizmusa végleg elzárta a lehetőséget annak, hogy összefogással segítsünk a családon!

A következő napon felkeresett a gyámhatóság egyik vezetője és együttérzéséről biztosított. Elmondta, hogy kolléganőjének ars poeticája: „a gyermeket minden áron meg

kell védeni a felnőttektől!” Felajánlotta azt is, ha az iskolánknak bármiféle, a gyermekek fejlődését károsan befolyásoló gondja van, akkor forduljunk hozzá bizalommal, elkerülendő az előadó további rendreutasítását, kioktatását. Világossá vált előttem, hogy a kolléganő viselkedése, nézetei közvetlen munkatársai előtt ismertek, de a konfliktusokat kerülik vele.

Kollégáimmal a történeteket megbeszéltük. Azt a döntést hoztuk, hagyjuk egyelőre magára Andrist, ne akarjunk helyette élni, dolgozni, tanulni. Magam ezzel a nevelési módszerrel nem tudtam azonosulni, de tanácstalanságom, ill. mélységes dühöm erre kényszerített.

Közel egy hónapon át naponta késett a gyerek, felszereléseit magunk pótoltuk, ám ezek sem tartottak sokáig. Matematika füzetébe egy órán se került be feladat, nem dolgozott. Magatartása egyre rosszabbá vált. Az órákon felállt, elhagyta a helyét, olykor kiment a teremből. Megfékezhetetlen volt.

Néhány osztálytársával a tavasz elején folyamatos mulasztásba kezdett. Kitudódott, hogy két barátját naponta látja vendégül, a délelőttök tévézésessel, játékkal telnek el. A gyerekek otthonról táskával indulnak el, de útjuk nem az iskolába, hanem Andrisékhoz vezet. Először felszólítottuk őket, majd feljelentéssel is éltünk. A szülők alig akarták elhinni, hogy a gyermekeik ilyen ügyesen becsapják őket. Ekkor ismételen megkeresett Andris édesanyja. Állapota még rosszabb volt. Biztosított arról, hogy ő személy szerint felelősséget vállal a gyerekekért, nem csinálnak semmi rosszat. Nem értette meg, hogy az iskola kötelező, de azt sem, hogy ő nem vállalhat felelősséget más gyermekéért. Úgy gondolta, az igazgató újra rosszat akar fiának és barátainak. Ingerült volt, haraggal távozott, de azt is közölte, megkeresi azt a lehetőségét, hogy a gyereke szeretőbb helyre, emberibb környezetbe kerüljön.

Szomorúan kellett belássam, kudarcot vallottunk tehát ezzel a megengedő nevelési módszerünkkel is! Már nem csak egy gyerek züllhet el, de többet is magával ránthat. Az már teljesen világossá vált, hogy Andrisnak ez a tanéve -éppen rengeteg mulasztása miatt - sikertelen lesz.

A pszichológust újra megkerestük, tanácsát kértük, mit tegyünk a gyerekekkel. A kolléganő javaslatára elküldtük – az édesanya beleegyezésével-szakértői bizottsághoz. A kísérő levélben tanácsukat kértük, mit tegyünk a tanulóval. Nem a kisegítő iskolai áthelyezését kértük, hiszen valamennyien jól tudtuk, Andrisnak a hagyományos iskolai közösségben van a helye, de vártunk valamiféle ötletet, javaslatot a továbblépés érdekében. A bizottság rövid szakvéleménye a következő volt:

„A tanuló marad az általános iskolában.

Korrekción javaslatok:

- további pszichológusi szaksegítség
- olvasási készség fejlesztése
- értő olvasás kialakítása
- helyesírás javítása
- matematikából a meglévő ismeretek elmélyítése, ismeretkör bővítése.”

A vélemény egyértelmű: általános iskolai oktatását, nevelését a továbbiakban is folytatnunk kell. Ám a szakvélemény részletes leírásában található két igen-igen fontos megállapítás: „személyisége szorongó, kudarcorientált, feladattudata, feladattartása kétszemélyes kapcsolatban megfelelő.”

Mit tehetünk abban az esetben, ha a tanuló csakis a kétszemélyes kapcsolat során fejleszhető?

A felmentése nem hozhat eredményt, hiszen családi környezete visszahúzza, az édesanyja a gyermek ellenőrzésére alkalmatlan, hiszen személyisége komoly mértékben szétesett, a

kötelezően előírt korrepetálások száma igen alacsony, és az sem biztos, hogy azokon a fiú megjelenne. A körülmények azt vetítették elénk, hogy a gyerek iskoláit nem tudja majd befejezni. Ő lesz az a tanuló, aki 16 éves korára sem lesz képes befejezni az alapfokú iskoláit, az életben az indulás esélyei végleg elzáródhatnak előle. Tehát a pedagógusok, így a magam felelőssége is hatalmas.

A tavaszi szünettől kezdve egyáltalán nem tudtuk Andrist becsalogatni az iskolába. Feljelentéseink eredménytelenek voltak, egyébként is már csak adminisztratív intézkedéseket alkalmazhattunk. Az utcán olykor-olykor találkoztunk vele, fizikai állapota leromlott. Nem nőtt, sápadt volt.

Utolsó lehetőségként azt láttuk, hogy a nevelési tanácsadó javaslatát kérjük Andris érdekében. A szakértői vélemény, valamint a család életvitelének ismeretében a pszichológus olyan iskolát talált a tanuló számára, amelyben biztosított a szakértői segítség, tanulási és nevelési problémákkal küzdő gyermekek oktatására vállalkozó alapítványi iskola keretében. Tudva azt, hogy a tandíj összegét az anya képtelen kifizetni, még a teljes ingyenességet is hosszú távra biztosította az iskola. Ezt a megoldást azért is tartottam megnyugtatónak, mert ismerve az iskolát – néhány tanulónk is nyert ott már korábban elhelyezést – jól tudtam, a gyerekek jól érzik ott magukat, nem szakadnak el a családjuktól, ugyanakkor szakemberek segítik fejlődésüket, sőt a „kétszemélyes kapcsolat” is biztosított.

Az édesanyját május végén behívtam, elmondtam, a sok mulasztás miatt Andris nem osztályozható. Azt is válaszoltam előtte, hogy nem látom biztosítottnak a nyári szünetében való önálló felkészülését a sikeres vizsgára. Azt javasoltam, hogy keresse fel azt az iskolát, amelyben helyet biztosítottak a következő tanévtől fia számára. Nézzen körül, beszéljen a tanítókkal. Először tapasztaltam, hogy az anya hálás a javaslatért. Mindent megígért.

Elérkezett a bizonyítványosztály ideje. A család nem kereste sem az osztályfőnököt, sem engem. A szünet ügyeleti napjain sem jöttek. Írtunk levelet, erre sem kaptunk választ.

Augusztus 9-én beállított az asszony kolléganőmhez. Kérte fia bizonyítványát. Előadta, megy a művelődési osztályra, hogy fiának biztosítsanak másik iskolát, mert ebben az iskolában semmiféle segítségre nem számíthat, sőt zaklatásnak van kitéve. Mondanom sem kell, nem a nagy melegtől dülöngélt. Az igazgatóhelyettes kiadta a szükséges papírokat.

A tanügyigazgatás ügyintézője egy héttel később megkeresett. Érdeklődésére elmondtam, hogyan jutott idáig Andris sikertelen iskolaéve. Arról is tájékoztattam, hogy biztosítottuk a gyerekeknek a számára legmegfelelőbb iskolát. Ekkor tudtam meg azt is, hogy Andrist azért nem íratja be a felajánlott iskolába, mert az túl messze van, legalább fél órát kell közlekednie. Arról nem is szólva, hogy az utazási bérlet is sokba kerül (ám az elintéztet ingyenességet nagy bölcsen elhallgatta). Ezért kéri a fia részére a kerület másik intézményébe való felvételét. Nem mi engedjük el a ránk bízott tanuló kezét, hanem az édesanyja.

Miért is élem meg kudarcként Andris iskolai életét?

Mert a legjobb szándékkal sem tudtunk segíteni rajta. Elmaradt az a támogató együttműködés, amelyről már annyiszor hallottam. Ugyanis meggyőződéssel vallom, hogy ha a hivatal ügyintézője megteszi a szükséges intézkedést, akkor a segítő szakemberek – a gyermek nevelésével foglalkozó pedagógusok, a pszichológus – nem maradnak magukra. Való igaz, hogy a gyámhatóság nem lehet mumus, de olykor éppen a hatósági jogkörével élnie kell, még akkor is, ha ez nem növeli az előadó népszerűségét. Sőt! Még azt is el tudtam volna képzelni, hogy az anya gyógykezelését is – éppen a család jövője érdekében – kezdeményezi.

Új tanév kezdődik. Andris más környezetben ismét ötödikes. Várható-e, hogy valaha is magasabb osztályba lép?

Pesszimista vagyok, mert egyedül nem megy.

Írta: Nádasdy Nóra

Ernő Furman: Ha meghal a szülő

A könyv egy clevelandi gyermek-pszichoanalitikus munkacsoport tizenöt éves együttgondolkodásának eredménye. Huszonhárom esetük alapján vált világossá számukra, hogy a szülő halálát megélt gyermek gyásza lényegileg különbözik minden más gyásztól, hogy külön elméleti feldolgozást és speciális terápiás gyakorlatot igényel. A gyermek, a felnőttől eltérően, nem osztja meg szeretetét különféle jelentőségteljes kapcsolatok között, hanem szinte minden érzelmével szülei felé fordul. Ez a kapcsolat tehát összehasonlíthatatlanul gazdag és intenzív, elvesztése ezért csak a gyermekkorban fosztja meg az egyént a szeretet megélésének annyi lehetőségétől, és jelent olyan hihetetlenül nehéz alkalmazkodási feladatot.

A könyv kilenc teljes esettanulmányt közöl. A gyermekpáciensek egyike sem a szülő halála miatt került pszichoterápiába, hanem nagyrészt olyan változatos tünetekkel -amnézia, tanulási zavarok, a társas kapcsolatok zavarai, önkárosító tendenciák, beszéd- és mozgásgátlás, alvászavarok, fegyelemproblémák -, amelyek komolyan veszélyeztették életkoruknak megfelelő pszichés működésüket. Az ismertett esettanulmányokban az egyik terápiás cél az, hogy a gyermek, személyiségének strukturálódása és függetlenedése révén, kifejleszthesse azon tulajdonságait, melyek által képessé válik meggyászolni az elvesztett szülőt. A munkacsoport szakmai orientációjának bázisa a hagyományos freudi keretek között zajló gyermekanalízis (heti öt ülés, legalább kétéves időtartam), emellett szülő-konzultációval (treatment-via-the parent) is kezelnek – főleg kisebb – gyermekeket. A terminológiahasználat szempontjából a szerző Sigmund Freud és Anna Freud munkáit tekinti hivatkozási alapnak. A részletes esettanulmányok szakmai és laikus közönség számára egyaránt segítséget nyújtanak ahhoz, hogyan lehet egy gyermeket segíteni a halállal kapcsolatos saját érzések és tények integrálásában, önmaga és az eltávozott szeretett személy elkülönítésében, mennyiben és hogyan segíti a halálról alkotott realiztikusabb kép ennek a rendkívüli stressznek az elviselését. Alapvető erénye az esettanulmányoknak, hogy a bennük szereplő gyermekek sokféle szocioökonómiai és etnikai háttérből származnak.

Az esettanulmányokat kísérő elméleti fejezetekben részletes kritikai áttekintést kapunk arról, hogyan látják egyes szerzők a tárgyvesztés, a depresszió és az apátia, az énfunkciók fejlődésének kérdését a gyással összefüggésben. Az elméleti feldolgozás alaposága mellett a szerző nem kíván minden esetre érvényes megállapításokat tenni, igazi empátiával érzi, hogy minden halál egyedi, hogy a szeretett személy halálával szemben mindig tehetetlenül állunk.

*A kötet, melyhez Anna Freud irt előszót, 1978-ban elnyerte a Heinz Hartmann Díjat.
(Erna Furman: A Child's Parent Dies. Studies in childhood bereavement)
Nádasdy Nóra*

Hírek

Tízéves a Magyar Gordon Iskola Nyolcvan éve született Thomas Gordon

Te és én kapcsolatban élünk, ez nekem értékes, és szeretném fenntartani. Különbözőek vagyunk, és az igényeink is mások. Ez így van rendjén. Mindkettőnknek joga van ahhoz, hogy igényeit kielégítse, és saját hite, egyéni felfogása jegyen bármiről.

Amikor megosztod velem problémáidat, igyekszem elfogadóan meghallgatni Téged, és megkönnyíteni saját megoldásod megtalálását ahelyett, hogy a sajátomat Rád erőltetném. Ha azzal van gondod, hogy az én viselkedésem akadályoz valamiben, bátorítani foglak, hogy nyíltan és őszintén elmondd az érzéseidet. Ilyenkor meghallgatlak majd, s ha tudok, igyekszem változtatni magatartásomon.

Ha bármikor úgy adódna, hogy egyikünk sem tud a másik kedvéért változtatni a viselkedésén, nézzünk szembe konfliktusunkkal, és oldjuk meg együtt. Nem akarok vesztes lenni, miközben Te győzöl, de nem akarok győzni sem a Te veszteséged árán.

Azt szeretném, ha mindig találnánk mindkettőnknek elfogadható megoldást. Így kapcsolatunk kölcsönösen örömteli lehet.

Budapest, 1998. május 13-án hármás évfordulót ünnepelt a Magyar Gordon Iskola. Tíz éve, 1998 májusában alakult meg a magyarországi oktató egyesült a volt szocialista országokban elsőként. Szintén ebben az évben ünnepelte 80. születésnapját Thomas Gordonba módszer alkotója, és idén öt éves a kecskeméti Gordon Iskola, ahol a tanárok, a szülők és a tanulók valamennyien gyakorlatot szereznek a Gordon-féle kommunikációban.

A Magyar Gordon Iskola kiképzett oktatói már több mint 25000 embernek segítettek a módszer elsajátításában. Az amerikai Carl Rogers tanítvány Thomas Gordon által kidolgozott tréning célja az emberek közötti egyenrangú kapcsolattartás és kommunikáció technikáinak megtanítása. Három földrész, Amerika, Európa és Ázsia közel negyven országában működnek már ilyen központok.

Megnyílt a Magyar Gordon Iskola Világháló-állomása. Elérhető az Interneten a www.bigfoot.com/gordoniskola címen.

Segítőfoglalkozásúak kapcsolat- és konfliktuskezelő tréningje

Sok ezernyi Gordon-tréninget végzett hallgatónk közül igen sokan visszajelezték megdöbbenésüket: hogyhogy nem jut el a pozitív emberbánás Gordon-féle modellje és eszköztára ahhoz a foglalkozási réteghez, melynek hivatása a rászoruló emberekkel való foglalkozás – a segítőfoglalkozásúakhoz, mint például az orvosok és más egészségügyi dolgozók vagy a családsegítők, szociális otthonok és idősgondozói hálózatok szociális munkásai?

Ezt a hiányt pótolj az egyre szélesebb segítői körben az F. Várkonyi Zsuzsa által kialakított programváltozat, a Segítőfoglalkozásúak Kapcsolat- és Konfliktuskezelő tréningje.

Célunk az, hogy a segítők hírhedt túlterheltsége és kiegészi veszélye felől szólítsuk meg a résztvevőket, ami által könnyebben nyílnak meg a változás előtt, mintha a problémáik oldására eddig használt, kapcsolatromboló elhárítás módjait ostromoznánk. A Magyarországon uralkodó, autoriter segítői beállítottság, mint védekezési nyereség csak olyan cserajánlattal váltható fel, ami kevesebb feszültséget és több külső-belső jutalmat ígér. Erre pedig, a Gordonféle kapcsolati modellben megtapasztalható tanulási nyereség különösen alkalmas: olyan tűréshatár-jelző eszközöket, kompetencia- és bizalomfokozó meghallgatói készségeket tanítunk, melyek segítségével sok, általánosan elterjedt viselkedési beidegződés terhe levethető.

A szolgálatjellegű segítőknek (pl. szociális munkások) elsősorban saját igényeik védelme erősödik a tanulási tapasztalat során, míg a magasabb presztízst élvező segítők (pl. orvosok) számára a korábban önvédelmül választott rejtőzködés kockázatmentes levetése a legfontosabb tanulási nyereség.

Három évvel ezelőtt indítottuk az első segítői Gordon-csoportot a Gödöllői Nyári Egyetemen. Azóta a SOTE valamennyi intézetvezető főnövére, a budapesti idősgondozói hálózat mintegy száz munkatársa, az ELTE posztgraduális szociálismunkás-képző programjának és a TF posztgraduális mentálhigiénés képzésének több csoportnyi hallgatója, a Rókus Kórház szülészeti és csecsemőosztálya, valamint több családsegítő központ és szociális otthon munkatársai vettek részt ebben a programban.

Képzési programjaink

Tanári Eredményességi Tréning

- tanítóknak, általános-, középiskolai tanároknak
- gyógypedagógusoknak
- alternatív pedagógiai műhelyek munkatársainak

Segítőfoglalkozásúak Eredményességi Tréningje

- orvosoknak, medikusoknak
- más egészségügyi dolgozóknak
- idősgondozóknak, családsegítőknak
- egyéb szociális munkásoknak

Kapcsolat- és konfliktuskezelő tréning a kulturált munkatársnak

- nagy ügyfélforgalmat bonyolító hivatalok, intézmények és vállalatok munkatársainak
- önkormányzatok, szolgáltató vállalatok, közüzemek dolgozóinak.

Szülői Eredményességi Tréning

- szülőknek, nevelőszülőknek
 - nevelőotthoni pedagógusoknak
 - óvoda-pedagógusnak
 - bölcsődei, csecsemőotthoni gondozóknak
- leendő szülőknek, nagyszülőknek

Felnőttkapcsolati Tréning

- pároknak
- nőknek, férfiaknak

- mindenkinek, aki kapcsolatait javítani akar

Fiatalok Eredményességi Tréningje

- kis- és nagykorúaknak
- főiskolai és egyetemi hallgatóknak
- ifjúsági szervezetek tagjainak és táborok résztvevőinek
- kortárs segítői hálózatok fiatal munkatársainak

Játzsma-szeminárium

- alaptréningjeinken végzett, további önismereti fejlődést igénylő partnereinknek kapcsolati működésük mélyebb megértésére.

Mit tanítunk?

• Olyan demokratikus és hatékony kapcsolati modellt és készségtárat, melynek filozófiája a vesztes nélküli kapcsolatvezetés, elemei, pedig a kommunikációelmélet, a konfliktuskezelés és az önismeret. Tréningkínálatunk nemcsak hatféle alaptanfolyamot, hanem minden esetben az egyéni igényekhez igazított változatokat is tartalmaz.

Kiket tanítunk?

• Intézmények, vállalkozások és érdekcsoportok azon munkatársait, akiknek sikerességét nagyrészt kapcsolati kultúrájuk szabja meg. Megrendelőink között van sok száz iskola, jó néhány humánegyetemi program és posztgraduális képzés, vezető egészségügyi és szociális intézmények, valamint több, nagy ügyfélforgalmat bonyolító vállalat.

Milyen célok megvalósítását segítjük?

- a versenybe kerülés, versenyben maradás professzionális kapcsolati elemeinek és szemléletének megtanulását;
- a konfliktuskezelés és team-építés hatékony eszköztárának megismerését;
- a kölcsönösen biztonságos kommunikáció mindennapi készséggé válását;
- a magasabb színvonalú szakmai munka humán oldalának elsajátítását.

Hogyan tanítunk?

- tréningformában, a tapasztalati tanulás módszerével;
- szerepjátékok és más készséggyakorlatok által;
- a kommunikációelmélet alaptételeinek szemléletes bemutatásával;
- a kapcsolati készségek élő modellálásával;
- a csoport kapcsolati problémáinak elemző feldolgozásával;
- nyomon kísérő konzultációk és esetmegbeszélések formájában.

Kik tanítanak?

• A 10 éves Gordon Iskola legtapasztaltabb tréningvezetői, akik komoly jártassággal rendelkeznek a tranzakció-elemzés, a Rogersi csoportvezetés és a Gordon-féle kapcsolati modell oktatásában. Instruktoraink pszichológusok, tanárok, mentálhigiénés szakemberek.

Mennyire rugalmas a tréningek programja?

Az elsajátítandó alaptananyag bármilyen egyéni problémakörre felfűzhető. A tréning így követni képes a megrendelő csoport igényeit. Ez egyaránt érvényes a 15 órás, bevezető jellegű programokra, és a 30 órás, terjes körű kommunikációs alapképzésre. Továbbképző

tréningeket a team-építés, válságkezelés és önismeret témakörében ajánlunk megrendelőinknek.

Thomas Gordon, kaliforniai pszichológus a hatvanas évek elején alakította ki azt az első programot, mélyben mestere, Carl Rogers személyiségfejlődésről vallott nézeteit ültette át bárki által megtanulható kapcsolati készségtárrá. A program nem csak gyakorlatiassága miatt sikeres. A hasonló módszerek közül kiemelkedik egyedülálló adottságával, azzal, hogy a személyes hitelesség vállalhatóságáról és előnyeiről győz meg egy olyan korban, amikor ezrével tanítanak az embereknek kapcsolatveszélyeztető manipulációs technikákat. A Gordon-tréning önismereti eszközt ad mindenkinek, aki kapcsolataiban jobban akar működni.

Az eredetileg szülőknek szóló, a gyermekükkel való kapcsolatban segítő programból már féltucatnyi újabb tréningváltozat nőtt ki tanároknak, munkahelyi vezetőknek, tizenéveseknek. Az USA ötven államának mindegyikébe eljutott Thomas Gordon tréningje, és a hetvenes évek végétől egyre több európai országban is megindult a személyes hatékonyság Gordon-féle oktatása. A nemzetközi szakmai közösség kétévenként megrendezett konferenciáján rengeteg ötlet cserél gazdát jelezve az alapprogramban rejlő hatalmas kreatív lehetőségeket.

MŰKÖDŐ GORDON-ISKOLÁK

- 1072 BUDAPEST Akácfa u. 4. Tel: 268-9839 8646
- BALATONFENYVES Fenyvesi út 23/5, Tel: 85/360-918
- 3300 EGER Hevesi Sándor u. 27. Tel: 36/310-334
- 4032 DEBRECEN Tarján u. 5. Tel: 52/350-152
- 6726 SZEGED Lile u. 5. Tel: 62/437-765

Hírek

GYERMEKGYÓGYÁSZATI KONFERENCIA

A megelőzés és a gyógykezelés kapcsolata gyermek- és serdülőkorban

Tizenöt évvel ezelőtt alakult a Magyar Arteriosclerosis Társaság Gyermek Szekciója (MATGYSZ) azzal a céllal, hogy a fiatal felnőttkorban jelentkező cardiovascularis megbetegedéseket gyermek- és serdülőkorban megelőzze. A megelőzést a veszélyeztetett gyermekek célzott szűrésével és az azt követő gondozással, gyógyszeres illetve egyéb kezeléssel kívántuk megvalósítani. Munkánkban sokat segített a hasonló profilú, illetve a határterületeken dolgozó társaságokkal való szoros kapcsolat.

A kerek évforduló alkalmából az International Group for the Prevention of Atherosclerosis in Childhood (Az érleszesedés gyermekkori megelőzésére alakult nemzetközi csoport) ez év október 30-31-én Budapesten tervezett második kongresszusához csatlakozva a megelőzésben érdekelt és a korai kezeléssel foglalkozó határterületek szakértőivel együtt orvos-továbbképző konferenciát szervezünk, melyre szeretettel meghívjuk Önöket.

TÉMAKÖRÖK:

- A háziorvos gondozás lehetőségei és határai
- Genetikai és anyagcsere-kutatások újabb eredmény e-i zsírsavanyagcsere, homocystein, rheologiai faktorok, szabad oxigényökök, bakteriológiai tényezők
- Táplálkozás és veszélyeztetettség
- A vitaminok és nyomelemek meghatározó szerepe a cardiovascularis prevencióban
- Kövérség és magas vérnyomás
- Felismerhető-e a metabolikus X szindróma gyermek-és serdülőkorban?
- Az egészségmagatartás és általában a mentálhigiéne kapcsolata a cardiovascularis prevencióval
- A felnőttkori betegségek gyermekkori megelőzésére irányuló közös erőfeszítések, más krónikus betegségek,

További információ kérhető:

Dr. Szamosi Tamás

SOTE II. sz. Gyermekklinika

1094 Budapest, Tűzoltó u. 7-9.

Tel.: 215 1380/ 2969, Fax: 217 5770

Írta: Herczog Mária

NYÁRI GYERMEKVÉDELEM

A magyar gyermekvédelem hagyományosan pedagógus dominanciájú, és sokáig alig voltak olyan szolgáltatások, amelyek nem az oktatásügyhöz kötődtek, illetve a szociális ágazathoz kapcsolódva megváltoztatták volna a kialakult munkarendet. Ennek következtében ez intézmények: GYIVI-k, nevelési tanácsadók, iskolák, sőt a családsegítő központok egy része is csak ügyeletet tart nyáron. Valamennyi egyéb szolgáltató intézményben, hivatalban csökkentett kapacitással dolgoznak a szabadságok miatt. Rendkívül fontos, hogy az egész évben megfeszített tempóban, általában kedvezőtlen körülmények között, túlhajtva dolgozó szakemberek megfelelően kipihenhessék magukat, arról nem is beszélve, hogy sokan sajnos pihenés helyett is mellékmunkát vállalnak fizetékiegészítésként. Ugyanakkor aggasztó, hogy a gyerekek számára, akik éppen a nyári szünetben lennének a legkönnyebben elérhetők, korlátozottak, ha nem hozzáférhetetlenek a segítségnyújtás különféle formái. Nem kétséges, hogy nagy baj esetén előbb-utóbb kaphat segítséget egy krízishelyzetbe került család vagy gyerek, de azok a családgondozási, gyermekvédelmi lehetőségek, amelyeket a nyári szabadság ideje nyújt: teljesen kihasználhatatlanok. Külföldön nem ismert ez a hosszúra nyúló szünet a humánszolgáltató intézmények életében, igaz az iskolai szünetek is jobban tagoltak. Tapasztalatok szerint sokkal kedvezőbb a gyerekek számára, ha több, rövidebb időszak után néhány nap, egy hét szünet következik. Így az őszi, téli, tavaszi szünet hosszabb, míg a nyári jelentősen rövidebb. Ezekben az időszakokban viszont az iskolák, gyermekintézmények, segítőszolgálatok szülő- és gyerekklubokat, játszóházakat, terápiás foglalkozásokat és más kreatív időtöltést és segítséget ajánlanak. Bizonyíthatóan nagyobb a szülői hajlandóság a részvételre, a családok érzik, hogy az ő szükségleteik a meghatározók, és nem utolsó sorban a gyerekek között kevesebb a csellengő, unatkozó, bűncselekménybe sodródó. Fontos lehetőség a szünet ideje a felzárkóztatásra, speciális képzések, tanulási elmaradások bepótlására is, és nem csak a pótvizsgára kényszerülők esetében.

Az idei nyáron többször felvetődött a sajtóban a büntethetőségi korhatár leszállításának igénye. Újra és újra elhangzanak ijesztő adatok a gyermek- és fiatalkorú bűnelkövetés mértékének gyors növekedéséről és a büntethetőségi korhatár, mint panacea fontosságáról.

Sajnálatos, hogy a gyermekvédelemben döntően érzések, indulatok és nem vizsgálatok, kutatások, érdemi adatok és tények határozzák meg a megnyilatkozásokat és sokszor a döntéseket, történéseket sem. Szakmai közhelynek számít – de számtalan nemzetközi vizsgálat is igazolja –, hogy a gyerekek és fiatalkorúak szabadidős elfoglaltsága alapvetően hozzájárul nevelésük, szocializációjuk sikerességéhez. Magától nehezen tudja egy gyerek, fiatal értelmese, kreatívan az idejét eltölteni, különösen, ha a környezet ebben nem tudja, nem a-karja támogatni. Az értelmes időtöltést is tanulni kell. A kisgyermekkorban is egyre gyakoribb – jogos – panasz, hogy a gyerekek nem tudnak magukkal mit kezdeni. Ebben nem ők a hibásak, segíteni kell, hogy képesek legyenek megtanulni egyedül és egymással játszani, a fantáziájukat használni, és a szülő, más felnőtt ebben aktív szerepet játsszon. A kiskamasz, tizenéves számára másfajta tevékenység a vonzó, de ha nem tanult meg kisebb korában felnőtt támogatással jól időt beosztani, eltölteni, ez tovább romlik és immáron veszélyeztető tényezővé válik. A csellengő, unatkozó, erejével, indulataival küszködő és

agresszivitással, rongálással azt levezető gyerek kivívja a környezetellenszenvét, haragját, de ez alig jár együtt önvizsgálattal. Mit csináltam, csináltunk, segítettünk, hogy másképpen legyen. A sporthoz, zenéhez, kézművességhez, színjátáshoz, társasjátékhoz, természetjáráshoz, konstruktív elfoglaltságokhoz minta, gyakorlat és értékelő, elismerő környezetre is szükség van. A folytonos televíziózás, játéktervezés, balhézás, csellengés a tehetetlenséget, unalmat, haragot jelzi. Ebből könnyen válik olyan – gyakran először - brahiból elkövetett cselekmény, amely a kriminalitás határait is súrolhatja, majd a vadulás, korlát nélküliség, és a határok keresése, a figyelemfelhívás igénye egyre messzebbre hajt.

Nem kétséges, hogy a pénzhány sokféle lehetőséget kizár, de legalábbis korlátoz, ugyanakkor a már megtörtént baj kezelése, jóvátétele sokkal több idő és pénz, az okozott károkról és az elvesztett lehetőségekről, évekről nem is beszélve. A nagyszámú bűncselekményt elkövető gyermek és fiatalkorú túlnyomó része lop, vagyis vagyoni elleni bűncselekményt követ el. Ha közelebbről megvizsgáljuk egy részük életét, láthatjuk, hogy azért lop, hogy ehessen, esetleg más alapszükségletét elégítse ki. Nekik nem megoldása szigorúbb büntetés, hacsak azért nem, mert a zárt intézményben garantáltan megetetik, felöltöztetik őket. A csoportosan, súlyos bűncselekményt elkövetők esetében szinte soha nem előzmény nélküli a cselekmény, nem őket kellene tehát elsősorban vizsgálni, hanem azt, hogy mi történt, vagy nem történt a korábbi, korai jelzések óta.

A gyermek- és fiatalkorúak túlnyomó többsége életében egyszer követ el kisebb-nagyobb súlyosságú bűncselekményt, őket megbélyegezni, bezárni nagy botorság lenne. Egyet lehet azonban érteni azokkal, akik nehezményezik: a jelenlegi helyzetben a 14 év alattiak esetében megszüntetett eljárás mellett semmilyen érdemi segítséget nem kapnak a gyerekek és családjaik ahhoz, hogy valóban figyelemfelhívó egyszeri esetről legyen szó, az idősebbek esetében, pedig a súlyos gondokkal küszködő pártfogó felügyelet, a hiányos ellátórendszer és a sok évre elhúzódó igazságszolgáltatási eljárás teszi esélytelenné a támogatást.

A gyerekek, fiatalok nyári elfoglaltságának szervezése, jó és vonzó programok lehetősége nagy biztonsággal megóvja az adott korosztály tagjait a „bűnbeeséstől”. Ez jó, olcsóbb és sokkal barátságosabb lehetőség, mint a büntetés és a félelem a növekvő bűnözéstől. Ehhez az is kellene, hogy a szülők, pedagógusok, segítő szakemberek számára az is pihenés legyen, ha örömteli programokban vehetnek részt gyerekekkel, fiatalokkal. Ez lenne az igaz nyári gyermekvédelem.

Írta: Incze Gabriella

Lombikbábik (Egy civil találkozó ürügyén)

1998. június 14-én tartotta a Családalapítók Egyesülete a 6. Lombikbábi találkozót. Az eseményről beszámoltak a híradók, elhangzott néhány közhely a gyermekáldás szépségéről, a szülők sok kitartást igénylő küzdelméről, miközben a kamera kedves, aranyos, boldogan játszó gyermekeket mutatott. Mint a találkozón részt vevő (de nem lombikos szülő) azt hiszem, hogy volt minden, ami egy sikeres gyerekbulihoz kell: arcfestés, csoki, tombola, Kaláka és rengeteg játék. Az apróságok és szülei szemmel láthatóan jól érezték magukat. A szervezők jó munkát végeztek. Természetesen ugyanilyen Önfeledt gyermekarcokat lehet látni egy jól sikerült majálison vagy gyermeknapon, akár egy nevelőotthonban is.

Az egyik híradóban egy kislány azt mondta: ők ugyanolyan gyerekek, mint a többi. Ezt folytatni lehetne úgy, hogy ezek a családok ugyanolyanok, mint a többi. Csakhogy: „Sok olyan téma van, amely nálunk ma még, mint egyéni eset jelenik meg, nincs kezelési technikánk, feldolgozási eljárásunk, szakemberünk és szolgáltatásaink ahhoz, hogy feltárjuk és kezeljük ezeket. Ilyen a fizikai és szexuális abúzus, az utcagyerekek problémája, a hajléktalan család, az alternatív büntetés fiatalok számára, az iskolát abbahagyó, vagy tovább nem tanuló „drop out” gyerekek csoportja... Az identitás megtartásának fontossága, az örökbefogadás titkossága és a nyitott örökbefogadás, a lombikbábik és szülei, valamint béranyák speciális gondjai...”⁷

Ez a megfogalmazás is azt sugallja, hogy a mesterséges megtermékenyítő eljárások elterjedése újfajta családvédelmi és társadalmi problémákat okozhat, amelyekre nem vagyunk felkészülve. Az, hogy egy jelenségnek a káros vagy jótékony következményeit hangsúlyozzuk-e, összefügg érzelmi beállítódásunkkal, értékrendünkkel. Vállalom, hogy szimpátiával figyeltem ezeket a családokat, mert a gyermek számomra az élet legcsodálatosabb ajándéka (elismerem, hogy nem illenek ezek a szavak egy szakfolyóiratba) és ezért azt is elfogadom, hogy az ettől való megfosztottság nagy keserűség lehet. Bántó lehet az érintettek számára, ha nem konkrét és reális problémákra hívják fel a szakemberek a figyelmei, hanem csak általánosságban kérdőjelezik meg az asszisztált reprodukciós eljárások társadalmi hasznosságát vagy sugallják káros mivoltukat. Megpróbálom sorra venni, hogy milyen típusú társadalmi veszélyeket jelenthet a mesterséges megtermékenyítő eljárások elterjedése.

A kezdetekkor jogos félelmek a sok fogyatékos, egészségkárosodott gyermektől szerencsére nem igazolódtak. Lehetnek persze hosszú távú hatások, esetleg csak nemzedékekkel később kimutatható genetikai változások.. Annak megválaszolása, hogy ez mennyire reális veszély, a szakemberek dolga. A laikusnak meg kell elégednie azzal az általános megállapítással, hogy a tudományos-technikai fejlődés kockázatokat rejt és rejtett mindig. A kockázatok felelős vállalása hozzátartozik az emberhez, e nélkül nem lenne emberi civilizáció.

⁷ Herczog Mária bevezetője in: A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, PONT Kiadó, Budapest, 1994

Ugyancsak nem látszik megvalósulni (kizárólag a magyarországi helyzetről beszélek) a „szép, új világ” víziója, ahol gyermekgyárakban előre meghatározott tulajdonságú egyedeket állítanak elő. Az IVF centrumok nem váltak eugenikai laborokká. Ha valóban tárgyilagosan szeretnénk közelíteni a mesterséges megtermékenyítés kérdésköréhez, világosan szét kell választani három dolgot.

Az *egyik* magának az orvosi módszernek a megítélése. Az orvoslásban alkalmazott eljárások közül nagyon sok váltott ki éles vitát. A mesterséges megtermékenyítő eljárások is az erősen vitatott eljárások közé tartoznak, a kérdésnek hatalmas irodalma van.

A *másik* annak megítélése, ahogy és amilyen célból ma Magyarországon ezeket az eljárásokat (az esetek elsöprő többségében) alkalmazzák. A mesterséges megtermékenyítés ugyanazt a célt szolgálja (és kap ehhez TB támogatást), mint az E vitamin vagy a sós fürdő: hogy egy emberpárnak gyermeke szülessen. És ezt a gyermeket ugyanolyan izgalommal fogják várni a szülei, mint minden más gyermeket. Nem fogják tudni, hogy fiú-e vagy lány, egészséges lesz-e, szép vagy csúnya, okos vagy kevésbé az.

És *harmadszor* el kell gondolkozni, hogy azokban a helyzetekben, amelyek természetellenesnek tűnnek vagy erkölcsileg aggályosak, de az asszisztált reprodukciós eljárások technikailag alkalmazhatók vagy a jövőben feltehetően azok lesznek, a tűrés, tiltás vagy támogatás a követendő álláspont. Ezek a helyzetek (bérnyaság, egyedülállók és leszbikusok gyermekhez juttatása, halott spermájával való megtermékenyítés, petesejt adományozás, szülőképes koron túli megtermékenyítés, gyermek nemének megválasztása, stb.) nagyon izgalmasak, emellett jól eladhatók a sajtóban. Az orvostudomány különösen sokszor teremtett alkalmat arra, hogy az ember átgondolja saját erkölcsi, társadalmi tabujait, korlátait. Nem hiszem, hogy baj lenne, hogy szembe kell néznünk értékeinkkel, normáinkkal, tabuinkkal és valószínűleg csak merev tiltással kerülhető el ez a szembenézés. Egyáltalán nem zárható ki, hogy nemkívánatos társadalmi folyamatot indíthat el egy emberi jogi szempontból helyes döntés. Megtagadható-e egy egyedülállótól egy olyan eljárás, amelyet egy házasságban élő esetében a társadalombiztosítás is támogat? Belefér-e a testünk feletti önrendelkezési-jogba a bérnyaság lehetősége?

A kérdések vég nélkül folytathatók. (Erkölcsi dilemmáink nem feltétlenül újak. A gyermek nemének megválasztásával régóta próbálkozik az emberiség; a prostitúció kapcsán is feltehető a kérdés, hogy hol vannak az önrendelkezés határai; vagy amiről Marguerite Yourcenar ír, hogy szegény lányok „meghágatták” magukat, hogy elmeheessenek szoptatós dajkának.)⁸ Nem kívánok elidőzni ezen a területen, csak ismét hangsúlyozni szeretném, hogy nem célszerű összemosni társadalmi megítélés szempontjából korábban nem vitatott célból végzett orvosi beavatkozások elvégzését ugyanezeknek a beavatkozásoknak aggályos célú alkalmazásával.

Feminista vagy a feminizmus bizonyos irányzataihoz közel álló gondolkodók vetették föl, hogy a mesterséges megtermékenyítés területén tapasztalható technikai fejlődés visszalépést eredményez a nők helyzetében. Ugyanis sok nőt külső, társadalmi vagy családi nyomás kényszerít számára kockázatos beavatkozások elviselésére, ahelyett, hogy az élet más területén bontakoztathatná ki önmagát, ráadásul a férfi abszolút nemzőképtelensége esetén is a nő minden kockázat és kellemetlenség. Bár nem hiszem, hogy ez a feltevés elfogulatlan, de megfontolásra érdemes. Személyes tapasztalataim alapján nehéz elképzelni,

⁸ Marguerite Yourcenar: Emléklapok. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1998 bővebben pl. D. Richardson: Wotnen, Motherhood and Childrearing. The Macmillan Press LTD, London, 1993.

hogyan Magyarországon tendenciájában igazolható lenne, hogy a nők nem szabad akaratukból, hanem külső nyomásra vállalják ilyen módon is a gyereket.⁹

Gyermekvédelmi szempontból a legfontosabb kérdés, hogy nem jelentenek-e a „lombikos” családok új kihívást a családvédelem számára, magyarul nem bizonyos szempontból rosszul funkcionáló vagy speciális problémával küzdő családokról van-e szó. Ez a feltételezés bántó, de kétségtelenül lehetnek olyan momentumok a lombikos családok életében, amelyekre ez a feltételezés alapozható. Például a szülők magasabb életkora; többes ikrek magasabb aránya; a nehezen jött gyerekkóros féltése; elképzelhető, hogy a családi kapcsolatok kárt szenvedtek a meddőség hosszú éveit alatt stb. (Ma már persze nem feltétlenül igaz, hogy csak viszonylag idős korban és hosszú évek után jutnak el a párok a gyermek megszületéséig.) Problémát jelenthet a családoknak, később a gyereknek, ha úgy érzik, a gyermek születésének körülményeit titkolniuk, szégyellniük kell, ha értetlennek, esetleg ellenségesnek érzik a környezetüket. Bár az érintettekkel folytatott beszélgetések alapján ez előfordul, de azt hiszem a társadalmi környezet inkább együttérző és legfeljebb érdekes, de jelentőséggel nem bíró tény az, ha egy pár mesterséges megtermékenyítés útján jut gyerekekhez. Ha ezek a családok bármilyen szempontból „rosszabbak”, mint a nem lombikos családok vagy speciális, egyedül nehezen megoldható problémával küzdenek, akkor ennek minden bizonnyal lehetnek statisztikailag mérhető jelei: például a családok nagyobb instabilitása, több problémás gyermek, neurózis, rosszabb egészségi állapot, a családon kívüli kapcsolatok redukálása stb. Vannak-e ilyen jelek?

Valós lehetőségnek érzem, hogy az asszisztált reprodukciós eljárások könnyű elérhetősége, vagyis kínálata keresletet teremthet. Egyrészt ezeket az eljárásokat akkor is alkalmazhatják, amikor nem feltétlenül szükséges. Meglesz erre a nyomás az orvoshoz forduló párok részéről is. (Nem tudom, van-e pszichológus, aki a pszichés eredetű meddőség „kezelésével” foglalkozik, de gyakran előfordul, hogy a gyermek nagyon akarásának időszaka után spontán jön létre terhesség.) Másrészt ezek a módszerek nagyobb eredménnyel kecsegtetnek, mint a hagyományos kezelések, márpedig az orvosnak is fontos a hatékonyság. (Orvosi váróban ellesett, hőskort felidéző beszélgetésrészlet: „Azt mondta a doktor úr, hogy nem fogunk inszeminációval vacakolni”.) Nem érzem kompetensnek magam, hogy orvosi kérdésekben állást foglaljak, de azt hiszem, amit az előbb érintettem, a gyógyítási eszközökhöz és módszerekhez való hozzájutás általános problémájának része. Ahogy egy orvostól hallottam: a sebész szereti, ha tele van a műtői előjegyzési naptára.

Régebben, ha egy nőnek 30 évesen nem volt gyereke, azt mondták, igyekezzon, nehogy kifusson az időből. Ma úgy tűnik, tűnhet, hogy nincs szükség igyekezetre. Egy nő tervezheti úgy, hogy csak 40 éves kora körül akar szülni, mert ha természetes úton valami okból nehezebben esne teherbe, jó eséllyel számíthat orvosi segítségre. És ez átvezet oda, amit én személy szerint a legfontosabbnak érzek. A fejlett reprodukciós technikák viszonylag könnyű hozzáférhetősége erősíti azt a szemléletet, hogy a gyermek valami olyasmis, amit meg lehet szerezni. A hatékony családtervezés nagy vívmány, de egyben annak a szemléletnek a megjelenését is jelentette, hogy a gyermek besorolható az élet megszerelhető, megszerzendő javai közé: ház, autó, diploma, üzleti siker.

A terhességemet megállapító orvos első kérdése az volt: Megtartja? Kéri az árút? Egy fiatal újságíró azt mondta, egy mai nőnek mindig rosszkor jön a gyerek. Egy

⁹ Van, dr. Gordos Anna, dr. Kelen Ilona és még néhány kolléga (a szerkesztő megj.)

menedzserasszony nyilatkozta, hogy számára most a legnagyobb problémát a gyermekvállalás jelenti. Majd kijavította magát: nem problémát, kihívást. Gyakran beszélnek a gyermekről, mint beruházásról és a gyermekvállalás anyagi vonatkozásairól.

A biztonságos fogamzásgátlás és a lényegében szabad abortusz lehetővé tették, hogy az éppen nem aktuális gyerek ne szülessen meg, az asszisztált reprodukció eljárásai pedig, hogy aki akar, annak legyen gyereke. Elég sok szó esett a nyilvánosság előtt is a mesterséges megtermékenyítés anyagi terheiről, ami egy kis előítélettel és rosszindulattal azt a képzetet kelthette, hogy így vásárolnak gyereket maguknak a gazdagok. A Kossuth Rádió műsorában (1998. jún. 13, Szombat délelőtt) egy sikeres asszony arról beszélt, hogy amíg a most huszonéves gyerekei kicsik voltak, nem volt igazán jó anya, abban az értelemben, hogy fontosabb volt számára a karrier. Most, hogy a gyerekszüléshez idős lett vagy idősnek érezte magát, az unokatestvére hordta ki számára a gyereket, de fogadott volna béranyát is, ha szükséges. Nincs jogom ítélkezni, de azt értettem: „Én az élettől mindent megkaptam, jogom van az önfeledten átélt anyasághoz.” A gyermeket nem Istentől (sorstól, élettől, egymástól) kapjuk ajándékba, hanem ha kell, megszerezzük. Az asszisztált reprodukció eljárásai ezt a fogyasztói mentalitást biztosan erősítik. De nagyon igazságtalan lenne azt feltételezni, hogy ez a mentalitás inkább jellemző a lombikos családokra, mint a társadalom egészére. A gyermeket nem fogantatásának módja, hanem szülei motivációja teheti „igénycikké”.¹⁰

Megpróbáltam sorra venni, hogy milyen nemkívánatos hatásai lehetnek az asszisztált reprodukciós eljárásoknak és az eljárásokhoz való viszonylag könnyű hozzáférésnek. A mérleg másik serpenyőjében a gyerekek vannak, akik csak így születhettek meg és a családok, akik így lehetnek boldogok.

Végül teljesen jogosan feltehető a kérdés: szabad-e ilyen mértékben támogatni a mesterséges megtermékenyítést, ha olyan sok, a meddőségnél súlyosabb vagy súlyosabbnak tartott emberi nyomorúság orvoslására nincs pénz. (A magyarországi szabályozás nemzetközi összehasonlításban elég kedvező az érintettek számára.) Nem tudom. Számomra tisztességes és elfogadható válasz lehet az igen és a nem is. Én most szerencsére megtehettem, hogy kitérjek a társadalmi célok, illetve az emberi bajok, problémák rangsorolása elől.

¹⁰ Lásd: Somfai Béla: Az emberi élet kémcsőben, Vigília, 1984/1

Hírek

Intézmények a helyi társadalomba ágyazottan

Meleget hozó tavaszi hétvégén az ország több részén rendeztek olyan szakmai találkozót, tanácsadást, melynek középpontjában a közoktatási intézmények társadalmi beágyazottsága állt. Az is fontos közös jegye volt ezen tanácskozásoknak, hogy az érdeklődés, a partnerség csalogatta a résztvevőket össze, mondhatni „alulról szerveződő” konferenciák voltak.

A Zala megyei Sármelléken – ez az általános művelődési központok egyik híres fellegvára – igen aktuális kérdést tűztek napirendre: azt vizsgálták az ország minden tájáról érkezett, hasonló típusú intézmények képviselői, hogy vajon intézményük, ez a bizonyos általános művelődési központ mennyire alkalmas a Gyermekvédelmi törvényből adódó feladatok teljesítésére. A többcélú, más szóval integrált intézmény nyitott szervezetéből adódóan kész arra, hogy megfeleljen a kihívásnak, s aktívabban érvényesítsen gyermekvédelmi szempontokat működésében. A közoktatás és közművelődés egységes funkciórendszere akár a gyermekjóléti szolgáltatások befogadására is alkalmas, vélték a legmerészebbek. Hiszen az ÁMK-k működésének középpontjában eddig is a család állt. S az is igaz, hogy a legjobb ÁMK-k szinte mind a hátrányos helyzetű vidékeken működnek.

Hátrányos helyzetű település a borsodi Mályinka is. A falu vezetői

még 1992-ben döntöttek úgy, hogy hazahozzák iskolájukat. Ha 50 tanulóval, akkor ötvennel, mert úgy vélték, hogy településük jövője attól függ, hogy betölti-e napjaikat a gyerekzsivaj. A mályinkái önkormányzat szinte erején felül vállalt részt a kisiskola fenntartásából. A mályinkai nevelőtestület igényes teljesítménnyel válaszolt a gondoskodásra.

Pályázat pályázat után.

A mályinkai pedagógusok tudják: fontos feladat az iskola, az iskolások boldogságának (komfortérzésének, biztonságának, nem utolsó sorban helyi identitásának) megteremtése, de legalább annyira fontos, hogy esélyekkel biztosítsák tanulóik boldogulását is. Vagyis a hagyományörzés mellett a modernítésre is figyelnek. Így akarják bizonyítani, hogy igenis helyük van a nap alatt s a megyei fejlesztési tervben is.

Társra, társuló partnerekre akadtak. Ez a Soros Alapítvány és a KOMA tartós pártfogásában működő, kazincbarcikai székhelyű Borsodi Műhely. A gyarapodó iskolatársulás a helyi tantervben a helyi kultúrának biztosít szellemes és kreatív tanulásszervezéssel bőséges helyet.

A Borsodi Műhely iskolái rendszeresen látogatják egymást tapasztalatcsere céljából. Ezúttal, Sajószentpéter után, Sajkóza előtt Mályinka volt a vendéglátó. Népes gyülekezet gyűlt össze a Bükk-alji aprófaluba. A kíváncsiság és a szolidaritás hívta egybe a kollégákat. A „honismeret-életmód” program biztonságos identitástudattal kíván hozzájárulni a tanulók mentális higiéniájához.

Hírek

A Magyar Köztársaság Jelentésének vitája a Gyermek Jogainak Bizottsága előtt 1998. május 19-20.

A magyar kormány 1991-ben ratifikálta a gyermekjogi egyezményt, és ez év májusában, Genfben jelentést tett eddigi intézkedéseiről a Gyermek Jogai Bizottságának, mely az egyezmény végrehajtását az ENSZ keretében ellenőrzi.

Az UNICEF eljuttatta hozzánk e Bizottság összefoglaló értékelésének és ajánlásainak nem hivatalos szövegét, melyet egyébként már a magyar kormány is kézhez kapott

A Gyermek Jogainak Bizottsága értékelésében elismerte azokat az intézkedéseket, melyeket Magyarországon a gyermekjogok megismertetése, a jogrendszerbe történő beépítése, betartása és betartatása érdekében eddig hoztak Ugyanakkor számos hiányosságra és további tennivalóra is felhívta a kormány figyelmét.

Az UNICEF Magyar Nemzeti Bizottsága örömmel tapasztalta, hogy az anyag olyan kérdésekben is intézkedést sürget, amelyekre a nemzetközi civil szervezetek (pl. a Humán Rights Watch), valamint a nemzetközi szervezetek hívták fel az ENSZ bizottság figyelmét. Így Bizottságunk is, az UNICEF képviseletében, amikor olyan gondokra is ráirányította a figyelmet, amelyek a kormány beszámolójában nem kaptak kellő hangsúlyt, ill. közvetítette több ezer magyar gyermek összegyűjtött véleményét a gyermekjogok hazai érvényesüléséről.

Véleményünk szerint a neves nemzetközi szakértőkből álló gyermekjogi bizottság megállapításainak irányadóknak kell lenniük az új kormányprogram kialakításánál. Tanulmányozásuk, pedig azért is aktuális, mert a gyermekjogi egyezmény rendelkezései alapján Magyarországnak már ez év végén be kellene nyújtania második, az előzőnél sokkal részletesebb jelentését az ENSZ-hez,

Bizottságunk fontosnak tartja, hogy a közvélemény, s ezen belül a korosztályi, ill. a gyermekekért dolgozó szervezetek, szakemberek minél szélesebb körben megismerhessék a gyermekjogi egyezmény végrehajtásával kapcsolatos kérdéseket és a Gyermek Jogai Bizottságának véleményét a jogok hazai érvényesüléséről.

*Dr. Kecskeméti Edit
az UNICEF Magyar Nemzeti
Bizottságának igazgatója*

A Gyermek Jogainak Bizottsága 1998. május 19-én és 20-án plenáris ülésen értékelt a Magyar Köztársaság első jelentését. A delegációt a Miniszterelnöki Hivatal Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanácsának címzetes államtitkára vezette, tagjai voltak a Magyar Köztársaság genfi ENSZ képviseletének munkatársai, a miniszterelnök tanácsadója, a Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanács munkatársai, az Emberi Jogi, valamint a Nemzetközi Szervezetek Főosztály munkatársai.

A Bizottság többek között a következő ajánlásokat fogadta el:

Nagyobb erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a gyermekekkel foglalkozó intézmények és szakemberek, pl. bírák, rendőrök, szociális munkások, valamint maguk a gyermekek szélesebb körben és jobban megismerhessék a Gyermek Jogairól szóló egyezményt.

A gyermekekre vonatkozó hatályos törvények és politikák áttekintése és harmonizációja az Egyezményben foglalt alapelvekkel és rendelkezésekkel.

A nem kormányzati szervezeteket egyenlő partnerként kell elismerni a gyermekek helyzetének javításában.

Többet kell tenni a roma kisebbséghez tartozó gyermekek helyzetének javítására. Ennek első lépéseként a Gyermek Jogairól szóló egyezményt le kell fordítani roma nyelvekre.

Olyan tabunak számító kérdésekben, mint pl. a vérfertőzés vagy a családon belüli erőszak gyakorlati lépéseket kell tenni a közvélemény figyelmének felhívása és hozzáállásának megváltoztatása érdekében.

Erőfeszítéseket kell tenni a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatás áttekintésére, reformjára és folyamatos figyelemmel kísérésére.

A megbeszélés kulcspontjai a következőkben foglalhatók össze:

Az általános intézkedésekkel kapcsolatosan a Bizottság az Egyezményben foglaltak végrehajtásának ellenőrzéséről, valamint az Egyezmény alkalmazására hozott intézkedésekről tett fel kérdéseket. A delegáció elmondta, hogy két intézményt – a Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanácsot és a Gyermek- és Ifjúsági Érdekegyeztető Tanácsot – hoztak létre egy integrált gyermekpolitika érvényesítése érdekében. Emellett a szakemberek, például tanárok, rendőrök számára rendszeres oktatást biztosítanak az Egyezményről annak érdekében, hogy az Egyezmény minél szélesebb körben ismertté váljon. A delegáció azt is elmondta, hogy minden magyar gyerekhez eljuttattak egy, a gyermekek jogait összefoglaló könyvet. A könyvet azonban nem fordították le a romák által használt nyelvekre.

A Bizottság aggodalmát fejezte ki a helyi önkormányzatok elkötelezettségének eltérő mértéke, valamint a hátrányos helyzetben lévő gyermekek (pl. a roma gyermekek) esélyegyenlőségével kapcsolatos problémák miatt. A delegáció válaszában elmondta, hogy lépéseket tesznek a roma gyermekek helyzetének javítására, pl. tankönyvtámogatást biztosítanak számukra. A helyi önkormányzatok megnövekedett hatáskörével kapcsolatban a küldöttség elmondta: visszatértek ahhoz a korábbi gyakorlathoz, mely szerint minden önkormányzatban kijelölnek egy olyan munkatársat, aki a gyermek- és ifjúsági ügyekért felelős. A Bizottság felhívta a figyelmet, hogy egy, az Egyezmény alkalmazására vonatkozó általános cselekvési terv bevezetése csökkentené az önkormányzatok között meglévő diszkrpanciát. A Bizottság javasolta továbbá egy független, a gyermekek ügyeiért felelős ombudsmani poszt létrehozását.

A gyermek fogalmának meghatározásával kapcsolatban a szexuális beleegyezés valamint a büntetőjogi felelősség alsó korhatáráról esett szó (jelenleg 14 év). A delegáció úgy látja, hogy Magyarországon a 14 éves gyermeket mentálisan elég fejlettnak tartják ahhoz, hogy tetteiért felelősséget vállaljon. A gyakorlatban azonban a 14 és 17 év közötti gyermekeket a felnőttektől eltérő módon kezelik.

Az általános alapelvek megvitatásakor a roma gyermekeket érintő diszkrimináció volt a központi kérdés. A Bizottság konkrét kérdéseket tett fel a kormánynak az etnikai alapon történő diszkrimináció megszüntetésére vonatkozó elkötelezettségét illetően. A delegáció elmondta, hogy a kormány kétéves programot fogadott el, amelynek célja a roma lakosság életszínvonalának növelése. A Bizottság javasolta a jelenlegi törekvések folytatását.

A polgári-és szabadságjogokkal kapcsolatosan szóba került a gyermekek testi fenytése és a velük szemben alkalmazott rendőri brutalitás. A delegáció kijelentette, hogy a magyar

jogszabályok értelmében tilos a testi fenytés. Ennek ellenére gyakran előfordult a családokon belül. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a testi fenytés minden formájával kapcsolatban, és javasolta, tegyenek lépéseket azért, hogy az ezzel kapcsolatos közvélekedést megváltoztassák. A küldöttség arról számolt be, hogy kiemelt figyelmet fordítanak a rendőrségi brutalitásra. A delegáció szerint ma a rendőrséget polgárbarátnak tartják Magyarországon. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a gyermekek szabad egyesülési jogával kapcsolatban is. A delegáció szerint a gyermekek elég nehezen alapíthatnak saját szervezeteket, egyesületeket, mert nem nyithatnak önállóan bankszámlát. A Bizottság arra hívta fel a kormány képviselőit, próbálják kreatívan elkerülni ezt a problémát.

A családi környezettel és az alternatív gondoskodással kapcsolatban a bizottság a családon belüli erőszakról és a gyermekekkel szemben rossz bánásmód gyakoriságáról érdeklődött. Különösen a vérfertőzéssel és a szexuális abúzzsal szembeni megfelelő védelemmel kapcsolatban fejezte ki aggodalmát a Bizottság. A delegáció elmondta, hogy elkészült az új gyermekvédelmi törvény. Összességében azonban keveset tettek eddig a családon belüli erőszak és szexuális abúzus megelőzése érdekében, mivel ezek a kérdések hagyományosan a családok magánszférájába tartoznak. A küldöttség egyetértett a Bizottság javaslatával: erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a családon belüli erőszak és a szexuális abúzus létezését elismerjék, és nyilvános vita folyjon róla. A Bizottság aggodalmát fejezte ki a nevelőintézetekben elhelyezett gyermekek nagy száma miatt és érdeklődött az intézmények általános színvonaláról. A küldöttség szerint csökken az intézetben élő gyermekek száma. Az intézetben való elhelyezés helyett, közvetlenül a gyermeket támogatják, lehetővé téve ezzel, hogy a családban maradhasson. Végül a Bizottság kommentálta az örökbefogadás kérdését. Megjegyezte, hogy az örökbefogadásra vonatkozó szabályokat módosítani kell, különös tekintettel a gyermek megszületése előtt történő örökbeadásának és az újszülöttek elhagyásának gyakorlatára. A delegáció egyetértett a javaslattal.

Az egészségügyi alapellátással, jóléttel, oktatással, pihenéssel és kultúrával kapcsolatos vita során a Bizottság megkérdezte: létezik-e az iskolákban szexuális nevelés, és ha igen, milyen ennek a minősége. A küldöttség szerint a múltban a szexuális oktatás hagyományosan elég ritka volt, de jelenleg része a nemzeti tantervnek. A roma gyermekek helyzetével kapcsolatban a Bizottság arról érdeklődött, hány százalékuk fejezi be a középfokú oktatást, továbbá, hogy mi történik azokkal a gyermekekkel, akik kiesnek az iskolarendszerből. -A küldöttség azt a választ adta, hogy a romák nagyobb arányban esnek ki az oktatásból tanulmányaik befejezése előtt, de kevés információ áll rendelkezésre arról, mi történik velük azután.

A továbbiakban a Bizottság aggodalmát fejezte ki az anyatej helyettesítő tápszerekkel kapcsolatban és figyelmeztetett arra, hogy a tápszergyártók új piacokat keresnek termékeiknek.

A Bizottság magasnak találta a fiatalok körében elkövetett öngyilkosságok számát. A küldöttség elismerte, hogy Magyarországon magas az öngyilkosok száma, de rámutatott, hogy ez a szám három éve folyamatosan csökken.

A gyermekek különleges védelmével kapcsolatban a Bizottság aggodalmának adott hangot a szenvedélybeteg gyermekek arányának növekedése miatt. A küldöttség tájékoztatása szerint az alkohol- és droghasználattal kapcsolatban már indultak megelőző

programok. Ezen kívül a családok, ill. a gyermekek számára létrehozott tanácsadó szolgálatok keretében rehabilitációs programok is rendelkezésre állnak. A küldöttség arról is tájékoztatta a Bizottságot, hogy a drog-függő gyermekek rehabilitációjában nagy szerepet játszanak a különböző civil szervezetek.

A Bizottság megállapította, hogy nő a prostitúcióban résztvevő gyermekek száma, valamint a terhességek és az abortuszok száma a tizenévesek körében. A küldöttség közölte, hogy a kormány mind az általános, mind pedig a középiskolákban bevezeti a szexuális nevelést és reméli, hogy ezzel csökkenti a teherbeesések számát, 111. a más egészségügyi kockázatokkal járó viselkedésmódok elterjedését.

A fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatással kapcsolatban a delegáció arról adott számot, hogy nem létezik a fiatalkorúakra vonatkozó egységes igazságszolgáltatási rendszer. Ugyanakkor vannak olyan szakemberek, pl. bírák, ügyészek, rendőrök, akik a joggal összeütközésbe került fiatalok ügyeire specializálódtak. A Bizottság azt javasolja, hogy vizsgálják felül a fiatalokra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszert és javítsák az ellenőrzési mechanizmusokat. A tanácskozás a Bizottság összefoglaló megjegyzéseivel fejeződött be, mely alapján a hivatalos zárójánlások készülnek.

Írta: Kócsi Katalin

Bemutkozik a BOMINFO

A Bölcsődék Országos Módszertani Intézete (BOMI) 1995-ben Boinfo címmel hírcsomag terjesztését kezdte meg. A BOMI-ból és a Medinfo gyermek- és ifjúságvédelmi önálló osztályából – a Csecsemőotthonok Pikler Emmi Országos Módszertani Intézete módszertani feladatainak átvállalásával – 1998 januárjában létrejött Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézetben is folytatódik a Boinfo előállítás.

Ajánljuk elsősorban a bölcsődékben dolgozóknak, valamint a kisgyermekneveléssel a gyermekjólét és a gyermekvédelmi szakellátás területén foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek. Ugyanakkor hasznos lehet a kisgyermekellátásban, -nevelésben nem közvetlenül érintett, de ezekkel összefüggésben döntési helyzetben levők számára is (pl. kormányzati szervek, önkormányzatok és intézményeik, ANTSZ, gyermekintézmények fenntartói, felügyelői stb.)

A hírcsomag többféle információs anyagot tartalmaz.

A Hírlevél rovatban, pl. egy-egy lezajlott vizsgálat eredményeit, módszertani leveleket, évfolyamdolgozatok, előadások összefoglalóit adjuk közre. Ebben a rovatban jelentetjük meg minden évben a bölcsődék ill. más napközbeni ellátást nyújtók életét, tevékenységét a számok nyelvén tükröző legfrissebb statisztikai összeállításokat is.

Gyorsinfo rovatunkban – nevéhez híven – aktuális eseményekről (kiállításokról, konferenciákról, találkozókról stb.) számolunk be. Itt rendszeresen közöljük a szakmai továbbképzésekkel kapcsolatos tudnivalókat, valamint sok egyéb hasznos információt.

A Hírek, Ajánló rovat rendezvényekre, kiállításokra, vagy pl. bútorokra, játékokra, könyvekre és ezek beszerzési lehetőségeire hívja fel az olvasók figyelmét.

Bibliográfiák rovatunkban rendszeresen közléteszünk egy ajánló cikkjegyzéket azon sajtótermékek alapján, melyek az Intézet könyvtárában hozzáférhetőek. Ez a jegyzék tartalmazza a területet érintő új jogszabályokat, ill. jogszabály-módosításokat is.

Ízelítő az eddig megjelent számok tartalmából

- Családi napközi ellátás. (Készítette a National Children's Bureau a Barnardos közreműködésével. Ford.)
- Donga Katalin: Napjaink szociálpolitikai és társadalmi igényei a kisgyermek napközbeni ellátásában. (Könyvismertetés)
- Dorogi Mária: Az éneklődés megnyilvánulásai.
- Az egészséges csecsemő táplálásának irányelveiről. Az Országos Csecsemő- és Gyermekkegészségügyi Intézet módszertani levele.
- Dr. Gervai Judit: A korai kötődés jelentősége a gyermek fejlődésében.
- Gyermekfogászati prevenciós program megvalósítása a bölcsődékben. Ajánlás. (Bölcsődék Országos Módszertani Intézete, Fővárosi Gyermekfogászati Prevenciós Bizottság)
- Gyírkis Ágnes, Ujváry Erzsébet: Gondolatok a halmozottan sérült gyermekek csoportos bölcsődei fejlesztéséről.

- Gyírkis Ágnes: Beszámoló az Autizmus szakmai napról. Jó színvonalú ellátás a családi napköziben: szabályozás, önvizsgálat és a civil partnerekkel való kapcsolatok szerepe. (Ford.)
- A jogi szabályozás változásairól. Kiegészítés a „Bölcsődei szakmai és szervezési útmutató. 1993.” X. fejezetéhez. (Összeállította Gyarmati Lászlóné)
- Kiss Jánosné: Mintaétrend. Tavaszi-nyári étlapminta. Őszi-téli étlapminta.
- Kissné Fazekas Ibolya: A pedagógus szerepe, módszertani feladatai a szülőcsoportok működésében.
- Korintus Mihályné dr.: Játék a bölcsődében. Az új módszertani levél bemutatása.
- Korintus Mihályné dr.: Közösségi felmérés Kőbányán. Információk és helyzetértékelés az adatok értelmezéséhez.
- Korintus Mihályné dr.: A napközbeni kisgyermekellátással kapcsolatos önkormányzati feladatok Angliában.
- Korintus Mihályné dr.: Tájékoztató a Pro Excellentia Alapítvány képzési terveiről.
- Láz, lázcsillapítás gyermekkorban. Az Országos Csecsemő és Gyermekegészségügyi Intézet módszertani levele.
- Lőrinczné Katona Éva, Magyarfalvi Tiborné: Családsegítés bölcsődei szemmel, avagy a játszó- ül. részidős csoportok működtetése.
- A Magyar Bölcsődék Egyesületének alapszabálya.
- Dr. Mátay Katalin: Bölcsődék működési adatai 1994, 1995, 1996, 1997. (A táblázatokat összeállította Sáponyai Viktória)
- Dr. Mátay Katalin: Konceptió a gyermekek védelmének rendszerén belül a személyes gondoskodás keretébe tartozó egyes alapellátások (bölcsőde, családi napközi) minőségbiztosítására, akkreditációs rendszer kidolgozására.
- Dr. Mátay Katalin: Minőségbiztosítás, mint a jövő útja.
- Dr. Mátay Katalin, Dr. Mramurác Éva: Hogyan gondolkodjunk a jogok és elvárások vonatkozásában a bölcsődeorvos tevékenységéről?
- Mester Jánosné: A bölcsődei gondozónók élet- és munkakörülményeinek változása 1986 és 1996 között.
- Mészáros Mihályné: Tájékoztató a Magyar Bölcsődék E-gyesületének eddigi munkájáról.
- Dr. Mramurác Éva: Az 1-3 éves gyermekek táplálása a bölcsődében.
- Dr. Mramurác Éva, Kiss Jánosné: Beszámoló a bölcsődei szemi-vegetáriánus étkezés modellkísérletről.
- Dr. Mramurác Éva, Rózsa Judit: Az étvágytalan gyermek.
- Némethy Gyuláné, Vokony Éva: A bölcsődék működésének gazdasági feltételei.
- Dr. Nyitrai Ágnes: A mese, a vers és a képeskönyv-nézegetés szerepe a bölcsődés gyermekek életében.
- Dr. Nyitrai Ágnes: Egyezmény a gyermekek jogairól és a napközbeni kisgyermekellátás.
- Papp Krisztina: A területi látogatások és találkozások szakmai tapasztalatai.
- Papp Krisztina: Bölcsődei ellátás a szülők szemszögéből.
- Petus Márta: A Süss fel, nap családtámogató műhely első félévi tapasztalatai.

- Petus Márta: Az elmúlt 10 év tapasztalatai, eredményei a sérült kisgyermekek bölcsődei korai fejlesztése területén.
- Rózsa Judit: 2-4 évesek helyzete bölcsődében, óvodában.
- Sáponyai Viktória: A Budapest X. kerületi és az angliai wolverhamptoni önkormányzat közötti szakmai kapcsolat a Save the Children Fund és a BOMI közreműködésével.
- Sáponyai Viktória: Miért fontosak a statisztikai adatok? (Bölcsődei kérdőívek értékelése)
- Stróbl Mária: A csecsemő- és kisgyermekgondozó képzés jelene és jövője.
- Stróbl Mária: Amiről nem lehet lemondani: az anyás be-szoktatás és a családlátogatás.
- Vajda Tiborné: „Ocsim nyó” (Szemem fénye) Cigány Játsház.
- Vokony Éva: A minőségbiztosítás a kisgyermek napközbeni ellátásában. Egy kihívás.

1996 júniusában Varsóban a Save the Children Fund svéd tagozata, a Rádda Barnen workshopot szervezett a gyermekek jogairól szóló nemzetközi egyezményről, melyen elsősorban a közép- és keleteurópai országok szakemberei vettek részt. Magyarországot a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének munkatársa képviselte a konferencián, s ennek kapcsán „Egyezmény a gyermekek jogairól és a napközbeni kisgyermekellátás” – címmel Hírlevélben foglalta össze a magyar gyakorlat jellegzetességeit. Ennek a napközbeni kisgyermekellátásról szóló részeit idézzük a Hírlevélből:

A bölcsődék és a családi napközök működésének általános alapjai

A dolgozó szülők gyermekei számára biztosítani kell a napközbeni kisgyermekellátást.

Az intézmények működését elsősorban a gyermek érdekei határozzák meg.

Az intézmények működése megfelel a modern kutatási eredmények alapján kidolgozott szakmai, módszertani elveknek, valamint a biztonsági- és az egészségügyi előírásoknak.

Az intézményekben megfelelő létszámú és szakmai felkészültségű személyzetet alkalmaznak.

Az intézmények munkáját rendszeresen ellenőrzik, szakmailag segítik.

Az ellátás színvonalának folyamatos emelésében nagy szerepe van a kutatási eredmények figyelemmel kísérésének és a nemzetközi együttműködésnek.

A bölcsőde és a családi napközi kapcsolata a családdal-a családi nevelés és az intézményes nevelés egymáshoz való viszonya

A gyermek fejlődéséhez szükséges életkörülmények biztosítása elsősorban a szülők feladata, de ezen felelősségük gyakorlásához többféle segítséget kapnak a bölcsődéktől és a családi napköziktől:

A szülőknek a kompetenciahatárok figyelembevételével és mások személyiségi jogainak tiszteletben tartásával beleszólási joga van az intézmény működésébe.

A szülők felelőssége közös gyermekeik nevelését, fejlődésének biztosítását illetően, így az anya és az apa egyenlő mértékben partnere a szakembernek.

Az intézmények valamennyi dolgozója tiszteletben tartja és erősíti a gyermek pozitív viszonyát családjához (kerülik a sértő, becsúszó kijelentéseket ... stb.).

Megvédi a gyermeket az erőszak, a támadás, a fizikai és lelki durvaság, az elhanyagolás, a rossz bánásmód bármilyen formájától.

A bölcsődék és a családi napközik gondozási-nevelési koncepciójának elvi alapjai:

A gondozás-nevelés mentes a hátrányos megkülönböztetés minden formájától.

Az egyéni szokásokat, kívánságokat az intézmény nyújtotta lehetőségek és a többiek személyiségi jogai által szabott határok között a lehető legnagyobb mértékben figyelembe veszik.

A gyermekekkel való bánásmódban érvényesül az elfogadás, a gyermek iránti pozitív viszony, túlsúlyban vannak a megerősítő, elismerő, támogató nevelői módszerek. Nem fordulhatnak elő a gyermekszámára bántó, sértő megnyilvánulások.

A gyermek véleményét nyilváníthat minden őt illető kérdésben, ezt a tárgyi- és személyi feltételek nyújtotta lehetőségek, a gyermek biztonsága, valamint a többi gyermek igényei szabta határok között figyelembe veszik.

A gyermeknek joga van a lehető legjobb egészségi állapothoz, ennek érdekében biztosított az orvosi ellátás; a megelőző egészséggondozás (tanácsadás); az egészséges és biztonságos környezet; a korszerű táplálkozás, szükség esetén a diétás étrend; a gyermek életkorának, fejlettségének, egyéni igényeinek megfelelő napirend.

A gyermeknek megfelelő segítséget kell kapnia személyiségének kibontakozásához, képességeinek a lehető legtágabb határig való kifejlesztésére. Ezt segíti a tárgyi környezet; a személyi környezet; az életmód, napirend; a bánásmód; az intézmény légköre.

A gyermeknek biztosított a joga a pihenéshez, a korának megfelelő játékhoz, tevékenységhez.

A gyermek bármikor szabadon hozzájut olyan tájékoztatáshoz, anyagokhoz, amelyek szociális, szellemi és erkölcsi jóléte előmozdítását, valamint szellemi és fizikai egészségét szolgálják (pl.: játékok, gyermekkönyvek, a felnőtt magyarázata ... stb.).

A gyermek védelme a jó közérzetre, harmonikus fejlődésére ártalmas információk és anyagok ellen.

A nevelés tartalmában fontos szerepe van

- az alapvető szabadságjogok tiszteletének (más játékanak tiszteletben tartása pl.)
- a másság elfogadásának (fogyatékos gyermek pl.)
- a természeti környezet tiszteletének, óvásának.

A szellemileg vagy testileg fogyatékos gyermeknek emberi méltóságát biztosító, teljes és tisztességes életet kell élnie. Ennek érdekében biztosított számára az a különleges gondozás, ami ezt elősegíti.

A gyermek családjának anyagi erőforrásait figyelembe véve ez a segítség lehetőség szerint ingyenes.

Biztosítottak a kisebbségek jogai.

Az elhanyagolt, durva bánásmód stb. áldozatává vált gyermek testi és lelki rehabilitációjának segítése.

Szintén a Hírlevélben közöltük – tömörítve – Vajda Tiborné pécsi szakgondozónő előadását az Ocsim nyo (Szemem fénye) Cigány Játszóházról. A játszóház célja a cigány kisgyermek szocializációjának, társadalmi beilleszkedésének támogatása. Életmódformáló program, egészségügyi, szociális, jogi, pszichológiai, gazdálkodási, fogyasztási stb. szempontok alapján segíti a családok életét. Felkészít a terhességre, majd a szülésre, a baba

fogadására. Figyelmet fordít a hagyományok, szokások felelevenítésére; a nyelvi kommunikáció fejlesztésére; a háztartásvezetésre.

A program megvalósítója a pécsi I. sz. Bölcsőde. 1994-ben indult leépülő, elszegényedő területen, ahol élnek, erősödnek a cigánysággal szembeni előítéletek. Vezetője egy cigány származású szociális munkás, akit a cigány családok – maguk közül valóként – elfogadnak. 2 szakképzett gondozónő dolgozik vele, a játszóházas kisgyermek száma 20.

A programvezető szociális munkás a területi védőnőtől és a családsegítő központtól kapott címeket kereste fel; az első családok esetében a város egyik cigány szervezetének vezetőjével, akit ismertek a környéken. Kezdetben csak beszélgetett a szülőkkel arról, hogyan képzeli gyermekük jövőjét, mit tennének azért, hogy ki tudjanak törni jelen élethelyzetükből. Felajánlott egy olyan helyet, ahol gyermekük hasznos szokásokat sajátíthat el, és az ő egyéni problémáikkal is foglalkoznak. Sok családot kellett meglátogatnia, hogy kialakuljon az első csoport, ahová a gyermekek a szülőkkel együtt kezdtek eljárni. Később már ismerőseik javaslatára a szülők kérték a felvételt, mert sok jót hallottak a csoportról.

A napirend a másfél éves tapasztalatok alapján lassan kialakulóban van. A gyermekek napi 6 órát töltenek itt sok-sok játékkal, kézügyességüket, formaérzéküket fejlesztő tevékenységekkel, mondókák, énekek tanulásával. A nyelvi fejlesztés elsősorban a magyar nyelvre irányul, de a cigány nyelv használatát is fontosnak tartják, mivel ez kultúrájuk alapja – ezért ezt a későbbiekben beás nyelven is szeretnék folytatni.

„Ez az újszerű program szinte megkezdése pillanatától sikeresnek mondható... „

A társadalmi változások felkeltették az igényt, egyes bölcsődék üresen álló egységei megteremtették a lehetőséget arra, hogy az alapellátás mellett egyre több intézmény játszócsoportot, baba-mama klubot, részidős gyermekfelügyeletet stb. szervezzen. 1996 óta a BOMI bölcsődéjében is működik játszó- és részidős csoport.

A Boinfo „Gyorsinfo” rovatában a két csoport háziasszonya számolt be örömeiről, gondjairól.

A játszócsoportba alkalmanként járnak a kisgyermek. Kevesebb a szabály, mint a hagyományos csoportban, mert az anyukák jelenléte meghatározza a gyerekek viselkedését. A gondozónő figyel arra, hogy a szülők irányítsák a gyerek viselkedését, de fontosnak tartja azt is, hogy az általunk helyesnek tartott elveket elfogadják, magukévá tegyék.

Az idejártó kisgyermek többsége 18-20 hónapos, de jönnek nagyobbak is. A játékkészletet mindig az éppen aktuális csoportösszetétel szerint kell kialakítani. A festés, a gyurmázás, az olló használata -bár a szülők eleinte idegenkedve nézték – nagy örömet jelent a kicsiknek. Élvezik a gyerekek az éneklést, mondókázást is. Ebbe szerette volna bevonni a gondozónő a szülőket – nem nagy sikerrel.

Komoly feladat a gondozónő számára az étkezések megszervezése. A gyerekek elmászkálnak az asztaltól, az anyukák egy-egy falat kedvéért még mesét is mondanak; ezen a területen még nem sikerült lényeges változást elérni.

Fél év elteltével sok szülő és kisgyerek rendszeresen jár a csoportba. Mindig van új játékkészlet és újonnan felmerülő nevelési kérdés, amit a szülők meg tudnak beszélni a gondozónővel és egymással. „A játszócsoportban dolgozni nehéz, de nemes feladat megismerni a gyermekekkel kapcsolatos örömeik, gondjaik mellett egyéni problémáikat is. Ügyelni arra, hogy a gyerekek életkorában és a szülők érdeklődési körében szinte naponta változó csoportösszetétel mellett mindenki kapjon elegendő odafigyelést, néhány kedves szót és lehetőséget arra, hogy az egymás közötti kapcsolatok is kialakulhassanak.”

A részidős csoportba járó kisgyermek – jelenleg 20 fő – esetében az édesanya gyesen van, emellett munkát vállal, tanfolyamra jár, vagy egyéb, alkalmi elfoglaltsága miatt veszi igénybe a szolgáltatást.

Hasonlít a bölcsődére abban, hogy a gyermekek szülő nélkül vannak a csoportban; saját gondozónőjük van; az anyás beszoktatás – többé-kevésbé – megvalósul; állandó napirend van; a gyerekeknek állandó helyük és jelük van.

Minden másban azonban különbözik. 3 hónapostól 3 éves korig vannak itt kisgyermekek. Családlátogatást nem terveznek, csak a szülő kifejezett kérésére. A társas együttlét szabályait nehezebben lehet kialakítani, mert nem találkoznak rendszeresen. A szülők a drágább szolgáltatással szemben nagyobb igényeket támasztanak pl. az érkezés időpontja, az étkezés, a kialakult szokások tiszteletben tartása tekintetében. A gyermekek rövidebb időt töltenek a bölcsődében, kevésbé fáradtak, a szülők sem fáradtan érkeznek a gyermekért, így az átlagosnál türelmesebbek. Nincs fejlődési napló, üzenőfüzet, egészségügyi törzslap, az egyéni fejlődést csoportnaplóban dokumentálják.

A szülő – mivel nem dolgozik – bármikor kiveheti a gyermekét, nem érzi magát kiszolgáltatott helyzetben a bölcsődével szemben. Úgy érzi, többet, jobbat ad gyermekének – szociális kapcsolatainak, játéklehetőségeinek bővülését – azzal, hogy több-kevesebb rendszerességgel a részidős csoportba hozza.

Ajánlható annak, akinek alkalmanként vagy rendszeresen szüksége van gyermekfelügyeletre; nevelési problémái vannak; a hagyományostól eltérő igényeket támaszt a bölcsődével szemben; úgy gondolja, hogy a kisebb csoport, a rövidebb benntartózkodás inkább nyújt lehetőséget az egyéni elvárások teljesítésére.

A Boinfo évente négy alkalommal jelenik meg. A régebbi számokban megjelent anyagokról másolat kérhető az Intézet könyvtárában.

Írta: Makai Éva

Annácska

Akkor már harmadik hónapja dolgoztam a Gyermekjóléti Szolgálatnál. Pontosan ennyi ideje ugyanis, hogy életbe léptette a gyermekvédelmi törvény a gyermekjóléti szolgálatokat, s a fővárosnak ebben a külső kerületében az elsők közt indult el ez a munka. Bizonyára abban is hasonlítottunk az országban ekkor alakuló, létrejövő gyermekjóléti szolgálatokhoz, hogy a már működő Családsegítő Szolgálat mellett, annak keretén belül kezdtük meg munkánkat. Itt, ebben a külvárosi kerületben mintegy hetvenezer ember él, s talán az átlagosnál is magasabb a munkanélküliség, a szegénység s a gyermeklélekszám.

A rendkívüli történetek mindig rendkívüli időben kezdődnek. Így volt ez most is. Egy január végi péntek délután szinte már csak magam voltam benn a Családsegítőben. Véget ért a délelőtti szupervízió, kollégáim hazamentek, én meg ott voltam az orvosi rendelőből kialakított kétszobányi „intézmény” sötét és hűvös előterében. A prevencióról ábrándoztam, miközben tudtam, hogy igazából inkább tűzoltó munkákat végzünk. A délelőtti szupervízió átbeszélt eseteken tűnődtem, amikor megcsörrent a telefon. A Gondozási Központból kerestek egy „gyermekjólétist”. Egy gyermek ügyében kérnének segítséget. Az édesanyának, aki fiatal kora ellenére rokkantnyugdíjas volt, naponta vitték az ebédet, de ma nem találták otthon. Mint kiderült, este mentő vitte kórházba. A kislánya, akit egyedül nevelt, most felügyelet nélkül maradt. Igaz, most iskolában van éppen, de helyzete, sorsa megoldatlan. Jóformán fel sem írtam a nevet, a címet, újra csörgött a telefon. Az igazgatóhelyettes hívott Anna iskolájából. Ugyanazt mondta el nagyon zaklatottan, amit már pár perce tudtam. Ő nemcsak Annácska miatt volt zaklatott – így nevezte meg a kislányt –, hanem amiatt is, hogy egyetlen telefonvonalunkon csak mostanra tudott elérni minket. Lassan délutánba fordul az idő, tudunk-e segíteni? – aggodalmaskodott. Mindabból, amit elmondott, látszott, hogy jól ismeri a családot, s hogy az anya kórházba kerülése nem újdonság a kislány életében. Abban kért segítséget, hogy ne kelljen környezetéből kiszakítani a kislányt. Pár évvel ezelőtt még el tudták érni, hogy az édesanya kórházi kezelésének idejére Annácskát „befogadták” a kórházi gyermekosztályon. Most erre nincs esély. Azt sem szeretnék, ha a kislány hetes otthonba vagy intézetbe kerülne. Volt része már mindegyikből. Az előbbinek tulajdonítja mostani tanítónője, hogy ismételnie kellett az első osztályt. Az utóbbi az apa kívánságára történt (most tudom meg, hogy apa is van), aki egy kisvárosban él idős, beteg anyjával. Polgári szolgálatosként dolgozik, s munkabeosztása miatt nem tudja a kislány mindennapos ellátását vállalni, vagy erre az időre magához venni. Láthatóan szereti Annácskát, de nem vállalja semmilyen körülmények között, hogy munkáján változtasson, mert ez veszélyeztetné karkedvezményes nyugdíjaztatását, s már csak három éve van hátra addig.

A tanítónő is szeretne velem beszélni. Pár lényeges információt mond, majd megállapodunk abban, hogy forró dróton maradunk mindaddig, amíg el nem rendeztük Annácska sorsát. Az iskolai gyermekvédelmi felelős is benne van az ügyben. (Vele találkoztam már korábban egy munkaközösségi megbeszélésen, ahová rendszeresen eljárunk kollégáimmal, hogy személyes kapcsolatok alakuljanak ki a Gyermekjóléti Szolgálat munkatársai s a kerületi óvodai-, iskolai gyermekvédelmi felelősök között.) Tőle tudom meg, hogy keresik a kapcsolatot a főváros egyetlen gyermek-krízisszállójával, a Fehér

Hollóval, de próbálkozásuk sikertelen maradt. Ebbe a megoldásba, pedig az apa is belemenne. Megnyugtatom, hogy adják nyugodtan kezünkbe a szálakat, s jelentkezem, ha van valami bizonyos.

Újabb telefon, most az apa keres. Ez mindenesetre megnyugtatónak tűnik: annak ellenére, hogy a kislány a válásuk után született, s az elmúlt tíz évben nem igazán tartották a kapcsolatot, felelősséget érez. Fizetni is tudna az ellátásért, elhelyezésért, csak segítségünk. Most már csak az idővel kell versenyt futnom! Annácska négyig van benn az iskolában. Csak ne lenne péntek, hétvége! Régi, szakmai ismeretség alapján próbálkozom a Fehér Holló vezetőjénél. Bár nem kerületi a gyermek, s nincs szerződésük a mi kerületünkkel, talán létrejöhet a dolog, ha az apa tud fizetni, s ha a mi Gyermekjóléti Szolgálatunk ellátja a kislány mellett a szociális munkát (reggel elhozzuk onnan az iskolájába, délután visszakísérjük). Kutyaszorítóban vagyok, nincs szociális asszisztensünk, legfeljebb hajnalban kelek, s utazom két-két órát naponta a munkám mellett. Van más megoldás? Ígérem, hogy beszélek az apával, s visszahívom. Az apa belemenne ebbe a megoldásba, neki sincs sok választása. Sajnálja a kislányt a sok utazgatás miatt, de tán ez még mindig jobb, mint elkerülni az iskolából is.

Telefon az iskolába. Mária, a tanítónő nincs benn, kiment Annácskáék utcájába, a szomszédos családoknál érdeklődik, hátha tudna valaki segíteni. Egy percre meghökkenek, aztán meg is nyugszom. Hiába, ilyen a külváros. Itt a szomszédok s a boltosok még köszönő viszonyban vannak, számon tartják a születéseket és az elhalálozásokat, azt, hogy kivel mi történt. Gyors hír szárnyon jár. Az egész Bodzás utca tudja már, hogy Anna kórházban van, Annácska meg egyedül. Anna szülei ismert, jómódú iparos emberek voltak, őslakók a kertvárosi részen. A családi megbecsülés itt hagyományozódik. A szomszédok még összejárnak, segítenek egymásnak. Mária, a tanítónő hív, hogy Teréz mama, a „szembeni szomszéd” befogadná Annácskát. Anna családját is jól ismerte, több mint harminc éve lakik itt. A kislány is bejáratos hozzá. Én is elmondom, mire jutottam a Fehér Hollóval s az apával. Ha Fazekas úr beleegyezik, hogy Anna a szomszédba kerüljön... Az apa is jól ismeri a nyugdíjas Teréz mamát, ezt a megoldást elfogadná. O Teréz mamának is megfizetné, ami jár. Odaadná azt a hatezer forintot, amit eddig havonta küldött Annának. Este oda is tud menni, mindent megbeszélnek. Vigye oda nyugodtan Mária néni Annácskát.

Este én is ott vagyok. Az apa, a tanítónő már elmentek. Barátságos, idős hölgy jön elő a csengetésre, a kutyaugatásra. A ház hátul van a kertben, pici, de takaros. Annácska benn üldögél a szobában, a fotelban, könnyei az ölébe záporoznak. Vékony, törekeny teremtés, csodálkozó dióbarna szemekkel. Hiányzik az Anyu. Beszélgetésünk során lassan feloldódik, már nem sír. Elmondom, ki vagyok, hogy gyakran találkozom nehéz helyzetbe került gyerekekkel, nekik próbálok segíteni abban, amiben szeretnék, hogy segítsek. Bár Teréz mama is jelen van, végig Annácskához beszélek, érezze, hogy fontos nekem a gondja, helyzete, szomorúsága. A táskámból előkerül egy banán, nyújtom felé. Elveszi. Teréz mama éppen arról beszél, hogy Annácska nem akar enni, csak sírdogál. Felírom neki a nevemet s a Gyermekjóléti Szolgálat telefonszámát. Szeretném, ha érezné a szavaimból áradó nyugalmat, biztonságot. Megígérem, hogy holnap az iskolában is megkeresem, így megismerhetem szeretett tanító nénijét is. Teréz mama a kapuig kísér, arcán még mindig az a meglepett csodálkozás, amivel fogadott. Szavakban is kifejezi mindezt, örül, hogy más is törődik Annácskával, bár azelőtt a gyámhatóság nemigen foglalkozott a családdal. Újra megerősítem, hogy én segítő vagyok, s nem a hivatal. Vele is megbeszéltem: rendszeresen fogok jönni, érdeklődni. Segítek, amíg erre szükség lesz. Búcsúzásnál átadom a névjegykártyámat, hogy bármikor elérhessen.

Másnap az iskolában találkozom Máriával, a tanítónővel és Zsókéval, a gyermekvédelmi felelőssel. Mária negyedik éve tanítja Annácskát. Annával, a kislány édesanyjával is nagyon jó a kapcsolata. Életükről szinte mindent tud. Az anya betegsége rendszeres gyógyszeres kezelést, kontrollt igényel. Ha erre nem ügyel, bekövetkezik a baj, mint most is. Az anya maga is tudja, hogy időnként nem ura az állapotának, ezért is osztja meg szinte minden gondját Máriával, s nagyon hallgat tanácsaira. Mária jól ismeri az apát is. Sosem éltek együtt Annával, bár az utóbbi fél évben gyakorta ott volt huzamosabb ideig a férfi. Anna még most is szereti. Eddig Annácska elfogadta azt a helyzetet, hogy kettesben élnek édesanyjával abban a családi házban, ahol Anna szülei is éltek. Most, hogy gyakrabban láthatta az apját, érzelmei összekuszálódtak. Tanulmányi eredménye is sokat romlott. Talán már felfogja, hogy az apa sohasem vállalta őket igazán. (Az anyját a betegsége miatt.) Tudja, hogy havonta küld az apja pénzt. Ha az apja náluk van, kedves hozzá, de édesanyjával gyakran kiabál, hogy olyan lassan mozog. Aznap is veszekedtek, amikor az anyja kórházba került. Az apja úgy ment el akkor este, hogy nem jön vissza. Ha minden kötél szakad, az apa intézetbe fogja adni Annácskát. Nemcsak azért, mert olyan a munkája, hogy csak minden harmadik nap van odahaza.

Mária örül, hogy megoszthatta velem eddigi tapasztalatait, s partnert talált ahhoz, hogy Annácska mindenképpen családban maradjon az ilyen krízishelyzetekben. Búcsúzás után még bemegyek az osztályterembe is, megkeresem a kislányt. Éppen szünet van, Annácska láthatóan örül, hogy betartottam az ígéreteimet.

Harmadnap az apával is találkozom. Negyvenes, középmagas, jó kötésű szikár férfi. Olyan bizalommal kéri segítségemet, mint egy gyerek. Meglep naiv őszintesége, bizalma. Van valami éretlen, gyerekes abban, ahogy engem, a magával szinte egykorú családgondozót kezel. Próbál áthárítani minden gondot, problémát, felelősséget és döntést. (Egy későbbi, hosszabb, életéről szóló vallomásokkal teli beszélgetésen elmondta, hogy „intézetis” volt, onnan vették ki, s csak pár éve tudta meg, hogy – az egyébként zsarnokként jellemzett – „Mutter” nem édesanyja.) Megkönnyebbült sóhajjal nyugtázza, hogy Teréz mama gondját viseli Annácskának, míg Anna kórházban van. A feleségéhez is bemegy ma, s megnyugtatója a kislány sorsáról.

Én is felveszem a kórházzal, a kezelőorvossal a kapcsolatot. Először nem is igazán érti Sass doktornő, hogyan kerülök én (s a Gyermekjóléti Szolgálat) a történetbe. Lassan oszlik a bizalmatlansága, mikor belátja, csak úgy tudok Annácskának segíteni, ha nagyjából tudom, mennyi ideig lesz benn a kórházban Anna. Nincsenek igazán jó hírei. Nagyon rossz állapotban van az anya. Annácska nem találkozhat vele. Nem tudja megjósolni, meddig kell benn lennie, mi várható. A harmadik hét is eltelt Anna bekerülése óta, amikor Annácska találkozhatott az édesanyjával. A dolog nem volt igazán szabályos, de Annácskát nagyon megviselte már a hosszú várakozás.

Már kezdtek jól alakulni a dolgok, amikor az apa felhívott, hogy Teréz mamának váratlanul kórházba kell mennie. Hirtelen jött a hír, s persze megint péntek délután. Mi lesz Annácskával? Ki fogadja be? S mennyi időre tervezzünk? Telefon a kórházba: mi van Annával, folytatódott-e állapotának javulása. A válasz hideg zuhanyként ér: váratlan komplikációk léptek fel, sor került egy beavatkozásra is. Sass doktornő szűkszávú, de szavaiból érezhető, hogy súlyos a helyzet. Mi lesz Annácskával? Pár napom van a helykeresésre. Még egyszer nem kérhetem a Fehér Holló segítségét. (Így is sokáig zavart a helyzet megváltozása, szívességük visszautasítása.) Próbálkozom a Fehér Kereszt Alapítványnál. A napokban olvastam egy cikket befogadó családjaikról. Talán sikerül ilyen családot találnom náluk, s ha szerencsém van, itt a kerületben. Néha a leghetlenebb ötletek szoktak bejönni. Az alapítvány vezetője, munkatársai nagyon készségesek,

segítőkések. Úgy tűnik, nem lehetetlen a dolog. Ha elérhetném az önkormányzatnál, hogy kössenek velük megállapodási szerződést a feladatra, lenne is egy család a mi kerületünkben, pár utcányira Annácskáéktól. Ez maga a csoda – gondolom.

Ám a Hivatal bástyái nem könnyen bevehetőek. A gyermekvédelmi törvény – az átmenet megkönnyítésére érhető okokból – időt adott az új típusú ellátások bevezetésére. A törvény szerint két év múlva már létezőek lesznek a személyes gondoskodás körében alapellátást nyújtó intézmények, de most még semmi sem kényszeríti az önkormányzatokat arra, hogy lépjenek. A pénz mindig iszonyúan kevés, ezért is halogatják a lépéseket, miközben a helyzet a terepen sokszor olyan katasztrofális, hogy az azonnali lépések is elkésettnek tűnnek.

Nem vigasztal az a tudat sem, hogy papíron egy hónapja már Család- és Gyermekvédelmi Központ néven működünk, jobb körülményeket ígér az önkormányzat (pár hónapon belül költözünk), bővül és szélesedik az intézmény tevékenységi köre, lesz gyermekszállónk is. De mit tegyek, ha Annácskának most van rá szüksége? A törvény által felrajzolt, elképzelt gyermekvédelmi háló lyukaktól tátong, lámpással sem találok még a kerületben helyettes szülőt, befogadó családot, nevelőszülőt. Ha volna is alkalmas személy, bizonytalan a kötelezően előírt képzésének finanszíroztatása, majdani foglalkoztatása. A kerületen kívüliekkel pénz szűkében most nem köt szerződést az önkormányzat, hiába is találtam jelentkezőt.

Valószínűleg kétségbeesésemben hívom telefonon a Családvédelmi Csoportot. Keressünk áthidaló megoldást, ha már nem lehet szó szerződéskötésről. Ha valahogy fizetni tudnánk, lehetetlen hogy ne legyen kiskapu! Annácska veszélyben van, hétfőtől nincs hol lennie, segítsetek, hogy ne kelljen kiemelni a környezetéből, iskolájából! Mondjam jegyzőkönyvbe mindezt, hangzik a válasz. S ettől lesz helye hétfőn a kislánynak? -kérdem. A telefon túlsó végén csend. Leteszem én is a kagylót. Nem beszélünk egy nyelven, mást diktál a Hivatal logikája. És a Gyerek?

Munkatársaimmal lázasan latolgatjuk a lehetetlen helyzetet. Hol a kiskapu? Egy másik ügy kapcsán eszünkbe jut egy óvónő, aki segített családba juttatni egy súlyosan veszélyeztetett kisgyermeket. Hátha van ötlete, embere! Hihetetlen szerencsém van gyermekjólétis kollégáimmal. Az elmúlt hónapokban képesek voltak olyan szenvedélyesen dolgozni – sokszor a szinte lehetetlen körülmények ellenére, hiszen az új gyermekvédelmi törvényből még alig-alig működik valami –, hogy hitele, súlya van szavaiknak. S ezek az új kapcsolatok vészhelyzetben működésbe lépnek. Márta, az óvónő visszahív: van egy család, s már beszélt is az anyukával, jöhet Annácska akár már ma.

Még mielőtt én hívhattam volna Esztert, Ő hívott engem ismeretlenül. Szavaiból hihetetlen bizalom és megértés áradt a nehéz helyzetbe került kislány iránt. S irántam is. Tudtam, éreztem, hogy ez a bizalom az óvónőnek, Mártának szól, aki negyedik éve óvó nénije Eszter legkisebb gyermekének. S ez a bizalom az egyik gyermekjólétis munkatársamnak, Ildikónak is szólt, aki nevelőszülőhöz segített ebből az óvodából egy nehéz sorsú fiúcskát. Eszterek is magukhoz vették volna a kisfiút, csak az tartotta vissza őket, hogy egy utcában laktak az alkoholista anyával, s féltek attól, hogy zaklatná a gyermeket. Most úgy érezték, itt az ideje, hogy segítsenek. Négy gyermekük van, két lány, két fiú. Családi házban laknak, egészen közel. A gyerekek is nagyon várják Annácskát, a lányok szobájába bevitték már egy újabb fekhelyet, már tanulóasztala is van a jövevénynek.

Már a történet kezdetén elkövettem, azt hiszem egy visszavonhatatlan hibát: a lakástelefonomat is megadtam Annácska apjának. Akkor ez a lépés elkerülhetetlennek látszott, hiszen péntek délutántól hétfő reggelig meg kellett oldanunk a kislány elhelyezését, s mivel az apa vidéken lakik, csak így tudtunk ez idő alatt kapcsolatban maradni. Az apa

ettől kezdve, amikor csak eszébe jutott, felhívott a legapróbb történések miatt is. Lehetett kora reggel vagy késő este, hétköznap vagy ünnepnap. Onnan tudtam, hogy szolgálatban van, hogy a leghetlenebb időben csörrent meg a telefonom. Tudtam, hogy ma is, s szinte vártam a hívást. Teréz mama kórházba kerülésének hírével hívott az apa. Megkönnyebbülten mondtam, hogy lenne egy család, amelyik befogadná Annácskát. Ma úgyszólván van az iskolában. Tudomásom szerint estére bejön Annácskáért, akkor összehoznám őket.

Eszter fiatalos, meleg tekintetű, kellemes arcú, fiúsan rövid hajú, harmincas nő. Arad belőle a nyugalom. A találkozás mindenkit megnyugtatott. Szombaton az apa már úgy vitte oda Annácskát, hogy ott is maradt. Szinte egy szál ruhában s az iskolatáskával a hátán. Másnap próbált ugyan az apa ezt-azt összeszedni a Bodzás utcai családi házból, de nem igazán volt mit, s amit elhozott, az is jobbra Annáé volt. Eszter szedte össze a gyermekei ruhatárából azt, ami kellett. Igyekeztünk hozzápótolni a Családsegítő ruharaktárából is. Ugyanezen a napon a meghatottságtól szinte sírva hívott fel az apa, hogy ő nem is hitte, milyen jó emberek is vannak, milyen szeretettel fogadták Annácskát már szombaton, s úgy látja, a kislány jól érzi magát a sok gyermek közt.

Hétfőn kora hajnalban csengett a telefon. Szinte félálomban hallottam az apa hadarását: Anna meghalt. A döbbenettől szólni sem tudtam, egyre csak az járt a fejemben, de jó, hogy szombat óta Eszteréknél van Annácska. Az apa arra kért, ne mondjuk el a kislánynak a hírt. Felocsúdtam. Próbáltam meggyőzni, hogy ezt nem tehetjük meg. Ekkor azt kérte, mondja meg Eszter vagy én, ő nem, nem teszi meg. (Az örökös' megfutamodás, villant fel bennem, eddig is ezt tette, mindig kilépett a nehéz helyzetekből.) Meggyőzni nem tudtam. Felhívtam Esztert. Abban maradtunk, hogy megpróbál helyzetet teremteni a beszélgetésre Annácskával. Az esti fürdés után, mikorra kissé elcsitultak a gyermekek, kettesben maradt Annácskával, mód nyílt a beszélgetésre. „Tudod, együtt sírtunk” – mesélte később Eszter. Azaz Annácska nem annyira, inkább csak nézett nagy barna szemeivel. Pedig jobb lenne, ha ki tudta volna sírni magát. Szeretet, féltés, gyengédség volt Eszter hangjában. Nyugtalanították a történetek. Jó volt-e így, hogy ő mondta meg a hírt Annácskának? Az első pillanattól megfogott érzékeny személyisége, s éreztem, hogy nagyon szerető anya és feleség lehet. Most igyekeztem megnyugtatni, biztos vagyok benne, hogy mindent nagyon jól csinált.

Másnap reggel ott van a Családsegítőben a megbeszélte időben. Tekintete most kissé riadt. Szavaimmal s minden mozdulatommal, mosolyommal igyekszem biztatni, erősíteni. Láthatóan veszi a szó nélküli üzeneteket is, s a beszélgetés vége felé már sokkal oldottabb. Szeretnék, ha Annácska továbbra is náluk maradhatna, ők vállalnák. Alig ment el Eszter, Mária jön, Annácska tanítónője. Hosszan latolgatjuk a történeteket, tépelődünk a jövőn. Szerinte Eszteréknél jó helyen lenne a kislány, ha vállalják.

Ugyanezen a napon Annácska keresztapja is felkeresett. Egy dunántúli nagyvárosból utazott fel Pestre, Anna halálhírére. Az apát nem igazán kedvelte, mert amikor Anna és Annácska évekig náluk laktak, csak kihasználta az asszonyt – mondta -, de hosszasan sohasem maradt velem. Féltette Annácskát s a kislány örökségét is. Miután Eszterékkal is találkozott, megnyugodott. Úgy látta, náluk jó helyen van a kislány. Az is meglepte, hogy a fővárosban már működik a Gyermekjóléti Szolgálat, s ennyire törődünk a kislánnyal.

Ugyanaznap estefelé ott ültünk Annácska iskolájában: Mária, a tanítónő, Zsóka, a gyermekvédelmi „felelős”, Eszter és a férje, András, Klára, az igazgatóhelyettes, Annácska édesapja és jómagam. Igazi kis team volt ez, bár nem tudatosult akkor ez bennem. A „hogyan tovább” kérdését latolgattuk. Mindnyájan úgy láttuk, hogy családban kell maradnia Annácskának. Az apa már beszélt is Annácskával, hogy maradna-e ebben a családban

mindaddig, amíg ő magához tudja venni. A kislány, aki az előző napokban láthatóan jól érezte magát a népes család feléje forduló szeretetében s nyüzsgő életében, igent mondott. Eszter, András és a gyerekek az első perctől befogadták őt. Mária felajánlja, hogy holnap kimegy családlátogatásra, s kimegyek vele én is. Megkönnyebbült sóhajjal álltunk fel a megbeszélés után: mindnyájan úgy éreztük, Annácska sorsa sínen van.

Ám a Hivatal továbbra is a maga logikája szerint működött. Mikor felhívtam őket a hírrel, hogy meghalt az anya, az első meglepődés, s a „mi van a kislánnyal?”- kérdés után meglepődéssel nyugtázták, hogy fedél van a gyermek feje felett, s van egy család, ahol ott lehet, így tehát nincs közvetlen veszélyben, nincs szükség azonnali intézkedésre,

Eszter óvónő volt korábban (most főállású anyaként van otthon), szívesen elvégezné Andrással együtt a helyettes szülői tanfolyamot. Ám egyelőre alig indultak meg az ilyen képzések, s mivel a gyermekvédelmi törvény hatálybalépése nyomán sok részletkérdés tisztázatlan volt még (leginkább a „ki fizeti a révészt” kérdése, vagy a „ki képez kit”), ez az út nem tűnt most járhatónak. Elestünk ettől a lehetőségtől, s így Eszterek azoktól a lehetséges támogatásoktól, amik megsegíthették volna helyzetüket. Bár ahogy később végiggondoltam a történeteket, meglepődve állapítottam meg, hogy pénzről mindvégig szó sem esett. Folyvást csak azt latolgattuk, hogyan lehetne Annácskán segíteni, hogyan lehetne meggyorsítani a hivatalos eseményeket.

A legnagyobb gondot az jelentette, hogy az apa vidéken lakott, s a kerületi Hivatal első reakciója az volt, hogy ők itt semmiben sem illetékesek. Különben is az apa szülői felügyeleti joga „feléledt”, innentől kezdve minden eljárás az apa állandó lakóhelyén lesz. Keményen érveltem, hogy tudom mindezeket, de az alapellátás itt kezdődött nálunk az anya kórházba kerülésekor, több mint egy hónapja foglalkozunk Annácskával. Itt, a kerületben él a leendő befogadó család, s itt a ház is, amit Annácska fog örökölni az anyja után. De ki védi az árva vagyont? Annyit sikerült elérnem, hogy felvettek egy jegyzőkönyvet az apával a szülői felügyeleti jog feléledéséről, bár az-apa ugyanitt s ugyanekkor elmondta azt is, hogy Annácska Eszteréknél van, és ő ebben a családban szeretné elhelyezni gyermekét. A jegyzőkönyv felvétele után az ügyet áttették a vidéki kisváros gyámhivatalába. Hogyan történt, nem tudhatom, de a jegyzőkönyv csak nem akart megérkezni.

Mindent megpróbáltam, hogy a két gyámhivatal mielőbb felvegye a kapcsolatot egymással. Néha úgy éreztem magam, mint egy tolmács, amikor közöttük „közvetíttem”. Mintha nem is ugyanarról, s ugyanazon a nyelven beszélénk. A helyieket az sem nyugtalanította, hogy időközben betörték a házba, mondván, az már az apa felelőssége. (A közvetlen szomszéd majdnem megverte az apát, amikor ruháért ment Annácskának, mert szerinte miatta jutott kórházba és halt meg az asszony, mivel igazából sohasem törődött a családjával.)

Az apa intézte a temetés körüli ügyeket. Úgy döntöttek a rokonokkal, hogy hamvasztás lesz, s a szülei mellé temetik el Annát. Eszter hetente hozta Annácskát a Gyermekjóléti Szolgálat pszichológusához. Amikor kettesben maradtunk Eszterrel, a közelgő temetésről beszélgettünk. Érezhetően nagyon feszült volt mindenki ezekben a napokban. Annácska nem beszélt az édesanyjáról, de esténként néha el-elsírta magát. Ilyenkor nem bánta, ha Eszter megsimogatta vagy gyengéd volt vele. Esztert nyugtalanította a közelgő temetés, s az a kérdés, hogy kivel menjen Annácska a temetésre. Az apa arra hajlott inkább, hogy jöjjön Eszterékkal, s majd ott a temetőben találkoznak. De hát mégis az apja – töprengett félhangosan Eszter. Amikor megkérdezte Annácskát, a kislány azt kérte, hogy Eszterékkal mehessen, s a család legkisebb gyermeke is ott lehessen mellette. Az eltelt idő alatt láthatóan ez a hatéves „kicsi” került legközelebb Annácskához, vele játszott legtöbbször, vele mindenről fesztelenül tudott beszélni. Jómagam is tanácstalan voltam. Láttam, hogy a

kislány nagyon ragaszkodik Eszterékhez, mint aki most éli át azokat az élményeket, amit egy átölelő család adhat. Bizonytalan voltam magamban is: elmehetek-e a temetésre, vajon „nem merülök-e túlságosan bele az esetbe”. Egy váratlan fordulat oldotta fel tanácsstalanságomat: Annácska kérte, hogy legyek ott. A temetésen a szertartás alatt Annácska Eszter és András között ült, s úgy bújt Eszterhez, mint egy szárnyaszegett kismadár. Eszter átölelve tartotta, ölében a kisebb gyermek ült. Az apa magába mélyedve, egyedül állt a koporsó mellett.

Egy hónap telt el az anya halála óta, amikor sikerült elérnem, hogy a két gyámhivatal megállapodott egymással: itt a kerületi hivatalba hívnak be minden érintettet, s itt veszik fel a jegyzőkönyvet a befogadás szándékáról. Bonyolította a helyzetet, hogy a vagyoni gyámságot a keresztaapa kívánta vállalni, de azért felvették a jegyzőkönyvet. Majd ismét áttették az ügyet vidékre. Lassan már két hónap telt el az anya halála óta, s a történet ismét elakadt a kérdésfeltevés miatt: vajon jogosult lesz-e felvenni a leendő gyám az árvajáradékot és a családi pótlékot. Újabb jegyzőkönyv született a kerületi gyámhivatalban, amelyben nyilatkozott a leendő gyám és a családgondozó, s amellyel egyetértett a leendő vagyonkezelő eseti gondnok.

Három és fél hónappal az anya halála után végre megkaptuk a vidéki gyámhivatal értesítését a családbafogadásról szóló határozat jogerőre emelkedéséről. Arról mindeddig egyik Hivatal sem érdeklődött, hogy ki etette, itatta, látta el jó szóval, szeretettel Annácskát csupán csak szeretetből, szinte minden ellenszolgáltatás nélkül.

Szólnom kell még Eszterről, Andrásról s a gyermekeikről: Magdolnáról, Márkról, Marikáról, Marciról. Arról, hogy mit jelentett az összeszokott családnak az új jövevény befogadása. Arról, hogyan vívódott éjszakákon át Eszter, hogy vajon nem hanyagolja-e el akaratlanul is Annácska miatt a többieket, mert vele óhatatlanul is többet kellett foglalkoznia. Arról, hogy hogyan került hónapokra nehéz anyagi helyzetbe a Bársony család Annácska befogadásával. Arról, hogy hogyan segítenek neki (és segít egy pszichológus is) feldolgozni az édesanyja halálát. Arról, hogy hogyan segítik az édesapjával való kapcsolatában, a tanulásban, a gyermeki, a családi élet örömeinek felfedezésében. De ez már egy másik történet lehetne...

Olvasói levél

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

A Család, gyermek, ifjúság c. lapjuk 1998/1 számában megjelent „Elmélet és gyakorlat”, valamint az „Ajánlás” c. írások készítették arra, hogy én is tollat ragadjak.

26 éve dolgozom pedagógus-könyvtárosként, amiből következik az is, hogy az elmúlt évek során rengeteg különböző sorsú embert ismerhettem meg. A munkanélküliek megjelenésével egyre többen tekintik a könyvtárat szinte egyetlen kikapcsolódási forrásnak, ahol – viszonylag csekély térítés ellenében – minden dokumentumtípushoz hozzájuthat az ide betérő olvasó. A mai rohanó világban mind nagyobb szükség van arra, hogy lehetőségünkhöz képest odafigyeljünk egymásra; néhány jó szó, egy kedves mosoly, s mennyivel jobb közérzettel távozik és jön legközelebb hozzánk öreg és fiatal egyaránt! Az emberekre való odafigyelés és törődés lehet az oka, hogy olyan sok nehéz sorsú látogatónk önti ki szívét viszonylag rövid ismeretség után is előttünk; majd tájékoztatnak bennünket életük további alakulásáról. Cikkét olvasva jutottam arra az elhatározásra, hogy megkeresem egy olyan félcigány származású, 25 éves – volt állami gondozott –fiú ügyében, akinek sorsa enyhén szólva is zavaros, összetett, s talán kilátástalan.

„Az országos intézet konkrét ügyben igyekszik segíteni a bajba jutott gyerekeknek... ha... jog vagy érdeksérelem ér valakit, minél kevésbé érezze magát kiszolgáltatottnak.” (kiemelés az Ön írásából)

Az általam „patronált” fiú 3 éves korában került állami gondozásba öt testvérével együtt az ország különböző helyein. Néhány éve sikerült megkeresnie anyját egy budapesti munkásszállón, ez a kísérlet azonban az anya hibájából kudarcba fulladt.

A högyészi nevelőotthonból Faddra került iskolába, illetve intézetbe, ahol az utolsó évet nem sikerült elvégeznie, ezért visszakerült Högyészre, itt viszonylag jó eredménnyel zárta a 8. osztályt. 1988-ban került a GYIVI-be, ahol tanácstalanul álltak továbbtanulási tervei előtt. Két különböző szakmunkásképző intézetbe eljuttatott jelentkezési lapja alapján alkalmatlannak bizonyult betegségei (ekcéma stb.) miatt. Konokul ismételtette, hogy joga van tanulni. Mohácson találtak egy olyan középiskolát, amely talán biztosíthatta volna számára ezt a lehetőséget, e lépést azonban a GYIVI valamilyen oknál fogva nem tette meg.

A fiú éhségstrájkba kezdett, melynek következtében kórházba került. Először belgyógyászati kivizsgálásra, majd a pszichiátriára irányították.

1988 és 1991 között többször volt kórházban és klinikán különböző okok miatt, míg végül 1991-ben kikerült a Rehabilitációs Osztályra. 1993-ig beépült a kórház mindennapi életébe – hol betegkísérőként, hol kisebb feladatok lelkiismeretes ügyintézőjeként találkoztam vele. Egyértelműnek tűnik, hogy életét ezen a körön belül akarja és tudja elképzelni – minden álma, hogy mentős lehessen. 1993-ban önálló életkezdési segílyt és lehetőséget kapott a GYIVI-től egy állami gondozottak számára épített Otthon Házban egy lakrész kiutalásával. Előtte olyan pszichológiai véleményt írtak róla, mely alapján rokkant nyugdíjassá vált, papírjain az állt, hogy önálló munkavégzésre nem alkalmas. Nem igazán lehet meggyőzni arról, hogy sok társához hasonlóan lehetne éppen ő is hajléktalan, hogy a nyugdíja ugyan nagyon kevés, de minden hónapban biztosítja a szerény megélhetést. Tulajdonképpen érthető az álláspontja, ha érvelését hallgatom. Zavarja az az orvosi vélemény, amellyel megbélyegzetté vált, hiszen időközben sikerüli jogosítványt szereznie, a

sportban aktívan vesz részt, a megfelelő tanfolyam elvégzése óta, mint játékevezető és versenybíró, majd 1998-ban kisebb buktatókkal, de befejezte Budapesten a Szentágotai J. Egészségügyi Szakiskola ápolási asszisztensi végzettséget adó tanfolyamát.

A Művelődési Minisztérium másodízben utasítja vissza kérelmét, azaz 26 éves korában nem engedélyezik nappali tagozaton való továbbtanulását. Levelezőn vagy esti tagozaton elképzelni sem tudja, hogyan állhatná meg a helyét, nem beszélve annak anyagi vonzatáról. Úgy gondolom, a Pozitív Országos Szakmai Egyesület „Ajánlás” című írásának 3. pontja (23.p.) teljes mértékben őrá vonatkozik. Rettentő nagy tanulási vágy párosul kétségbeejtő hiányosságokkal, ugyanakkor meglepő tárgyi tudással, bizonyos területeket illetően. Állítása szerint akadályoztatva volt a nappali tagozatos továbbtanulást illetően, s ezt be is tudja bizonyítani. Ami mellette szól: mindennapos könyvtárlátogató, folyamatosan informálódik a napi életről, képezi magát minden területen, nem veszi zokon, ha figyelmeztetjük, hogy most „elefánt volt a porcelánboltban”. Az eltelt évek alatt rengeteget változott pozitív irányba, bár még mindig jellemző rá, hogy korának nem megfelelő módon reagál dolgokra, ha úgy gondolja, leül mellém és belebeszél, ha mással tárgyalok, fontoskodik, vagyis mindenáron fel akarja hívni magára a figyelmet, bárhol is van.

És hogy mi szól még mellette?

Az, hogy nem iszik, nem csavarog, nem jár rossz társaságba, nem drogozik, becsületes maradt, egyszóval nem züllött le, pedig egyedül áll a világgal szemben.

Pedagógus lévén biztosan állíthatom, hogy a jelenlegi normál oktatási rendszer középiskoláiban nem tudná megállni a helyét hiányosságai miatt, de jól fejleszthető fiú, aki tényleg akarja a tudást. Amennyiben létezik a cikkben írt megoldás – „...ha lehetséges, sajátos módszerekkel eljuttatni őket az érettségiig”, úgy az pont őrá vonatkozik.

Valójában magam sem tudom, mit várok Önöktől, vagy az Egyesülettől. Talán csak gratulálni szeretnék, mert látom, hogy komoly a szándék. Talán még reménykedem is, hogy az én Gém – és hány ilyen G él ma köztünk! – eljuthat Önökhöz, esetleg meghallgatja valaki, s kap egy segítő kezét, hogy álmait valóra válthassa!

Hiszen Ön írta: „Őszintén és sokat kell beszélgetni, gondolkozni. Írni, olvasni. Folyóiratunk a továbbiakban is erre törekszik, és ehhez olvasóink aktivitására változatlanul számítunk...”

Életemben először reagáltam írásban is valamilyen témára, így gépelés után azonnal postázom, nehogy meggondoljam magam.

Köszönöm figyelmüket, s ha mód van segítségnyújtásra, várom értesítésüket.

Gratulálok munkájukhoz, a továbbiakban sikeres folytatást kívánok Önöknek!

Tisztelettel:
egy vidéki könyvtáros

(név és cím a szerkesztőségben)

Hírek

Örökbefogadó Szülők Klubja

Daloljak mindenről, csak róla nem?

*Szerényen, későn, mégis megjelent, egy drága gyermek, a fiam valóban, lélek szerint,
mert mint apát a gyermek, rég úgy tekint: s én friss lelkébe róttam, mi bús lelkemben friss
jövőre termett.*

(Babits Mihály: A Fiamhoz)

Örökbefogadásra számos tényező ösztönözhet. A legtöbben akkor választják ezt a megoldást, amikor megtudják, hogy nem lehet saját gyerekük. Vannak olyan szülők is, akik gyermekük halála után határozzák el magukat erre a lépésre, és akadnak olyan családok, akiket elsősorban az motivál, hogy saját jólétüket, örömeiket osszák meg azokkal a gyerekekkel, akiknek egyébként nem volna része abban a szereteteli élményben, amit a család jelenthetne számukra.

Bármi is legyen az ok, az örökbefogadás hatalmas vállalkozás, a-melynek súlyát igazán csak akkor lehet felismerni, amikor a befogadott gyermek már az új családban nevelkedik. A gyermeknek – és környezetének is – szembe kell nézni a gyermek másságával, és meg kell oldani az ebből fakadó érzelmi, iskolai, magatartásbeli problémákat. Meg kell birkózni az örökletes tulajdonságoktól való félelemmel, a szokásoktól eltérő gyereknevelési módszerekkel, az örökbefogadás tényének elfogadásával valamint elfogadtatásával és még számos egyéb, előre nem látható nehézséggel.

Ebben a helyzetben komoly segítséget jelenthet, ha az örökbefogadó szülőknek lehetőségük nyílik arra, hogy találkozhassanak azokkal, akiknek sorsa, vállalt kötelezettségei, problémái, örömei és bánatai az övékéhez hasonló. Erre nyújt lehetőséget az Örökbefogadó Szülők Klubja.

A Klub 1995. decembere óta működik, a Családsegítő Szolgálat valamint a gyermekek örökbefogadásával foglalkozó Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézet gondozásában.

Szeretettel várjuk azokat a családokat, valamint az örökbefogadandó gyermekekre várakozó szülőket, akik szívesen megosztanák az örökbefogadással kapcsolatos örömeiket, gondjaikat, kételyeiket, élményeiket egymással.

A Klubnak a Családsegítő Szolgálat (Debrecen, Mester u. 1.) ad otthont minden hónap első péntekjén 17.00 és 19.00 óra között.

Engedjék meg, hogy néhány szóban bemutassuk intézményünket. A Családsegítő Szolgálat munkatársai segítséget és szolgáltatásokat nyújtanak egyéneknek és családoknak, felnőtteknek és gyerekeknek, fiataloknak és időseknek. Információkat nyújtunk: albérletekről, munkalehetőségekről, szociális ellátások lehetőségeiről, különböző hivatali ügyintézésnek menetéről. Segítünk egyéni és családi, élethelyzeti és lelki problémák, válságok megoldásában. Állandó ingyenes szolgáltatásaink: jogi, pszichológiai, életvezetési, családtervezési tanácsadás, Kismama Klub. Csoportokat szervezünk azonos problémák kezelésére. Ilyen, pl. a Nagycsaládosok Klubja, az Elváltak Klubja, a Babamama Klub, az Önismereti Csoport Fiataloknak valamint az Örökbefogadó Szülők Klubja, mely klubok tagsága – a személyi jogok védelme miatt – természetesen titkos, külső személyek számára a

résztevők adatait nem szolgáltatjuk ki. Az Örökbefogadó Szülők Klubjába a következő személyeknél lehet jelentkezni a Családsegítő Központban:

Fazekasné Stébel Valéria
Kollár János
Szabóné Kovács Andrea
Váradai Jánosné

A Családsegítő Központ címe:
4026 Debrecen, Mester u. 1.

Nyitvatartása:
Hétfő: 12-18 óra
Kedd: 8-18 óra
Szerda: 8-18 óra
Csütörtök: 8-18 óra
Péntek: 8-12 óra

Tel/fax:
(52)411-133
(52)415-576
(52) 447-724

MINDEN ÉRDEKLŐDŐT SZERETETTEL VÁRUNK!

Írta: Rácz József, Komáromi Éva, Jakab Katalin

Konzultáció a KÉK PONT Drogkonzultációs Központban¹¹

A Kék Pont Drogkonzultációs Központ 1996 óta alapítványi formában működő kezelőhely. Budapesten, a IX kerületben működik. Szolgáltatásai között egyéni, hozzátartozói és családi konzultáció, pszichológiai tanácsadás, pszichiátriai rendelés, jogsegély-szolgálat és szociális munka szerepel, elsősorban illegitim droghasználók (illetve hozzátartozóik) számára. A Kék Pont elsősorban „alacsonyküszöbű” szolgáltatásokat nyújt, ami azt jelenti, hogy droghasználó kliensek jelentkezése esetén nem feltétel az absztinencia vállalása vagy szigorú terápiás szerződés kötése és a keretek szigorú betartása.

Írásomban a Központ hozzátartozókkal és családokkal kapcsolatos munkáját mutatom be. Ehhez először ismertetjük a Kék Pont felépítését és azt az utat, amelyet a klienseink járnak be a Központon belül.

A Kék Pont első szerkezeti egysége a „Fogadóhely”. Itt történik a kliensek fogadása, az első találkozás létrejön. Itt szociális munkások és önkéntesek (egyetemisták) dolgoznak. Ők fogadják a telefonhívásokat – napi két-három telefon nevezhető telefonos konzultációnak, tehát valamilyen konkrét probléma megbeszélésének. A cél az, hogy a telefonáló (droghasználó vagy hozzátartozó) személyesen látogassa meg a Kék Pontot. A „Fogadóhely” feladata a kliensek fogadása; ez nemcsak szó szerint értendő, hanem a cél megfelelő, oldott hangulat kialakítása. A szociális munkások és az önkéntesek folyamatos jelenléte a fogadótérben azt a célt is szolgálja, hogy ott ne csak drogos témákról legyen szó.

A szociális munkások veszik fel az első jelentkezési lapot. Külön formánk van a hozzátartozók számára. Mind a droghasználóknak, mind pedig a hozzátartozóknak lehetőségük van az anonim kitöltésre. Később erre a kérdőívre visszatérek. A jelentkezési lap tartalmaz egy beleegyező nyilatkozat mellékletet is: milyen feltételekkel vállaljuk a kliensek kezelését, pl. mikor mondjuk fel a titoktartást (önmagát és másokat veszélyeztető állapot, bírósági megkeresés). Ezek nem a saját szabályaink, de úgy gondoljuk, jó, ha a klienseink ezekkel a szabályokkal tisztában vannak.

Szintén a szociális munkások szolgáltatásai közé tartozik az információnyújtás a drogokról, kezelési formákról és kezelőhelyekről, a Kék Pont szolgáltatásairól. Elsősorban ők tartják a kapcsolatot a kerületi – vagy más – családsegítő központokkal, utcai munkásokkal, és ők irányítják szükség esetén a tücsere-programba a klienseket.

Ha a kliensnek összetettebb problémája van, akkor második lépésben a Kék Pont következő egységéhez kerül, a Konzultációs munkacsoporthoz. A team tagjai pszichológusok és egy Hollandiában végzett addiktológiai terapeuta (counselor), akik konzultációt végeznek.

Néhány szót írunk a konzultációról. A konzultáció az angolszász nyelvterületen elterjedt „counseling” (ill. counselling) fordítása. Magyarországon szokás ezt a szót „tanácsadásaként” is fordítani. Mi azért használjuk inkább a „konzultáció” kifejezést, mert jobban kifejezi a segítő kapcsolat oda-vissza irányuló kommunikációját és szimmetrikusabb viszonyát, és nem pedig a „tanácsadás” sugallta közvetlen, egyirányú, egyszeri jelleget.

¹¹ A tanulmány a Magyar Családterápiás Egyesület 1998. évi konferenciáján (Balatonfüred) elhangzott előadás alapján készült.

Cavanagh (1982) meghatározása szerint „a konzultáció azt a kapcsolatot jelenti, mely egy képzett segítő és egy segítséget kereső személy között jön létre. A kapcsolatban mind a segítő készségei, mind pedig az általa kialakított atmoszféra segíti a klienseket, hogy megtanuljanak magukkal és másokkal olyan viszonyt kialakítani, mely a fejlődésüket elősegíti”. A szerző kiemeli, hogy a konzultáció tanulási folyamat, mely során a segített személy adaptív viselkedéseket tanul meg, miközben maladaptív viselkedései a háttérbe szorulnak. Fontos megjegyezni, hogy ezek a maladaptív viselkedések egyaránt lehetnek kórosak vagy normálisak, az a lényeges, hogy a személy szükséglet-kielégítését és fejlődését gátolják. A fejlődés itt az intra-, és interperszonális kompetencia növekedését jelenti.

Ez a megközelítés különösen hasznos a droghasználat területén, hiszen sokszor nehéz meghúzni a határt a normál és a kóros között, pl. az illegitim drogokat kipróbáló serdülő esetén.

A konzultációt szükség esetén pszichiátriai kezelés egészíti ki, pl. ópiát-elvonási tünetek, „kettős diagnózis” (leggyakrabban depresszió, szorongásos zavar) esetén.

Mielőtt a Kék Pont hozzátartozókkal és családokkal folytatott munkáját ismertetnénk, a Központ forgalmi adatait mutatjuk be.

1997-ben 343 kliens esetén került sor konzultációra. Ez a szám 249 droghasználót és 94 hozzátartozót (ideértve az egyéb közeli ismerőst) foglal magában.

A droghasználók közül 248 töltötte ki az első jelentkezési lapot. Eszerint a droghasználók közül 23-an 18 év alattiak és 225-en 18 év felettiak voltak, 62 nő és 186 férfi. A használt szerek típus szerinti megoszlása a következő volt: 146 fő használt amfetaminszármazékokat, 111 fő ópiátokat (ebből 87 heroint), 71 kannabisz-féléket, 65 más hallucinogéneket (elsősorban LSD-t és 17-en szerves oldószereket), 13-an nyugtatókat, 10-en alkoholt. Egy személy egyszerre többféle drogot is használhatott (átlagban 1,7 félé drogot), így az előző adatok összege meghaladja az összkliens számot. Az adatok közül kiemelem még, hogy a 190 erre a kérdésre válaszoló kliens közül 131 lakik otthon családtagként. Végezetül még egy adatsor: a droghasználó kliensek közül 68% használt 3 hónapnál rövidebb ideje drogokat és 20% 3 évnél hosszabban.

A hozzátartozók közül 71-en töltötték ki a megfelelő kérdőívet. Közülük 49 nő és 21 férfi volt. A hozzátartozók között domináltak az anyák. A hozzátartozók életkora szerint a 41-60 évesek voltak többségben (51%), majd a 30-40 évesek következtek (16%). A hozzátartozókhoz tartozó droghasználók legtöbbször a 14-25 év közötti életkori sávba tartozik. A hozzátartozók leginkább lelki segítséget (25 esetben), információt (13 esetben) és gyógyszeres kezelést (10 esetben) vártak a Kék Ponttól.

Hozzátartozói és családi konzultáció a Kék Pontban

A Kék Pont hozzátartozókkal és családokkal folytatott munkájának ismertetéséhez megpróbálunk néhány tipikus helyzetet bemutatni.

Az első ilyen helyzet, amikor a családban „kiderül”, hogy a gyerek droghasználó.

Kaufman (1994) elkülönít egyes stádiumokat, ahogyan a család reagál a droghasználatra. A kezdeti fázis a tagadás.

Pl. egy 28 éves, jelenleg a családjával élő fiú édesanyja jelentkezik, hogy „rájött”, hogy fia heroint használ időszakosan, néha injekciós formában is. A konzultáns rendkívül meglepődik, amikor kiderül, kinek a mamája jelentkezett, ugyanis a fiatalember hosszú évek óta használ intravénásán heroint, a heroin-szubkultúra egyik reprezentáns alakja, filmes, és rövidfilmjeiről még a nem-használók is rögtön feltételezik, hogy biztos egy „drogos” készítette őket. A mama nem hajlandó elhinni, hogy injekciós formában nehéz

„időszakosan” használni heroint, feltehető – az ő információi alapján is –, hogy fia naponta szúrja magát. A mama azonnali elvonást, kórházi kezelést és rehabilitációt szeretne. Nem tudja elfogadni, hogy évekig fog a család még ezzel a problémával küszködni, és a szülőknek is aktív szerepet kell vállalniuk. Az első beszélgetéskor elutasítja a további konzultációt és a megajánlott szülőcsoportot is.

Kaufman idézett összefoglalójában azt is megjegyzi, hogy bizonyos esetekben hónapokig, évekig várni kell, míg a család a megajánlott kezelésre rászánja magát.

Kaufman szerint a tagadást követő stádium a túlreagálás egy kaotikus és kibogozhatatlan érzelmi összefonódásokkal terhelt családi légkörben.

Egy 17 éves lány mamája jelentkezik a Kék Pontban a barátnőjével (mármint a mama barátnőjével) együtt. Kétségbeesetten meséli el, hogy lánya holmijai között fecskendőt talált. Lánya alkalmi droghasználatáról eddig is tudott, de a fecskendő – és a feltételezett intravénás droghasználat – megdöbbentette. Lánya pszichológushoz jár, a mama nemcsak elégedetlen a pszichológussal, hanem egyenesen őt hibáztatja, hogy lánya az intravénás droghasználatig jutott. Barátnőjével „felfegyverkezve” azonnali beavatkozást kér, lányát el akarja tiltani a pszichológustól, a pszichológust felelősségre akarja vonni, a lányát ki akarja venni az iskolájából. A beszélgetés végére sikerül oldani a mama droghasználatával kapcsolatos szorongásait: a lánya rendszeresen jár a pszichológushoz, az utóbbi időben rendszeresen jár iskolába, és tanulmányi eredménye is javult. A javaslatunk az, hogy hívja fel a pszichológust, és mondja el neki, mit talált otthon, de ne vonja felelősségre, és ne kérje meg, hogy ő kontrollálja a lánya droghasználatát. A mama megérti és elfogadja ezt. Ebben egyébként a beszélgetés során igen aktív barátnőjének nagy szerepe volt.

Kaufman szerint a túlreagálást követően a harmadik stádium az, amikor a család új homeosztatisz egyensúlyt talál, gyakran úgy, hogy kizárja a droghasználót. A családok egy része ciklikusan ingadozik az érzelmi összefonódás, fúziós/szimbiotikus kapcsolatok és az érzelmi elhidegülés, kizárás között. A terápia feladata – nagyon egyszerűen fogalmazva – az össze-fonódásos stádiumban a személyes határok erősítése és a családi rendszer csillapítása, az elhidegülés és kizárás stádiumában, pedig az érzelmi kapcsolatok, a bizalom erősítése, újraépítése.

Egy 18 éves lány mamája jelentkezik telefonon, hogy kiderült, lánya intravénás használó (meglátta karján a tűszúrás nyomokat). Lánya alkalmi drogozásáról tudott a mama, de ez most új helyzet. Lányát otthon, bezárva tartja, iskolába sem engedi. Először a lányt, nevelőapát és a lány barátját küldi, majd a következő alkalommal jelenik meg ő személyesen is. Mindenki a mama miatt aggódik, hogy bírja a szíve, elmeosztályon fogja végezni stb. A lány is mamájáért aggódik, úgy érzi, ő nincs is döntési helyzetben droghasználatát illetően. Mamája miatti felelősségvállalása és döntésképtelensége miatt is a droghoz fordul. A lakásba való bezárás tovább erősíti a drogok (amfetaminok, LSD és marihuána) iránti vágyát. A lány ezután rendszeresen, hetente jár (nevelőapja kíséretében), a mama reakciói csökkennek, a lány járhat iskolába, néha a barátaihoz is elmehet. A lány intravénás droghasználatára csökkent. A mama néhány héttel később realisabban fogadja a véletlen eredmény hírét: lánya hepatitisz C fertőzött.

Érzelmileg elhidegült, szétesett családokat legtöbbször szerves oldószer-használóknál látunk. Itt a 6-17 éves korú, szerves oldószer-használókra gondolok. Néha a szülő jelentkezik, és mintegy át akarja adni gyermekét és a problémát a Kék Pontnak („neki ehhez semmi köze”). Általában egyszeri találkozás után a szülő nem jön többet, mintha ezzel mindent megtett volna gyermekéért (aki esetleg alsós korú). Legtöbbször nem is a szülő jön, hanem szociális munkás vagy tanár. A szülők nem vonhatók be a terápiás munkába, a gyerekek is legtöbbször elmaradnak. Ezen a területen van a legtöbb kudarcunk, eredményt

akkor értünk el, ha a szülő valamilyen formában mégis együttműködik (akár úgy, hogy „beadja” gyermekét a Kék Pontba, majd távozik, de ezt hétről-hétre megteszi), vagy ha szociális munkásokkal (pl. családsegítő központ munkatársaival) sikerül folyamatos esetkezelést kialakítani, vagy a gyereket időlegesen kiemelni környezetéből.

A következő tipikus helyzet, a-mikor azt kell eldönteni, hogy ki a kliens (a droghasználó – identifikált páciens – vagy a hozzátartozó vagy a család), mi a probléma, illetve kinek a problémájáról van szó, kivel kössünk szerződést. Családterápiás megfontolásból ezekre a kérdésekre azt kellene válaszolnunk, hogy a család a kliens és a család problémájáról van szó, de sok esetben mi nem tudjuk a családtagokat bevonni a konzultációs munkába: ez nem lehetséges vagy nem célszerű.

A helyzet érzékeltetésére három esetet említek meg. Mind a három helyzetben családtagok is megjelentek a Kék Pontban – egyébként a Kék Pontban inkább a droghasználók jelennek meg, és ahogy említettem, többnyire nem lehet a családtagokat bevonni a konzultációba.

Az első esetben a droghasználó lesz a kliens. A két szülő magával hozza a Kék Pontba a 19 éves Tamást, aki 1, 5 éve rendszeres droghasználó (amfetaminok, kannábisz-félék), de ez a család számára csak néhány napja derült ki. Az első beszélgetésen kiderül a szülők részéről a túlkényeztetés, következtelenség váltakozása a túlzott követelmények támasztásával, a fiú leválásának akadályozása, valamint az apa alkoholizálása, a két szülő közötti párkapcsolati probléma. A fiú abba akarja hagyni a droghasználatot.

A kliens a fiú lesz, a konzultáció fókuszában a leválás és a saját élettervek kidolgozása, valamint az absztinencia elérése és fenntartása áll. A konzultációs kapcsolat 10 alkalma során a célokat nagyrészt sikerült elérni.

A második esetben a hozzátartozó lesz a kliens. Egy 18 éves fiú anyja jelentkezik. A szakmunkásvizsga előtt álló fiú kijelentette, ha továbbra is az apja műhelyében kell dolgoznia a szakmunkásvizsgáig, folytatni fogja marihuána-használatát. Így derült ki a mama számára, hogy a fiú drogozik. A mama információt kér a marihuánáról. A fiú és az apa nem jönnek el a Kék Pontba.

A kliens a mama, a konzultáció fókuszába a családi kapcsolatok kerülnek: az anya-fia közötti koalíció és a fiú leválása, az apa családbeli perifériás helyzete, a megromlott apa-fiú kapcsolat, a fiúra erőltetett pályaválasztás. A konzultáció 2 alkalomból állt. A mama 3 hónap múlva újra jelentkezik, és beszámol a fejleményekről. Sikerült enyhíteni a drogozással kapcsolatos szorongásait, a mama megértette a családi kapcsolatok drogozással való zsarolásnak kedvező jellemzőit, a túl szoros, leválást akadályozó anya-fiú kapcsolatot. Férfjét ugyanakkor nem sikerült rávennie arra, hogy a konzultációban részt vegyen.

A harmadik esetben családtag és a droghasználó lesz a kliens. Egy 18 éves, érettségi előtt álló lányt hoz magával a mamája. A lánynál táplálkozási zavar (anorexiás és bulimiás periódusok) és alkalmi amfetamin-használat alakult ki. A lány csak két alkalommal használt drogot, hogy étvágyát csökkentse, de valójában feszültebbé vált és növekedett az étvágya. A kliens a mama és a lány. Az identifikált páciens oldaláról a valódi probléma nem a drog, hanem a táplálkozási zavar. A családban súlyos diszfunkciók jelentkeztek: korábban alkoholisták, brutális apa, aki jelenleg nem iszik, de depressziós; játszmák a két szülő között a lány kegyeinek elnyerésért, következtelen, ellentmondó nevelési elvek a szülők részéről. A 2 alkalomból álló konzultáció célja a problémák rangsorolása, a táplálkozási zavart hosszú távon vállalni tudó terapeuta és intézmény ajánlása.

Végezetül a Kék Pont családtagokat célzó szolgáltatásai közül a szülőcsoportot szeretném ismertetni. A Jakab Katalin és Komáromi Éva által vezetett szülőcsoport tagjai 10 alkalommal találkoztak. A csoport céljai a következők voltak: információnyújtás a drogokról

és a drogos életúttal kapcsolatban, a családtörténet feldolgozása, a folyamatban levő események értékelése, a drogozás miatt jelentkező erős érzelmek (düh, agresszió, büntudat, depresszió) oldása, a családon belüli rejtett konfliktusok felszínre hozása, a drogproblémát kezelni tudó szülői magatartás együttes kialakítása, valamint az egyéni és csoportos önségitő tendenciák erősítése.

A tanácstalan, gyakran türelmetlen szülők örömmel jelentkeztek a problémamegbeszélést ígérő csoportba. A tényleges részvétel azonban az idő multával gyakran változott. A csoportba 9 szülő jelentkezett, heten jöttek el, és hárman fejezték be a csoportot, a többiek elmaradtak. A csoportvezetők a szülőpár mindkét tagját igyekeztek bevonni a közös munkába, de ez a feszült, negatív indulatokkal terhelt, sokszor ellenséges kapcsolatok miatt meghiúsult. Egy apa kivételével – ő is csak egyszer jelent meg – csak anyák jártak a csoportba. Néhány csoporttag bevált receptet, használati utasítást várt, melynek segítségével praktikusán, gyorsan, énképe és önértékelése veszélyeztetése nélkül megoldhatja problémáit. Mások patológiás családi játszmáikba próbálták bevonni a csoportvezetőket. E szülők többsége hamarosan elmaradt.

A csoport során szerzett tapasztalatok közé tartozik, hogy a motivációs szint fenntartására kiemelten figyelni kell, a csoportról alkotott szubjektív elképzelések és elvárások átértékelését folyamatosan támogatni kell. Néha egy drámai, önfeltárási beszélgetés után a szülők gyakran kiszolgáltatottnak érezték magukat, és csak néhány ülés kimaradtával tértek vissza. A csoportmunkában folyamatosan együttműködő szülők a családi kommunikáció és a családtagok érzelmi stabilitásának javulásáról, az elhárításra való törekvés és a droghasználó gyerek feletti kényszeres kontroll igények csökkenéséről számoltak be. Kedvező tapasztalat az is, hogy az egyik csoporttag révén egy, a közelmúltban önségitő szándékkal létrejött szülőklub tagjai tanácsadói/szupervíziós munkára kérték fel a csoportvezetőket.

Összegzés

Írásunkban áttekintő jelleggel próbáltuk ismertetni a Kék Pont Drogkonzultációs Központban a hozzátartozókkal és családokkal folyó terápiás munkát. A visszatérő helyzetek egy része azzal kapcsolatos, amikor a szülő egyszer csak rájön, hogy gyermeke droghasználó. Az ilyen esetek gyakorisága talán a drogproblémák gyors növekedésével függ össze. Az esetek másik része akörül forgott, hogy ki a kliens, kit lehet a konzultációs munkába bevonni: az identifikált páciens, a családot/hozzátartozókat, vagy a családot/családtagokat az identifikált páciens nélkül. Végül a Kék Pontban folyó szülőcsoportot mutattuk be, és annak egyik eredményét, egy szoros kapcsolat kialakítását egy önségitő szülőklubbal.

HIVATKOZÁSOK:

- Cavanagh, M.E. (1982): The counseling experience. A theoretical and practical approach. Brooks/Cole Publishing Company, Monterey, California.
- Kaufman, E. (1994): Family therapy: Other drugs. In: Galanter, M. és Kleber, H.D. (szerk.): The American Psychiatric Press textbook of substance abuse treatment. American Psychiatric Press, Inc., Washington, DC.

Készítette: W. Ungváry Renáta

„NE JÁTSZD MEG MAGAD!”

Szexuális visszaélés gyermekekkel szemben

Számos esetben panaszt tettek páciensei szexuális visszaélés miatt a holzmindeni klinika pszichiátere ellen, mégis zavartalanul praktizálhatott 14 éven keresztül. Csak ebben az évben vonták meg tőle működési engedélyét.

Az ilyen és ehhez hasonló ügyek felderítésének és megnyugtató rendezésének büntetőjogi és társadalmi nehézségeire hívja fel figyelmünket az alábbi eset, melynek gyanúsítottja egy vidéki német kisváros köztisztviselőben álló pszichiátere, aki az általa alapított klinikaprofiljából következően kiskorúakkal foglalkozott.

Sok évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy az ügy egyik áldozata egyáltalán rádöbbenjen áldozat mivoltára: a ma 24 éves egyetemi hallgatóban egy szexuális abúzusról szóló televíziós műsor megtekintése közben elevenedtek fel addig sikeresen elfojtott kamaszkori „élményei”. A hasonló ügyek áldozataival foglalkozó szakemberek számára ez a késői felismerés korántsem meglepő: az érintettek zömében csak felnőttkorban tudatosul, hogy gyermekként bűncselekmény áldozataivá váltak. A szóban forgó fiú évekig az alsószászországi Holzminden Albert Schweitzerről elnevezett mentálhigiénés klinikájára járt depressziója miatt. A terápiás ülések mindegyikén teljesen ruhátlanul kellett részt vennie a serdülőkorú fiúnak.

Az 55 éves gyermekorvos és pszichiáter, Wulf Aschoff egyúttal a klinika vezetője és alapítója is egy személyben. Az ő utasítására meztelenül kellett fekvőtámaszt, hidat csinálnia a gyerekek, sőt, a doktor a fiú felsőcombján tesztelte a reflexeket egy kis kalapács segítségével, s ugyanítt mérte a vérnyomását is, miközben újra és újra a fiú nemi szervével foglalatzkodott, hogy ezáltal erekciót váltson ki nála.

Ez az ügy csak egy a sok hasonló közül, mely meglehetősen felkavarta és megrázta a 22 ezer lakost számláló kisvárost.

„Aschoff doktor mindig undorító dolgokat mond nekem, és fogdos közben” – panaszolta szégyenlősen egy másik 14 éves fiú áldozat nevelőanyjának. A gyerek erre hivatkozva tagadta meg, hogy a továbbiakban a doktor foglalkozásait látogassa. A szülők maguk is csodálkoztak azon, hogy nevelt fiuknak miért kell meztelenül homokkal és vízzel pancsolnia, miközben a pszichiáter fotókat készít róla. A doktor megnyugtatóan közölte, hogy a fotókat „tudományos célokra” kívánja felhasználni. Az apa végül belenyugodott ebbe a magyarázatba, hiszen a neves pszichiáter „szaktekintélynek számított”. Aschoff doktor ma már tagadja, hogy valaha is meztelenül fotózta volna pácienseit, ám ennek ellenkezőjét számos fiatalos tanú vallomása igazolja.

„Próbáld csak meg felállítani a farkadat” – szólította fel egy másik 14 éves páciensét mindjárt az első terápiás foglalkozás során a pszichiáter – legalábbis ezt állítja vallomásaiban az érintett gyerek. A fiú eleget tett a felszólításnak, noha rendkívül kínosan érezte magát. Ezután Aschoff doktor vonalzóval mérte meg erektált péniszének hosszát, mintha csak valamiféle rutinvizsgálatról volna szó. A másik szobában várakozó anya mérhetetlenül felháborodott, amikor fia beszámolt a történetéről. „A fiamnak nem voltak testi panaszai, ha lettek volna ilyenek, urológushoz fordultunk volna.”

Aschoff doktor ma azzal magyarázza akkori eljárását, hogy „önbizalmat akart adni” a fiúnak. A „spontán erekció” után orvosi minőségében biztosította arról a fiút, hogy péniszre megfelelő méretű, ez a kérdés ugyanis sokéves tapasztalata alapján gyakran nyugtalanítja a serdülőkorú fiúkat. A 14 éves fiú ezzel szemben azt állítja, hogy sohasem érezte problémásnak péniszre méretét.

Az elmúlt tizennégy év során Aschoff doktor az általa alapított és felépített, alapítványi forrásokból finanszírozott terápiás intézményben több mint 7000 gyermekkel és fiatalokkal foglalkozott ambulánsán, s 500-ra tehető azoknak a száma, akik a kezelés során több napig a vonzó környezetben felépített, igényesen kivitelezett klinika vendégei voltak. A doktortól mégis csak ennyi év eltelté után vonták meg a praktizálás lehetőségét.

A Hannoverben, Jörg Fegert gyermekpszichiáter professzor által kiállított szakvélemény szerint Aschoff doktor visszaélt helyzetével, s munkakörét, pozícióját pedofil bűncselekmények álcázására használta fel. Ezzel súlyos károsodást okozott a rábízott pácienseknek.

A doktor fellebbezett a működési engedély megvonása ellen. A vádak ellen bíróság előtt szeretne védekezni. A Fegert professzor szakvéleményében említett pedofil motiváció szerinte minden alapot nélkülöz, „hiszen még sohasem hallgatták ki ilyen vádak alapján”. Elismeri, hogy a terápiák során „új utakon” akart járni, az újdonság lényege szerinte az, hogy ösztönözni és elmélyíteni akarta a fiatalok páciensek saját testükhöz fűződő viszonyát.

Az egykori áldozatok vádjai a doktor szerint „komolytalanok”, hiszen, mint mondja: „sosem kényszerítettem senkit, hogy hozzám járjon, s nem is panaszkodott senki a módszereim miatt.”

Fegert professzor véleménye azonban egyértelműen és világosan kimondja, hogy pedofil bűncselekményről van szó. Aschoff doktor „kihasználta, hogy joga van a fiatal páciensek testéhez nyúlni, s ezt a jogát arra használta fel, hogy szexuális kielégüléshez jusson a meztelen, serdülőkorú fiútestek látványa és a velük való, célzott genitális manipuláció, különösen az erekció előidézése, valamint ilyen tartalmú fényképfelvételek készítése révén.”

Aschoff nem méltó arra, hogy hivatását a jövőben is gyakorolja – állapítja meg a szakvélemény. „Az efféle magatartás az egész szakmának kárára van, mert bizalmatlanságra és félelemre ad okot” – olvashatjuk az indoklásban.

Akaratlanul is felmerül a kérdés, hogy miért ténykedhetett zavartalanul a köztisztviselőként álló Aschoff doktor ennyi éven keresztül? Az is magyarázatra szorul, hogy az illetékes hannoveri szakmai elöljáróság miért csak 1997-ben adott utasítást az ügyben szakvélemény készítésére, s miért váratott magára egészen ez év májusáig Aschoff doktor praktizálási tilalma.

A gyökerek a kisváros, Holzminden miliójéhez vezetnek. A városka lakóinak többsége középosztálybeli. Az orvosok, tanárok, magasabb beosztású közhivatalnokok és ipari vállalkozók között szoros érdekkapcsolatok szövődtek. Egyetlen előadás, kerek születésnap vagy tornaterem avató ünnepség sem zajlott, le úgy, hogy a város köztisztviselőiben álló polgárai körében Aschoff doktor ne lett volna jelen a meghívottak között. Mindez annak dacára történt így, hogy már évek óta rebesgették, milyen szívesen vizsgálhatja meztelenre vetkőzött, 12-15 év közötti, szőke hajú fiú pácienseit. A gyámhatóság tudott ezekről a híresztelésekről, mégsem talált meghallgatásra az aggódó szülők panasza.

A járási gyámügyi hivatal nevelőszülői csoportjában már évek óta komoly viták folytak Aschoff doktor különös módszereiről – emlékszik vissza egy apa, aki több nevelt gyermekről is gondoskodott. Panaszait a városi gyámhatóság és ifjúságvédelmi hivatal

előjárója, Luise Ahaus minden esetben nyomatékkel visszautasította. „Úgy éreztük, mintha kinevetne bennünket aggályaink miatt” – teszi hozzá a felesége. Ahaus asszony, mint az ügyre csupán tavaly felfigyelő gyámhatóság vezetője persze másként interpretálja az esetet: „Sohasem próbáltam a dolgot elbagatellizálni!”

Aschoff doktor kollégái szintén tudtak a vádokról. „Több szülő is panaszkodott nekünk a doktor módszereire” – emlékszik vissza Aschoff egykori helyettese, ma a klinika ideiglenesen megbízott vezetője, Dietrich Anders gyermekorvos. Ő annak idején valamennyi panaszt főnökéhez, Aschoff doktorhoz továbbította, állítása szerint azért, mert túlságosan jóhiszemű volt vele szemben.

Az írásunk elején említett, ma már 24 éves, egykori áldozat anyja jó barátságban volt a neves gyermekpszichiáterrel. Ezért nem vette komolyan fia panaszait, aki szóvá tette, hogy milyen kellemetlen számára az, hogy minden terápiás foglalkozáson le kell vetkőznie. „Ugyan már, ne játszd meg magad!” – mondta a gyereknek rendreutasítóan.

1996 decemberében a hannoveri városi egészségügyi hatóság orvosigazgatója, Wolfgang Gephart kommentált esetgyűjteményt nyújtott be a klinikát működtető és fenntartó alapítványnak, valamint a hannoveri járási önkormányzatnak. Egyetlen olyan lépés sem történt az intézményért felelős hatóságok és az alapítvány részéről, mely a további visszaéléseket megakadályozta volna. A pszichiáter ugyanis annak az ellenőrzőbizottságnak a vezetője, mely az alsószászországi Népjóléti Minisztérium megbízásából a hannoveri járás pszichiátriai intézményeinek felügyeletét gyakorolja, és az esetleges hiányosságok kivizsgálására jogosult.

Albrecht Stange, az, esettel megbízott hildesheimi államügyész 1997 januárjában az első nyomozati anyagok kézhezvétele után megszüntette az Aschoff doktor ellen folytatott eljárást. Döntését azzal indokolta, hogy „nem a büntetőjog feladata, hogy a szakmailag vitatott módszerekkel kapcsolatosan állást foglaljon.” Stange államügyész azzal vádolja az alsószászországi orvosi kamarát, hogy nem foglaltak egyértelműen állást az esettel kapcsolatban. A szakmai bizottság ugyanis nem mondta ki, hogy jelen esetben szexuális visszaélésről van-e szó. „Rám akarták hárítani a döntéssel járó felelősséget” – állítja az ügyész.

Az orvosi kamara elnöke, Heyo Eckel, először valóban diszkréten akarta az ügyet „elrendezni”. Tanúk előtti figyelmeztető beszélgetésre hívatta be Aschoffot. Végül Fegert professzor szakvéleménye győzte meg arról, hogy Aschoff évekig terápiának álcázott pedofil tevékenységet folytatott.

Orvosetikai illetve jogi szempontból az ügy a működési engedély megvonásával tulajdonképpen elintézettnek tekinthető. A büntetőjogi felelősségre vonás kérdése azonban továbbra is nyitva áll. Az államügyész ugyan újból foglalkozik egy fiú esetével, akinek Aschoff áprilisban megfogta a nemi szervét. A jogászok lehetőségei azonban behatároltak: az orvosi szexuális kizsákmányolás szubtilis formáinak büntethetősége nem szerepel a büntetőjogban, holott nincs kétség afelől, hogy az effajta traumatikus tapasztalatok a fiatalok későbbi kapcsolatteremtő készségét tartósan megzavarhatják. A büntetőjogi felelősségre vonás feltétele a szándékosság bizonyítása volna. Ráadásul az esetek egy része, például a kölni egyetemi hallgatóé, már elévült az idők folyamán.

Aschoff doktor ellen egyébként már a nyolcvanas évek elején is panasz merült fel. Akkoriban a heidelbergi egyetem gyermekpszichiátriai osztályának a főorvosa volt, s éjszakai ügyelete során meztelenül fotózta le kis pácienseit.

Ez a kis közjáték azonban következmények nélkül maradt. Fegert professzor szakvéleményében olvasható, hogy Aschoff ellen nem indult eljárás, mivel az eset kitudódása után felmondott, és egyébként sem ért hozzá pácienseihez szexuális indíttatásból.

Miután a hannoveri járási önkormányzat utasítást adott a szakvélemény elkészítésére, Aschoff doktor ezúttal is megpróbált odébb állni. Hirtelen döntését azzal indokolta, hogy még egyszer szülővárosában, Freiburgban szeretne praktizálni, és a holzmindeni klinikát átmenetileg csupán a távolból, konziliárisan irányítaná.

A holzmindeni polgárok mindenesetre pompás ünnepség keretében vettek búcsút az orvostól, s a tevékenységét méltató szónoklatok sem maradtak el:

„Aschoff doktor halk léptekkel, ám emelt fővel távozik” – adta hírül a helyi napilap.

Az áldozatok szerették volna megakadályozni a doktor eme utolsó fellépését, s nem tekintik elintézettnak az ügyet az orvosi működési engedély megvonásával. „Rosszat tett velem, s ezért a nyilvánosság előtt elégtételt követelek” – ez a 24 éves kölni egyetemi hallgató álláspontja.

(Írásunk a németországi Der Spiegel című hetilap 1998/28. számában megjelent cikk nyomán készült.)